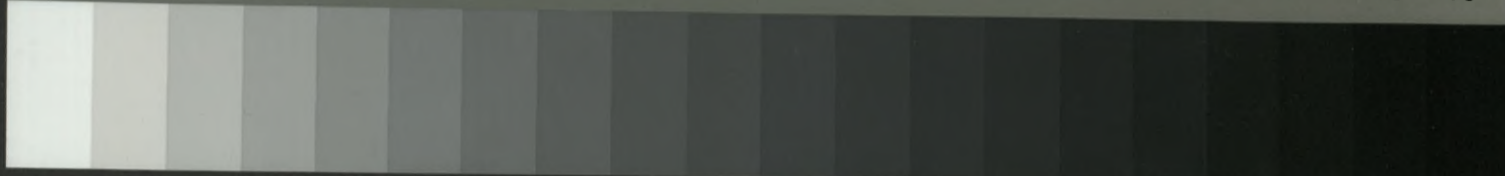

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

UŻYCIE WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Praca naukowo-badawcza
p.k. „OPERACJE”

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5764

05-005764-002-0

WARSZAWA

68698

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI.....	10
1.1. KLASYFIKACJA WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI.....	13
1.1.1. Operacje wojenne.....	14
1.1.2. Operacje pokojowe.....	19
1.1.3. Operacje w obszarze bezpieczeństwa.....	29
1.2. Ogólna charakterystyka współczesnych operacji.....	34
2. ROLA I ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	42
2.1. ROLA WOJSK LĄDOWYCH W WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	46
2.2. Charakterystyka i zadania wojsk lądowych w operacjach połączonych.....	52
2.2.1. Poligonowe zadania wojsk lądowych w operacjach połączonych.....	53
2.2.2. Poligonowe zadania wojsk lądowych w operacjach połączonych.....	57
2.2.3. Poligonowe zadania wojsk lądowych w operacjach połączonych.....	77
2.3. ROLA WOJSK LĄDOWYCH W WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	84
2.3.1. Charakterystyka i zadania wojsk lądowych w operacjach połączonych.....	84
2.3.2. Podstawowe zadania wojsk lądowych w operacjach połączonych.....	100
3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH RP W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	110
3.1. MOŻLIWOŚCI OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH NA OBSZARZE KRAJU.....	111
3.2. MOŻLIWOŚCI OPERACYJNE W OPERACJACH POŁĄCZONYCH NA OBSZARZE KRAJU.....	124
3.3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH (MIĘDZYNARODOWYCH) W OBSZARZE KRAJU.....	129
4. KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	135
4.1. TEORETYCZNE ASPEKTY KOORDYNACJI DZIAŁAŃ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	138
4.2. KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	144

UŻYCIE WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

praca naukowo-badawcza

p.k. „OPERACJE”

Recenzent: płk dr hab. Jacek PAWŁOWSKI

**Praca wykonana pod kierownictwem naukowym
płk prof. dr hab. Adama TOMASZEWSKIEGO**

przez zespół w składzie:

**płk prof. dr hab. Adam TOMASZEWSKI – rozdział 5 i redakcja całości
opracowania**

gen. bryg. Jan KLEJSZMIT – rozdział 1

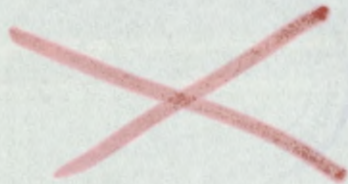
płk dr hab. Waldemar KACZMAREK – rozdział 2

płk prof. dr hab. Jerzy ZIELIŃSKI – rozdział 3

mjr dr Jacek TREMBECKI – rozdział 4

**ppłk dr Zbigniew MAZUREK – udział w badaniach i opracowaniu
rozdziału 1**

Skład komputerowy, grafika, redakcja techniczna, powielanie – p. Grażyna Bereda

Spis treści

WPROWADZENIE	5
1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI.....	10
1.1. KLASYFIKACJA WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI	13
1.1.1. <i>Operacje narodowe</i>	<i>14</i>
1.1.2. <i>Operacje sojusznicze</i>	<i>19</i>
1.1.3. <i>Operacje wielonarodowe</i>	<i>29</i>
1.2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA OPERACJI POŁĄCZONYCH	34
2. ROLA I ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	42
2.1. ROLA WOJSK LĄDOWYCH WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH MILITARNYCH.....	46
2.2. ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH O CHARAKTERZE MILITARNYM	51
2.2.1. <i>Połączone operacje opóźniające.....</i>	<i>52</i>
2.2.2. <i>Połączone operacje obronne.....</i>	<i>63</i>
2.2.3. <i>Połączone operacje zaczepne</i>	<i>72</i>
2.2.4. <i>Fazy przejściowe</i>	<i>77</i>
2.3. ROLA I ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH WSPARCIA POKOJU	84
2.3.1. <i>Charakterystyka współczesnych operacji pokojowych.....</i>	<i>84</i>
2.3.2. <i>Podstawowe zadania wojsk lądowych w wybranych operacjach wsparcia pokoju</i>	<i>100</i>
3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH RP W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	110
3.1. MOŻLIWOŚCI OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH NA OBSZARZE KRAJU	111
3.2. MOŻLIWOŚCI WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH NA OBSZARZE KRAJU	124
3.3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH W SOJUSZNICZYCH (WIELONARODOWYCH) OPERACJACH POZA TERYTORIUM KRAJU.....	129
4. KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH	136
4.1. TEORETYCZNE ASPEKTY KOORDYNACJI DZIAŁAŃ	136
4.2. KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W UJĘCIU PRAKTYCZNYM	144

5. PLANOWANIE DZIAŁAŃ KOMPONENTU WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH	158
5.1. ORGANIZACJA SYSTEMU DOWODZENIA W OPERACJACH POŁĄCZONYCH.....	159
5.2. OGÓLNE ZASADY PLANOWANIA UŻYCIA KOMPONENTU LĄDOWEGO.....	166
5.3. PRZEBIEG PROCESU PLANOWANIA DZIAŁAŃ KOMPONENTU LĄDOWEGO	171
5.3.1. <i>Faza wstępna planowania</i>	173
5.3.2. <i>Faza początkowa planowania</i>	174
5.3.3. <i>Faza opracowania zamiaru działania</i>	178
5.3.4. <i>Faza opracowania planu działania</i>	181
5.3.5. <i>Faza weryfikacji planu</i>	182
ZAKOŃCZENIE.....	185
BIBLIOGRAFIA.....	188

Te nowe zagrożenia, w powiązaniu z ogólnym odprężeniem i tendencjami państw do współpracy (także w obszarze bezpieczeństwa) stanowiły podstawę do opracowania nowej strategii sojuszu. Strategia ta, utrzymując nadal w mocy zapis art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, mocno podkreśla potrzebę wczesnego i skutecznego reagowania w sytuacjach kryzysowych, pojawiających się w dowolnym miejscu świata. W praktyce chodzi o to, by zjawiska zagrażające bezpieczeństwu, destabilizujące sytuację w określonym rejonie, nie rozwijały się i nie prowadziły do konfliktów zbrojnych o dużej skali.

Nowa strategia stawia przed siłami zbrojnymi całe spektrum jakościowo nowych zadań zmierzających do utrzymania, przywrócenia lub wymuszenia pokoju i stabilizacji sytuacji w rejonach kryzysowych. Współczesne siły zbrojne zadania te realizują poprzez operacje o charakterze pokojowym lub zbrojnym. Zakłada się, że będą to operacje sojusznicze lub wielonarodowe organizowane na podstawie mandatu (za przyzwoleniem) organizacji międzynarodowych (ONZ, OEWB). Mogą one być prowadzone w dowolnym rejonie świata (tam, gdzie występują sytuacje kryzysowe) i będą obejmować: przetransportowanie wojsk w obszar kryzysu i tworzenie zgrupowania operacyjnego oraz działania operacyjne w tym obszarze.

WPROWADZENIE

Współczesne operacje wojskowe znacznie odbiegają od tych, które pamiętamy z okresu II wojny światowej i lat powojennych. Złożyły się na to dwie podstawowe przyczyny: zasadnicza zmiana układu polityczno-militarnego w świecie oraz dynamiczny rozwój uzbrojenia i wyposażenia sił zbrojnych. W ślad za zmianą układu polityczno-militarnego zdecydowanie zmniejszyło się prawdopodobieństwo zaistnienia konfliktu zbrojnego na dużą skalę, ale jednocześnie pojawiły się nowe rodzaje zagrożeń destabilizujące bezpieczeństwo w świecie.

Te nowe zagrożenia, w powiązaniu z ogólnym odprężeniem i tendencjami państw do współpracy (także w obszarze bezpieczeństwa) stanowiły podstawę do opracowania nowej strategii sojuszu. Strategia ta, utrzymując nadal w mocy zapis art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, mocno podkreśla potrzebę wczesnego i skutecznego reagowania w sytuacjach kryzysowych, pojawiających się w dowolnym miejscu świata. W praktyce chodzi o to, by zjawiska zagrażające bezpieczeństwu, destabilizujące sytuację w określonym rejonie, nie rozwijały się i nie prowadziły do konfliktów zbrojnych o dużej skali.

Nowa strategia stawia przed siłami zbrojnymi całe spektrum jakościowo nowych zadań zmierzających do utrzymania, przywracania lub wymuszenia pokoju i stabilizacji sytuacji w rejonach kryzysowych. Współczesne siły zbrojne zadania te realizują poprzez operacje o charakterze pokojowym lub zbrojnym. Zakłada się, że będą to operacje sojusznicze lub wielonarodowe organizowane na podstawie mandatu (za przyzwoleniem) organizacji międzynarodowych (ONZ, OBWE). Mogą one być prowadzone w dowolnym rejonie świata (tam, gdzie występują sytuacje kryzysowe) i będą obejmować: przerzut wojsk w obszar kryzysu i tworzenie zgrupowania operacyjnego oraz działania operacyjne w tym obszarze.

Nowa strategia nie wyklucza również lokalnych konfliktów zbrojnych i potrzeby organizowania operacji w celu udzielania wzajemnej pomocy w ramach sojuszu. Operacje takie mogą być organizowane i prowadzone przez siły sojusznicze lub narodowe ze wsparciem sojuszniczym.

Kolejnym determinantem współczesnych operacji, jak już podkreślano, są jakościowe zmiany w uzbrojeniu i wyposażeniu wszystkich rodzajów sił zbrojnych, które dokonały się w końcu XX wieku. Zmiany te zdecydowanie zwiększyły możliwości manewrowe i bojowe wojsk, umożliwiły rodzajom sił zbrojnych realizację ważnych zadań na korzyść innych rodzajów sił zbrojnych (w ich środowiskach działania) oraz pozwoliły nadać działaniom wojsk wymiar operacyjny. Ogromne przewartościowania jakościowe nastąpiły przede wszystkim w obszarze informacji i zdolnościach rażenia obiektów przeciwnika. Nowe systemy rozpoznania sprzężone bezpośrednio ze zautomatyzowanymi systemami dowodzenia (kierowania) są zdolne wręcz do monitorowania działań wojsk przeciwnika w wymiarze operacyjnym i dostarczania wiarygodnych danych do decydentów w czasie zbliżonym do rzeczywistego. Z kolei nowe rodzaje broni precyzyjnego rażenia o zasięgu operacyjnym, występujące w uzbrojeniu wszystkich rodzajów sił zbrojnych, pozwalają skutecznie zwalczać wybrane, najważniejsze obiekty i zgrupowania wojsk przeciwnika w głębi jego ugrupowania. W tej sytuacji, wykorzystując wspomniane możliwości nowych środków rozpoznania i rażenia, można w operacjach zbrojnych osiągać założone cele poprzez dezorganizację systemu walki i zamiaru przeciwnika, wzbronienie manewru jego odwodów i zaopatrywania, eliminowanie ważnych obiektów i pozabawienie zdolności jego sił do prowadzenia zorganizowanych, skutecznych działań. To, co w poprzednich operacjach warunkowało osiągnięcie celu - rozbięcie głównych sił przeciwnika, dziś staje się zadaniem znacznie łatwiejszym i wtórnym.

Uwzględniając nowe możliwości rodzajów sił zbrojnych i ich uzbrojenia, w operacjach wyróżnia się trzy podstawowe strefy:

- strefę działań głębokich – będącą w obszarze zainteresowania głównie sił powietrznych, ale także wojsk lądowych;
- strefę działań bezpośrednich – w której główną rolę odgrywają działania wojsk lądowych, wspierane często przez siły powietrzne;
- strefę działań tyłowych – pozostającą również w gestii wojsk lądowych (niekiedy również marynarki wojennej) oraz sił terytorialnych i pozamilitarnych.

Takie użycie różnych rodzajów sił w operacji upoważnia do określenia jej mianem operacji połączonej. Przykładów takich operacji dostarczają ostatnie konflikty zbrojne w rejonie Zatoki Perskiej.

Te ogromne przewartościowania w sztuce wojennej zmuszają do weryfikacji dotychczasowych poglądów na użycie poszczególnych rodzajów sił zbrojnych we współczesnych operacjach. Pojawiają się pytania (problemy):

- jaka jest rola i jakie są zadania komponentu lądowego w takich operacjach?
- jakie są możliwości wojsk lądowych w takich operacjach i od czego one zależą?
- jak powinien w operacjach połączonych przebiegać proces planowania użycia komponentu wojsk lądowych?
- na czym polega i jak powinna przebiegać w takich operacjach koordynacja działań wojsk lądowych z innymi rodzajami sił zbrojnych?

Uwzględniając powyższe problemy i potrzeby dydaktyczne wydziału, zespół badawczy zmierzał do zweryfikowania (zaktualizowania) podstawowej wiedzy dotyczącej użycia wojsk lądowych w różnych rodzajach operacji połączonych. Przy tym, charakter tych problemów ograniczył obszar badań do literatury przedmiotu, sojusznicznych dokumentów normatywnych oraz wniosków z kon-

fliktów zbrojnych i ćwiczeń. W wyniku prowadzonych analiz, ocen i porównań zebrana została podstawowa wiedza, o użyciu wojsk lądowych w operacjach połączonych, która w kolejnym etapie badań wymaga dalszej weryfikacji i uporządkowania.

Uzyskane wyniki analiz zawarte zostały w czterech rozdziałach. Pierwszy z nich charakteryzuje współczesne operacje wojskowe, uwzględniając ich cele i sytuacje w jakich mogą być organizowane. Charakterystyka ta odnosi się do różnych rodzajów i typów operacji narodowych, sojuszniczych i wielonarodowych, prowadzonych z użyciem siły lub w sposób pokojowy. W następstwie tego, zdefiniowano pojęcie operacji połączonych, zidentyfikowano charakterystyczne cechy takich operacji i kryteria wyróżniające je spośród innych.

W rozdziale drugim określono rolę i zadania wojsk lądowych w różnych rodzajach operacji połączonych. Mimo, iż w literaturze przedmiotu zwykle używa się pojęcia operacja połączona w odniesieniu do operacji o charakterze militarnym, to w praktyce warunki zawarte w definicji spełniają także często operacje wsparcia pokoju. Ponadto Autorom chodziło o ukazanie całego spektrum różnorodnych zadań, jakie współcześnie stoją przed wojskami lądowymi. Przy tym uwzględniono te operacje, w których mogą brać udział Siły Zbrojne RP.

Rozdział trzeci traktuje o możliwościach Wojsk Lądowych RP w operacjach połączonych. Chodzi w nim głównie o odpowiedź na pytanie – czy Wojska Lądowe RP, uwzględniając ich skład bojowy i uzbrojenie, są zdolne wypełnić rolę i zadania stawiane przed komponentami lądowymi w takich operacjach? Ocenie poddano również wojska obrony terytorialnej przewidziane do użycia w ewentualnych operacjach na obszarze kraju.

W rozdziale czwartym podjęto teoretyczne i praktyczne aspekty koordynacji działań różnych rodzajów sił zbrojnych w operacjach połączonych, ze szczególnym uwzględnieniem komponentu lądowego. Wiadomo bowiem, że koordynacja taka w rzeczywistości stanowi o istocie współczesnych operacji połączonych.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH

Wreszcie, w rozdziale piątym omówione zostały podstawowe zasady planowania sojuszniczych i wielonarodowych operacji połączonych. Ukazane zostały kolejne fazy tego planowania i zakres prac planistycznych w tych fazach. Podstawę treści zawartych w tym rozdziale stanowiła głównie analiza sojuszniczych dokumentów normatywnych.

W ocenie Autorów opracowanie może być pomocne podczas przygotowania materiałów dydaktycznych (ćwiczeń, skryptów) oraz w procesie dalszych szczegółowych badań problemów działań połączonych.

W ocenie Autorów opracowanie może być pomocne podczas przygotowania materiałów dydaktycznych (ćwiczeń, skryptów) oraz w procesie dalszych szczegółowych badań problemów działań połączonych.

Jednocześnie należy podkreślić, że te rodzaje sił zbrojnych nadal zachowały znaczenie do funkcjonowania w swoich sferach, posiadają swoje specyficzne predyspozycje i nie mogą być zastąpione całkowicie przez inny rodzaj sił zbrojnych.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI

Intensywny rozwój wszystkich rodzajów sił zbrojnych, jaki miał miejsce w drugiej połowie XX wieku nie tylko zdecydowanie zwiększył ich możliwości bojowe, ale także umożliwił im wykonywanie wielu istotnych zadań w środowisku tradycyjnie przypisanym innym rodzajom sił zbrojnych.

Współczesne wojska lądowe, przeznaczone głównie do prowadzenia operacji lądowych i zwalczania przeciwnika naziemnego, mogą przy użyciu swoich środków rażenia podejmować również skuteczną walkę z przeciwnikiem w powietrzu i na morzu. Współczesne siły powietrzne odpowiedzialne są zarówno za obronę przestrzeni powietrznej (zwalczanie przeciwnika powietrznego) jak i za niszczenie obiektów i celów naziemnych oraz morskich. Znane są przykłady z ostatnich lat, gdzie wiodącą rolę w zwalczaniu sił lądowych przeciwnika powierzono właśnie siłom powietrznym i rakietowym, będącym w uzbrojeniu sił morskich. Także siły morskie, obok całego spektrum zadań realizowanych na morzu, coraz częściej wykonują zadania (ogniowe, logistyczne, transportowe) na potrzeby wojsk lądowych lub we współdziałaniu z nimi. Dzieje się tak dzięki nowym rodzajom uzbrojenia, jakie wprowadzane są do struktur wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Nowe środki rozpoznania i rażenia pozwalają wręcz monitorować obszar działań w skali operacyjnej i precyzyjnie razić większość obiektów przeciwnika decydujących o jego zdolności do prowadzenia skutecznych działań w wymiarze operacyjnym. Ma to bezpośredni wpływ na sposób kierowania działaniami operacyjnymi oraz sposób wykorzystania (użycia) rodzajów sił zbrojnych.

Jednocześnie należy podkreślić, że te rodzaje sił zbrojnych nadal zachowały zdolność do funkcjonowania w swoich środowiskach, posiadają swoje specyficzne predyspozycje i nie mogą być zastąpione całkowicie przez inny rodzaj sił zbrojnych.

Do historii przechodzą operacje strategiczne (działania wojenne) w których można było wyróżnić prowadzone kolejno po sobie lub równolegle: samodzielne operacje morskie, powietrzne i lądowe. Obecnie działania wojsk w tych środowiskach stają się integralnymi elementami operacji połączonych prowadzonych przy użyciu co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. Dziś każda operacja ma wymiar lądowy i powietrzny, a często także morski. Rodzaje sił zbrojnych angażowane w takich operacjach korzystają z tych samych systemów zasilających ich działania, zwłaszcza pod względem informacyjnym (rozpoznanie) i logistycznym.

Zasadniczo zmienia się rola dowództw rodzajów sił zbrojnych w całym systemie dowodzenia. Polega ona głównie na przygotowaniu podległych sił w czasie pokoju i zasilania ich w czasie operacji. Natomiast dowodzenie nimi w czasie operacji przejmują dowództwa sił połączonych (sojusznicze lub narodowe) odpowiedzialne za koordynowanie wysiłku wszystkich komponentów i ukierunkowanie tego wysiłku zgodnie z założonym celem.

Można zatem uznać, że systematycznie rosnące możliwości wszystkich rodzajów sił zbrojnych spowodowały u progu XXI wieku istotne przewartościowanie w sztuce wojennej, a w szczególności w sposobach prowadzenia operacji. Dostrzeżono potrzebę połączenia możliwości różnych rodzajów sił zbrojnych i synchronizacji ich wysiłku w operacji. W literaturze pojawiło się nowe pojęcie – operacja połączona, a w ostatnich konfliktach zbrojnych pozytywnie zweryfikowane zostały jej założenia.

W teorii sztuki wojennej swoistym zwiastunem operacji połączonych była koncepcja bitwy powietrzno-lądowej. Koncepcja ta pojawiła się na przełomie lat 70-tych i 80-tych w NATO, w celu przeciwstawienia się teorii *Grup Manewrowych* lansowanych w Układzie Warszawskim. Głównym założeniem i celem bitwy powietrznej było utrudnienie (dezorganizacja) rozwinięcia i ataku zmasowanych sił przeciwnika oraz wprowadzenia do bitwy jego drugich rzutów operacyjnych i strategicznych. Cel ten miał być osiągnąć wspólnym wysiłkiem

dwóch rodzajów sił zbrojnych: wojsk lądowych i sił powietrznych, pozostających pod jednym dowództwem. Należy przy tym podkreślić, że omawiana koncepcja uwzględniała głównie zagrożenia występujące wówczas w środkowej Europie i zgrupowania wojsk, w których niewielką rolę odgrywała marynarka wojenna. Ponadto siły zbrojne stron nie dysponowały jeszcze doskonałymi systemami rozpoznania kosmicznego i powietrznego oraz precyzyjnymi środkami rażenia o dużym zasięgu. Trwał dopiero intensywny wyścig zbrojeń, w którym decydującą rolę odegrały nowe technologie, zwłaszcza z obszaru cybernetyki.

Obecnie zniknął dwubiegunowy układ polityczno-militarny w świecie, a Europa przestała być kontynentem o wysokim stopniu prawdopodobieństwa konfrontacji zbrojnej na dużą skalę. Pojawiły się natomiast nowe zagrożenia bezpieczeństwa w różnych, odległych rejonach świata, które w myśl nowej strategii sojuszu, wymagają stosownych reakcji w sferze politycznej, ekonomicznej, a nawet militarnej. W tej sytuacji ewentualne operacje wojskowe mogą przybierać różnorodny charakter (militarny lub pokojowy) mogą być prowadzone przy użyciu zgrupowań o różnej wielkości i różnym składzie, w różnych rejonach świata. W operacjach takich niezwykle ważnym i trudnym problemem będzie przemieszczanie sił i przygotowanie zgrupowania, a także jego logistyczne zabezpieczenie. Niekiedy może to być najtrudniejszy i najdłuższy etap całej operacji. Główną rolę w tym etapie niewątpliwie będzie odgrywać marynarka wojenna i siły powietrzne, zdolne do transportu wojsk i zaopatrzenia na duże odległości.

W decydującym etapie operacji, kiedy osiągnęte będą założone cele polityczno-militarne, zwykle główna rola przypadnie wojskom lądowym i siłom powietrznym. Uzależnione to będzie przede wszystkim od rodzaju i celu operacji oraz charakterystyki obszaru, w którym będzie ona prowadzona. W operacjach o charakterze pokojowym, zmierzających do utrzymania lub budowania pokoju ważną rolę będą ponadto spełniać komponenty cywilne współdziałające z siłami militarnymi. Ich głównym zadaniem będą kontakty i mediacje ze stro-

nami konfliktu, ocena rozwoju sytuacji polityczno-militarnej oraz organizowanie pomocy humanitarnej dla ludności poszkodowanej w wyniku konfliktu.

1.1. KLASYFIKACJA WSPÓLCZESNYCH OPERACJI

Najogólniej operacją w sensie wojskowym można nazwać zespolony wysiłek różnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk zmierzający do jednego, określonego celu. Przy tym, zespolony wysiłek oznacza, że użyte siły wstępują pod jednym dowództwem, a ich działania zostały wcześniej zaplanowane, skoordynowane i ukierunkowane na osiągnięcie założonego celu operacji oraz przywiązane do określonego obszaru. Zatem operacja, to całokształt działań bojowych, demonstracyjnych i manewrów określonych sił na lądzie, morzu i w powietrzu prowadzonych równolegle lub rozłożonych w czasie ale połączonych wspólną myślą przewodnią i zmierzających do założonego celu. Celem tym może być:

- opanowanie, utrzymanie lub odzyskanie utraconego terytorium;
- wymuszenie określonych zachowań strony przeciwnej;
- utrzymanie lub przywrócenie pokoju w rejonie o niskiej stabilności polityczno-militarnej;
- pomoc wojskowa (obrona) i humanitarna dla pozbawionych praw mniejszości narodowych.

Operacje mogą być prowadzone przy użyciu zgrupowań o składzie narodowym, sojuszniczym lub wielonarodowym. Operacje narodowe mogą mieć miejsce w przypadku lokalnych konfliktów zbrojnych między państwami, zwłaszcza pozostającymi poza strukturami sojuszu obronnego¹. Lokalne operacje narodowe zwykle będą miały ograniczone cele, związane zwykle z problemami terytorialnymi lub mniejszościami narodowymi. W przypadku braku reakcji społeczności międzynarodowej, także lokalne konflikty mogą rozwijać się, wciągać in-

¹ Nie można wykluczyć takich operacji także w ramach sojuszu, czego przykładem może być konflikt między Turcją i Grecją.

ne państwa i prowadzić do destabilizacji w całym obszarze (na kontynencie). Z tych też powodów często konflikt lokalny będzie istotnym powodem do organizowania i prowadzenia operacji sojuszniczych lub wielonarodowych, zmierzających do przywrócenia pokoju w określonym rejonie. Przykładem takiej operacji mogą być działania „Sprzymierzonych” w rejonie Zatoki Perskiej prowadzone w celu wyzwolenia Kuwejtu spod okupacji Iraku.

Zarówno analiza literatury przedmiotu, jak i wnioski z oceny sytuacji polityczno-militarnej w świecie na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat pozwalają dokonać klasyfikacji możliwych operacji i ustalić ich podstawowe kategorie – rys. 1.1.

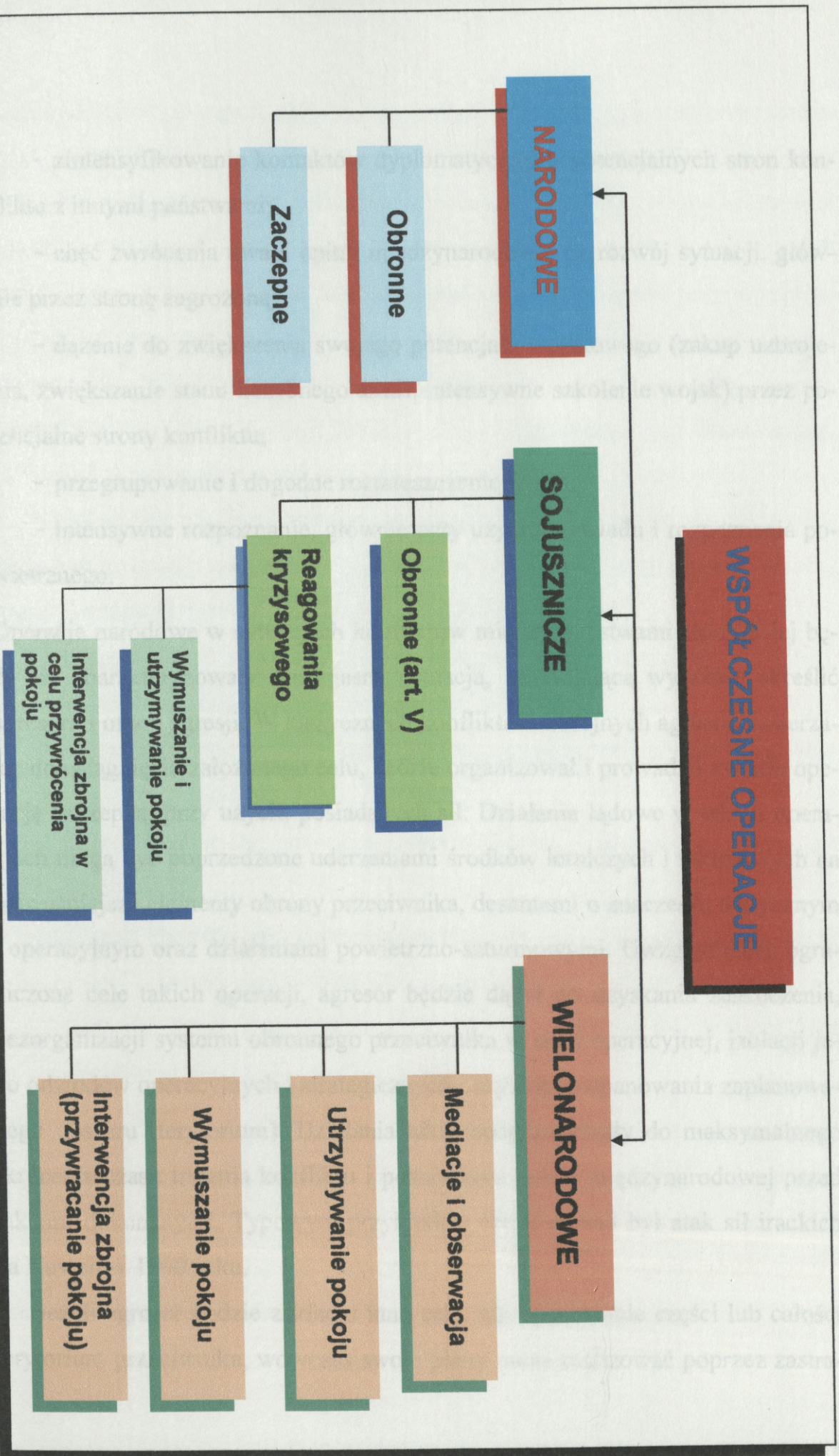
Jest to niewątpliwie jedna z możliwych klasyfikacji przyjęta na użytek rozwiązania podjętego problemu przez zespół badawczy. Klasyfikacji tej dokonano z uwzględnieniem następujących kryteriów: możliwy skład narodowościowy zgrupowania wojsk realizującego zadania w operacji oraz rodzaj, charakter i cel operacji.

1.1.1. Operacje narodowe

Jak już podkreślano, operacje narodowe będą występowały najczęściej w sytuacji ostrych lokalnych kryzysów politycznych na tle terytorialnym i narodowościowym. Ich podłożem mogą być również trudności ekonomiczne (zasoby surowcowe) przekonania religijne, itp.

W ramach takich lokalnych konfliktów zbrojnych strony będą organizowały i prowadziły zwykle operacje zaczepne lub obronne przy użyciu swoich posiadanych sił i środków. Charakterystycznymi cechami okresu poprzedzającego takie operacje zwykle będzie:

- narastający konflikt między państwami w sferze politycznej i gospodarczej;

Rys. 1.1. Klasyfikacja współczesnych operacji wojskowych

- zintensyfikowanie kontaktów dyplomatycznych potencjalnych stron konfliktu z innymi państwami;
- chęć zwrócenia uwagi opinii międzynarodowej na rozwój sytuacji, głównie przez stronę zagrożoną;
- dążenie do zwiększenia swojego potencjału wojskowego (zakup uzbrojenia, zwiększanie stanu liczebnego armii, intensywne szkolenie wojsk) przez potencjalne strony konfliktu;
- przegrupowanie i dogodne rozmieszczenie wojsk;
- intensywne rozpoznanie, głównie przy użyciu wywiadu i rozpoznania powietrznego.

Operacje narodowe w sytuacjach konfliktów między państwami najczęściej będą się charakteryzowały dość jasną sytuacją, pozwalającą wyraźnie określić agresora i ofiarę agresji. W klasycznych konfliktach zbrojnych agresor, zmierzając do osiągnięcia założonego celu, będzie organizował i prowadził zwykle operację zaczepną, przy użyciu posiadanych sił. Działania lądowe w takich operacjach mogą być poprzedzone uderzeniami środków lotniczych i raketowych na najważniejsze elementy obrony przeciwnika, desantami o znaczeniu taktycznym i operacyjnym oraz działaniami powietrzno-szturmowymi. Uwzględniając ograniczone cele takich operacji, agresor będzie dążył do uzyskania zaskoczenia, dezorganizacji systemu obronnego przeciwnika w skali operacyjnej, izolacji jego odwodów operacyjnych i strategicznych i szybkiego opanowania zaplanowanego obszaru (terytorium). Działania takie będą zmierzały do maksymalnego skrócenia czasu trwania konfliktu i postawienia opinii międzynarodowej przed faktami dokonanymi. Typowym przykładem takiej agresji był atak sił irackich na Kuwejt w 1990 roku.

Jeżeli agresor będzie zakładał inne cele, niż opanowanie części lub całości terytorium przeciwnika, wówczas swoje plany może realizować poprzez zastra-

szenie użyciem lub użycie określonych środków rażenia na jego wybrane obiekty o newralgicznym znaczeniu dla funkcjonowania państwa. Działania takie mogą być podejmowane w celu wymuszenia określonych ustępstw, zachowań władz państwowych lub zaniechania określonych działań nie akceptowanych przez inne państwa. Podobne cele mogą być również osiągnięte przy użyciu sił specjalnych, zwłaszcza gdy chodzi o wsparcie sił opozycyjnych lub mniejszości narodowych. Jednakże w takich przypadkach będą to operacje nietypowe, nie pretendujące do miana operacji połączonych, zdefiniowanych w literaturze wojskowej i dokumentach normatywnych.

W lokalnych konfliktach międzynarodowych państwa zagrożone agresją będą przygotowywały swoje siły zbrojne i cały system obronny do prowadzenia operacji obronnej. Operacja taka powinna zapewnić:

- obronę i osłonę ważnych obiektów systemu kierowania państwem i siłami zbrojnymi przed atakiem z powietrza;
- skuteczną obronę przed atakami powietrzno-lądowymi agresora na kierunkach jego uderzeń;
- izolację ogniową rejonów starcia przed napływem odwodów nieprzyjaciela;
- dogodne (bezpieczne) warunki manewru odwodów i zaopatrywania wojsk w głębi własnego ugrupowania (w strefie tyłowej);
- efektywne użycie i pełne wykorzystanie możliwości bojowych wszystkich rodzajów sił zbrojnych i pozamilitarnych.

Spełnienie tych wymagań w narodowych operacjach obronnych będzie uzależnione głównie od wielkości i jakości posiadanego potencjału obronnego, a w tym głównie od stanu sił zbrojnych, stopnia ich przygotowania i koncepcji ich wykorzystania w operacji. Siły zbrojne w operacji obronnej powinny być zdolne do wykonania zadań w strefie działań głębokich, w strefie działań bezpośrednich i w strefie działań tyłowych. Należy się liczyć z tym, że w sytuacji

znaczej przewagi przeciwnika, szczególne trudności mogą wystąpić w realizacji zadań w głębi jego ugrupowania (w strefie działań głębokich). To oznacza, że trudno będzie dezorganizować system dowodzenia agresora, wzbraniać manewr jego odwodów oraz eliminować jego środki rażenia o znaczeniu operacyjnym. Znacznie utrudnione będzie również rozpoznanie tych obiektów.

W tej sytuacji należy oczekiwać, że decydujące działania w operacji obronnej mogą mieć miejsce w strefie działań bezpośrednich, w której główną rolę będą odgrywały taktyczne środki rażenia (czołgi, bojowe wozy, artyleria, środki przeciwpancerne i śmigłowce bojowe). Wyjątkową rolę w takiej operacji spełni także umiejętne wykorzystanie terenu i jego pokrycia (infrastruktury). Ponadto niezwykle ważnym zadaniem sił w głębi będzie zapewnianie swobodnego manewru wojsk, rytmiczne zasilanie logistyczne wojsk walczących oraz osłona i obrona ważnych obiektów decydujących o sprawności systemu obronnego. W krajach, które w strukturze swoich sił zbrojnych posiadają siły terytorialne, do większości z tych zadań mogą być użyte te formacje. Działają one zwykle w strefie tyłowej obrony i tworzą jej operacyjny wymiar, współdziałając z wojskami operacyjnymi.

Siły terytorialne, pozostające w swoich rejonach działania, mogą spełnić istotną rolę w operacji obronnej w sytuacji opanowania przez przeciwnika części terytorium. Wykorzystując dobrą znajomość terenu i środowiska oraz zawczasu przygotowane bazy, mogą prowadzić skuteczne działania nieregularne na tyłach przeciwnika, dezorganizując jego zaopatrzenie, manewr wojsk, system dowodzenia, itp. Mogą również stanowić dodatkowe źródło rozpoznania w jego obszarze tyłowym. Działania takie powinny być zawczasu zaplanowane na kierunkach przewidywanych włamań przeciwnika.

Z powyższych ustaleń wynika, że współczesne operacje narodowe (zarówno zaczepne jak i obronne) organizowane w przypadku lokalnych konfliktów zbrojnych mogą się charakteryzować połączoneścią działań rodzajów sił zbroj-

nych pozostających w dyspozycji stron konfliktu. Jednakże do czynników determinujących taką połączoność działań należą:

- posiadanie już w czasie pokoju narodowego systemu dowodzenia zapewniającego połączone użycie rodzajów sił zbrojnych;
- przygotowanie dowództw podczas ćwiczeń do sprawnego działania w operacjach połączonych z uwzględnieniem sił militarnych i pozamilitarnych;
- dysponowanie w strukturze sił zbrojnych środkami rozpoznania i rażenia zdolnymi do działania w wymiarze operacyjnym (we wszystkich trzech strefach działań operacyjnych);
- posiadanie planów operacyjnych zapewniających efektywne i skoordynowane użycie rodzajów sił zbrojnych, a w operacjach obronnych – także sił pozamilitarnych.

Wynika z tego, że narodową zdolność do organizowania i prowadzenia operacji połączonych osiągać należy: w sferze organizacyjnej sił zbrojnych i systemu dowodzenia; w sferze technicznej (uzbrojenie) i wyposażenie rodzajów sił zbrojnych; oraz w sferze szkoleniowej sztabów i wojsk.

1.1.2. Operacje sojusznicze

Podstawowym celem sojuszu obronnego jest zapewnienie zbiorowego bezpieczeństwa dla jego członków. Artykuł 5 Traktatu Północnoatlantyckiego brzmi: „*Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub kilka z nich w Europie lub Ameryce Południowej będzie uważana za napaść przeciwko nim wszystkim; wskutek tego zgadzają się na to, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, każda z nich, w myśl prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego przez artykuł 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy stronie lub stronom tak napadniętym, podejmując natychmiast indywidualne lub w porozumieniu z innymi stronami taką akcję, jaką uzna za konieczną, nie wyłąc-*

czając użycia siły zbrojnej w celu przywrócenia bezpieczeństwa strefy północnoatlantyckie”¹.

Z zapisu tego artykułu jasno wynika cel istnienia sojuszu oraz sposób jego reakcji w przypadku agresji na dowolne państwo będące w jego strukturze. Reakcja ta ma polegać na udzieleniu niezbędnej pomocy państwu będącemu przedmiotem agresji w dowolnej formie. Przy tym, w zależności od oceny sytuacji, pomoc ta może mieć różną postać. Może się ograniczyć do udostępniania stronie zagrożonej nowych rodzajów uzbrojenia, lub wysłania przez inne państwa sojuszu w rejon zagrożenia wybranych sił i środków w celu wzmocnienia systemu obronnego państwa zagrożonego². Jednakże te formy pomocy stosowane są przy założeniu, że interesy państwa zagrożonego mogą być zabezpieczone bez angażowania znacznych sił sojuszniczych. Celem takiej pomocy jest najczęściej odstraszenie potencjalnego agresora i zmuszenie go do zaniechania agresji. Jeżeli ten cel nie zostanie osiągnięty, wówczas może być prowadzona narodowa operacja obronna siłami państwa zagrożonego, wzmocnionymi siłami i środkami innych państw sojuszu. Z dokonanych ocen wynika, że wzmocnienie takie może polegać na:

- udostępnieniu stronie zagrożonej danych z rozpoznania o obiektach przeciwnika;
- wydzieleniu określonych sił i środków rozpoznania i obrony powietrznej i włączanie ich do systemu obrony państwa zagrożonego;
- wykonaniu uderzeń lotniczych i raketowych na ważne obiekty państwowe i wojskowe agresora w głębi jego terytorium;
- wsparciu ogniowym działań wojsk lądowych przy użyciu wydzielonych sił powietrznych sojuszników;

¹ Traktat Północnoatlantycki podpisany w Waszyngtonie w dn. 4 kwietnia 1999r., a przez Polskę – w dn. 16.09.1999 r.

² Takie rozwiązanie przyjęto w przypadku Turcji, która uznała, iż jest zagrożona w czasie wojny w Iraku.

- przemieszczaniu i włączaniu w skład sił lądowych państwa zagrożonego 1-2 związków taktycznych spełniających rolę dowodów operacyjnych.

Zakres wzmocnienia sił narodowych państwa zagrożonego (układ sojuszu) będzie uzależniony od wyników oceny sytuacji i decyzji innych państw sojuszniczych.

W przypadku narastania zagrożenia i niepowodzenia narodowej operacji obronnej, państwa sojuszu mogą zwiększyć zakres wzmocnienia sił narodowych lub podjąć decyzję do operacji sojuszniczej, powierzając jej przygotowanie i kierowanie utworzonym w tym celu dowództwom sojuszniczym.

Sojusz Północnoatlantycki funkcjonuje w sferze politycznej i wojskowej. W sferze politycznej Rada Północnoatlantycka składająca się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich odpowiedzialna jest za:

- bieżącą ocenę sytuacji polityczno-militarnej w świecie i określanie jej wpływu na bezpieczeństwo państw będących w sojuszu;
- wypracowanie i aktualizację doktryny i strategii obronnej sojuszu;
- rozpatrywanie wniosków kierowanych do Rady przez państwa członkowskie i międzynarodowe organizacje polityczne;
- przygotowanie oświadczeń i decyzji dotyczących oceny sytuacji i potrzeby reakcji wojskowej;
- doskonalenie sojuszniczego systemu dowodzenia siłami sojuszu (wspólnie z Komitetem Wojskowym);
- ustalenie wielkości potrzeb obronnych sojuszu.

W zależności od wagi problemu Rada może obradować na poziomie stałych przedstawicieli, ministrów spraw zagranicznych lub szefów państw.

Struktura wojskowa sojuszu, wciąż doskonała, ma przede wszystkim zapewnić bezpieczną egzystencję wszystkich państw – członków NATO. W jej składzie występują dowództwa sojusznicze o składzie międzynarodowym oraz

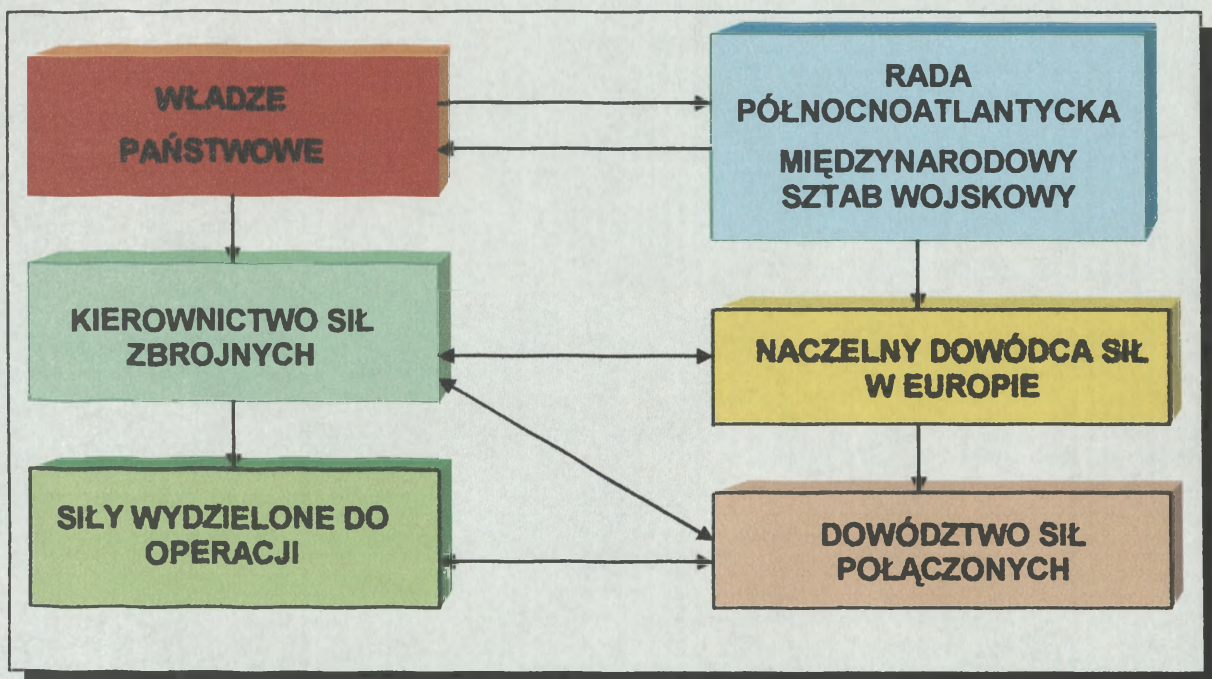
wydzielone siły pozostające w czasie pokoju w strukturach sił zbrojnych państw członkowskich.

W przypadku zagrożenia agresją terytorium dowolnego członka Sojuszu, decyzją Rady Północnoatlantyckiej będą uruchamiane określone struktury wojskowe w celu:

1. wypracowania stosownej koncepcji obrony;
2. nawiązania współpracy z państwem (państwami) zagrożonym i kierownictwem jego sił zbrojnych;
3. ustalenia składu wojsk w celu przeciwdziałania zagrożeniu (w porozumieniu z władzami państw sojusznicznych);
4. przemieszczania niezbędnych sił i utworzenia odpowiedniego zgrupowania wojsk w obszarze zagrożenia, adekwatnego do zagrożenia;
5. zaplanowania i zorganizowania operacji obronnej oraz kierowania jej przebiegiem.

Realizacja tych zadań będzie przebiegać równolegle na kilku poziomach systemu dowodzenia – rys. 1.2. Jednakże za zaplanowanie działań zgrupowania i kierowanie nimi odpowiedzialne będzie wyznaczone dowództwo sił połączonych, funkcjonujące w strukturze systemu dowodzenia sojuszu. W odniesieniu do obszaru Polski, będzie to Połączone Dowództwo – Centrum rozmieszczone w Heidelbergu (Niemcy).

Skład sił wydzielonych do zgrupowania operacyjnego uzależniony będzie od rodzaju i stopnia zagrożenia, charakterystyki obszaru działań oraz przyjętej koncepcji operacji. Z tym związana będzie również rola poszczególnych rodzajów sił zbrojnych w operacji. Zwykle jednak w składzie zgrupowania obronnego wystąpią co najmniej komponenty dwóch rodzajów sił zbrojnych (wojsk lądowych i sił powietrznych) które wspólnym wysiłkiem będą zdolne przeciwstawić się ewentualnej agresji. W operacjach na większą skalę, istotną rolę będzie odgrywał również komponent obejmujący wydzielone siły marynarki wojennej.

Rys. 1.2. Relacje funkcjonujące w trakcie przygotowania operacji sojuszniczych

Sojusznicza operacja obronna może obejmować obszar kilku państw, a działania obronne lub zaczepne mogą być prowadzone równolegle na kilku kierunkach. Celem takiej operacji zwykle będzie powstrzymanie sił agresora i pozbawienie go możliwości kontynuowania dalszych działań. Można będzie to osiągnąć poprzez:

- ciągłe i skuteczne rozpoznanie ważnych obiektów i głównych sił agresora w strefie taktycznej, operacyjnej i strategicznej;
- skuteczną osłonę i obronę własnych obiektów i wojsk przed rozpoznaniem i uderzeniami środków powietrznych agresora, w całym obszarze operacyjnym;
- skuteczne porażenie wyselekcjonowanych obiektów i wzbronienie manewru sił przeciwnika w głębi ugrupowania (terytorium);
- dezorganizację jego systemu kierowania i dowodzenia;
- rozbicie pierwszorzutowych sił przeciwnika i odzyskanie utraconych w wyniku zaskoczenia obszarów.

Wyjątkowo ważną rolę w takiej operacji będzie odgrywała walka o przewagę w powietrzu i przewagę informacyjną. Uzyskanie przewagi w tych obszarach będzie kluczem do wykonania zadań w głębi ugrupowania przeciwnika (w strefie działań głębokich). Te z kolei pozwolą łatwo osiągnąć cel operacji. Jednakże, jak wskazują doświadczenia z ostatnich konfliktów zbrojnych, taki sposób osiągnięcia celu jest możliwy jedynie w operacji połączonej, skupiającej wysiłki różnych rodzajów sił zbrojnych.

Należy również podkreślić, że prawdopodobieństwo konieczności prowadzenia takiej operacji przez Sojusz w najbliższej perspektywie jest wyjątkowo małe, przynajmniej z kilku powodów.

Po pierwsze – aktualna sytuacja polityczna w Europie i świecie, po zniknięciu dwubiegunowego podziału, nie daje przesłanek do zaistnienia konfliktu zbrojnego na dużą skalę.

Po drugie – nie istnieje dziś w świecie realna siła zdolna skutecznie zagrozić całemu Sojuszowi.

Po trzecie – pojawiły się w świecie nowe, istotne zagrożenia bezpieczeństwa (np. terroryzm), które absorbują uwagę państw różnych orientacji i nakazują poszukiwać wspólnych rozwiązań.

Po czwarte – nowa strategia Sojuszu polega przede wszystkim na zapobieganiu konfliktom zbrojnym i wczesnym reagowaniu w sytuacjach kryzysowych, nie rezygnując z gotowości do realizacji zadań zawartych w Art. 5 Traktatu.

Na jubileuszowym posiedzeniu Rady NATO w kwietniu 1999 r. podjęto istotne zalecenia dla członków sojuszu, z których jedno dotyczy potrzeby integracji wewnętrznych i zewnętrznych misji tej organizacji¹. Podkreśla się w nim, że należy zwracać większą uwagę i kierować większe środki militarne na realizację misji zewnętrznych, wykraczających poza Art. 5 Traktatu. Do misji takich zalicza się: umacnianie stabilności politycznej w Europie i jej otoczeniu, roz-

¹ Patrz, J. Kaczmarek, *NATO, Europa, Polska*, wyd. Atla 2, Wrocław 2000.

wiązywanie problemów rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, reagowanie na zagrożenia terrorystyczne, reagowanie w innych sytuacjach kryzysowych zagrożających bezpieczeństwu państw, także poza granicami Sojuszu. Zalecenia te stały się podstawą nowej strategii sojuszu.

W świetle tej strategii o wiele bardziej prawdopodobne będą sojusznicze operacje reagowania kryzysowego, które w praktyce już miały miejsce. Operacje takie, w zależności od rodzaju, skali i miejsca kryzysu oraz zakładanego celu, mogą przybierać różną postać. Do najbardziej charakterystycznych takich operacji, w których główną rolę będą odgrywały wydzielone siły zbrojne sojuszu, można zaliczyć: operacje wymuszania i utrzymania pokoju oraz interwencję zbrojną w celu przywrócenia pokoju w określonym rejonie¹.

Wymienione operacje w praktyce będą się znacznie różniły stopniem zaangażowania sił zbrojnych i sposobem osiągania celu.

W operacjach wymuszania i utrzymania pokoju, w rejonie o niskiej stabilności polityczno-militarnej, głównym zadaniem sił sojuszniczych będzie:

- nadzorowanie i wymuszanie przestrzegania porozumienia pokojowego przez strony konfliktu;
- zapewnienie warunków bezpieczeństwa funkcjonowania administracji;
- nadzorowanie stref rozdzielania stron oraz stref ochronnych;
- kontrola przestrzeni powietrznej;
- zapewnienie warunków do niesienia pomocy humanitarnej ludności poszkodowanej.

W operacjach takich siły sojuszu nie będą stroną w konflikcie lecz siłą rozdzielającą rzeczywiste strony konfliktu i zapobiegającą dalszemu rozwojowi sytuacji kryzysowej. Zwykle w takich operacjach siły sojuszu będą działać na mocy mandatu ONZ lub OBWE. Niemniej jednak, w sytuacji jawnego łamania posta-

¹ W literaturze przedmiotu można spotkać inną bardziej rozszerzoną klasyfikację operacji kryzysowych. Jednakże na użytek rozwiązywanego problemu przyjęty podział jest wystarczający. Identyfikuje on bowiem te operacje, w których główną rolę będą odgrywały siły zbrojne sojuszu.

nowień przez dowolną stronę konfliktu, w przypadku zagrożenia sił sojuszniczych lub ludności cywilnej, wojska sojusznicze mają prawo użycia broni i wymuszenia spokoju¹.

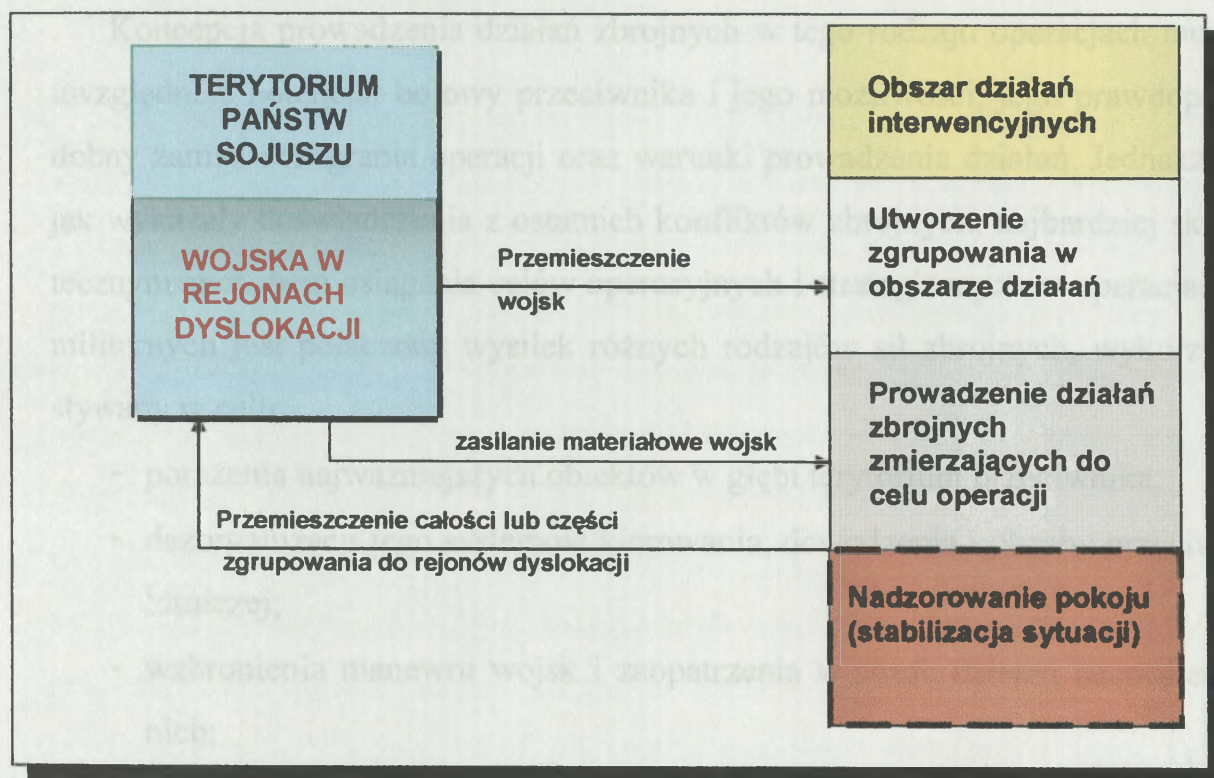
W zależności od rozwoju sytuacji, skali zagrożenia i warunków prowadzenia operacji, w składzie zgrupowania wojsk sojuszniczych wystąpią stosowne komponenty różnych rodzajów sił zbrojnych. Zwykle wiodącą rolę w takiej operacji będą odgrywały wojska lądowe (wskazuje na to charakter zadań) ale w celu ich wsparcia i zaopatrzenia mogą być włączone do zgrupowania (lub wspierać zgrupowanie) także komponenty wydzielone z sił powietrznych i marynarki wojennej.

Odmienny charakter będzie miała operacja określona jako interwencja zbrojna. Obejmuje ona bowiem działania zbrojne, prowadzone zwykle na podstawie mandatu ONZ (OBWE) w celu wymuszenia pokoju siłą, odparcia agresji lub odzyskania utraconego terytorium przez określone państwo². W takiej operacji jest jasno zdefiniowany przeciwnik, z którym siły zgrupowania podejmują walkę, jako jedyną drogę do założonego celu. Operacja ta przebiega najczęściej według reguł obowiązujących w sztuce wojennej, a w składzie zgrupowania występują zwykle komponenty wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

Operacje typu – interwencja zbrojna mogą mieć miejsce daleko poza terytorium sojuszu (praktycznie w dowolnym miejscu świata). Ponadto zwykle angażują dość duże siły (kilkadziesiąt i więcej tysięcy żołnierzy oraz kilka tysięcy ciężkiego uzbrojenia). Z tych też powodów, wyjątkowo trudną i złożoną będzie pierwsza faza operacji, polegająca na przemieszczeniu wojsk i utworzeniu zgrupowania odpowiedniego dla zadań przewidzianych w drugiej fazie – rys. 1.3.

¹ Przykładem takiej konieczności była operacja wymuszania pokoju prowadzona w 1995, 1996 r w Bośni i Hercegowinie.

² Np. operacja „Pustynna Burza” prowadzona w celu usunięcia wojsk irackich z terytorium Kuwejtu w 1991.

Rys.1.3. Główne elementy składowe operacji

Przemieszczenie sił w obszar działań na dużą odległość oraz ich zaopatrzenie najczęściej będzie realizowane drogą morską i powietrzną. Odpowiedzialne za realizację tych zadań są państwa kierujące swoje kontyngenty sił do składu zgrupowania.

W obszarze działań dowodzenie operacyjne przybywającymi wojskami przejmuje dowództwo operacji. W operacjach sojuszniczych dowództwo takie będzie zwykle organizowane doraźnie, a w jego skład będą wchodzić oficerowie z wszystkich państw, które skierowały do zgrupowania swoje wojska. Dowódca jest najczęściej wyznaczony z tego państwa, którego udział w operacji (liczebność zaangażowanych sił) jest największy. Ponadto jeżeli zakłada się, że rozstrzygające w operacji będą działania lądowe, to dowódca zgrupowania będzie wywodził się z tego rodzaju sił zbrojnych.

Koncepcja prowadzenia działań zbrojnych w tego rodzaju operacjach musi uwzględniać potencjał bojowy przeciwnika i jego możliwości, jego prawdopodobny zamiar rozegrania operacji oraz warunki prowadzenia działań. Jednakże, jak wykazały doświadczenia z ostatnich konfliktów zbrojnych, najbardziej skutecznym sposobem osiągania celów operacyjnych i strategicznych w operacjach militarnych jest połączenie różnych rodzajów sił zbrojnych, wykorzystywany w celu:

- porażenia najważniejszych obiektów w głębi terytorium przeciwnika;
- dezorganizacji jego systemów kierowania, dowodzenia i obrony przeciwlotniczej;
- wzbronienia manewru wojsk i zaopatrzenia w strefę działań bezpośrednich;
- rozbicia oddziałów i związków taktycznych przeciwnika w styczości.

Podstawowym warunkiem takiego rozegrania operacji będą wiarygodne informacje o położeniu i działaniu głównych elementów zgrupowania przeciwnika i jego ważnych obiektach w głębi ugrupowania (terytorium). Takich informacji w operacjach sojuszniczych może dostarczyć jedynie rozpoznanie powietrzne i kosmiczne.

W planowaniu operacji o charakterze interwencyjnym niezwykle ważnym elementem będzie rzetelna ocena środowiska, a zwłaszcza stosunku ludności do wojsk sojuszniczych. Należy bowiem liczyć się z tym, że w przypadku wrogiego nastawienia ludności, mogą wystąpić znaczne trudności w zaopatrywaniu i manewrze wojsk. Ponadto konieczna będzie silna ochrona wielu obiektów, zwłaszcza w strefie tylowej operacji. Wystąpi wówczas również większa wola walki w wojskach przeciwnika, a operacja może przeciągać się w czasie.

1.1.3. Operacje wielonarodowe

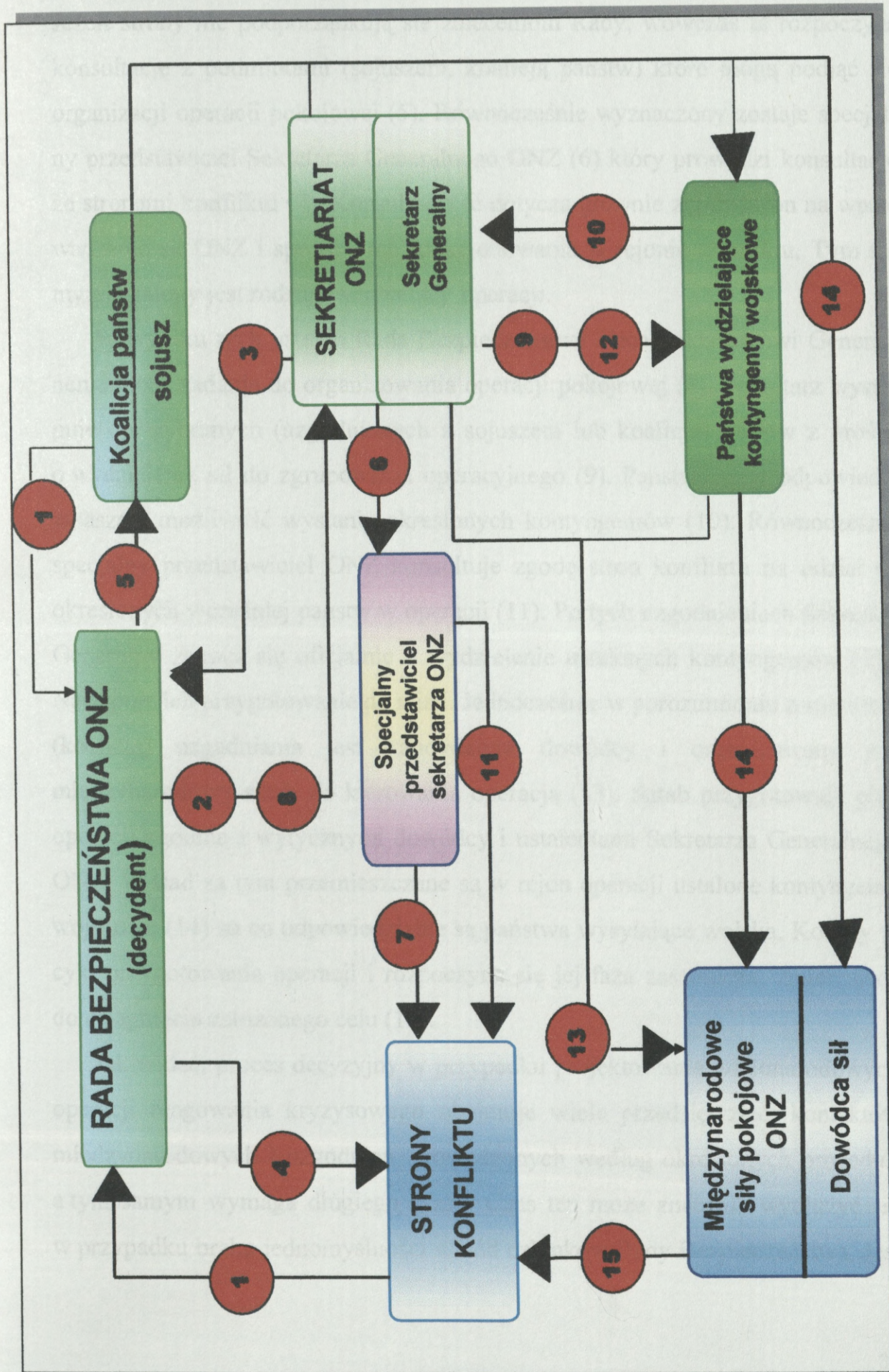
Ogólnie rzecz ujmując, operacjami wielonarodowymi będą te operacje, w których biorą udział kontyngenty wojskowe różnych państw. Wychodząc z takiej definicji, operacjami wielonarodowymi będą również wcześniej omawiane operacje sojusznicze. Jednakże w niniejszym opracowaniu pod pojęciem operacji wielonarodowych będziemy rozumieli te operacje, w których występują także komponenty wojskowe z państw nie będących członkami sojuszu i są one organizowane na podstawie mandatu ONZ lub OBWE. W przyszłości mogą to być również operacje organizowane z inicjatywy Unii Europejskiej. Można zatem uznać, że operacje takie są reakcją społeczności międzynarodowej na zagrożenia i sytuacje kryzysowe występujące we współczesnym świecie.

Interesujące, a jednocześnie złożone są procedury związane z organizacją i przeprowadzeniem operacji wielonarodowych w sytuacji zagrożeń bezpieczeństwa (konfliktów). Można to przybliżyć na przykładzie, gdy operacja organizowana jest za przyzwoleniem ONZ – rys. 1.4.

Elementem inicjującym proces decyzyjny na szczeblu ONZ jest zwykle wniosek (1)¹ o interwencję (reakcję) społeczności międzynarodowej, złożony w Radzie Bezpieczeństwa przez określony podmiot prawa międzynarodowego (stronę zagrożoną, koalicję państw, sojusz, członka Rady Bezpieczeństwa). Wniosek taki zawiera ocenę sytuacji w obszarze konfliktu, potencjalne zagrożenia i oczekiwane reakcje ze strony społeczności międzynarodowej.

Rada Bezpieczeństwa, na podstawie złożonego wniosku poleca Sekretarzowi Generalnemu ONZ przygotowanie raportu (2) w którym przedstawiona będzie szczegółowa ocena sytuacji, zalecane stanowisko ONZ w sprawie oraz możliwe reakcje. Raport taki, przedłożony Radzie Bezpieczeństwa (3) stanowi dla niej podstawę do wydania rezolucji (zaleceń) skierowanej do stron konfliktu (4).

¹ Cyfry odnoszą się do czynności opisanych na rys. 1.4.

Rys. 1.4. Proces decyzyjny w przypadku organizowania operacji pokojowych przez ONZ

Jeżeli strony nie podporządkują się zaleceniom Rady, wówczas ta rozpoczyna konsultację z podmiotami (sojuszem, koalicją państw) które mogą podjąć się organizacji operacji pokojowej (5). Równocześnie wyznaczony zostaje specjalny przedstawiciel Sekretarza Generalnego ONZ (6) który prowadzi konsultacje ze stronami konfliktu (7). Konsultacje te dotyczą głównie zgody stron na wprowadzenie sił ONZ i sposobu ich funkcjonowania w rejonie konfliktu. Tym samym ustalony jest rodzaj ewentualnej operacji.

W wyniku tych ustaleń Rada Bezpieczeństwa zleca Sekretarzowi Generalnemu ONZ zadanie do organizowania operacji pokojowej (8). Sekretarz występuje do wybranych (uzgodnionych z sojuszem lub koalicją) państw z prośbą o wydzielenie sił do zgrupowania operacyjnego (9). Państwa te w odpowiedzi zgłaszają możliwość wysłania określonych kontyngentów (10). Równocześnie specjalny przedstawiciel ONZ konsultuje zgodę stron konfliktu na udział sił określonych wcześniej państw w operacji (11). Po tych uzgodnieniach Sekretarz Generalny zwraca się oficjalnie o wydzielenie ustalonych kontyngentów (12). Następuje ich przygotowanie do misji. Jednocześnie w porozumieniu z sojuszem (koalicją) uzgadniania jest kandydatura dowódcy i organizowany jest międzynarodowy sztab do kierowania operacją (13). Sztab przygotowuje plan operacji zgodnie z wytycznymi dowódcy i ustaleniami Sekretarza Generalnego ONZ. W ślad za tym przemieszczane są w rejon operacji ustalone kontyngenty wojskowe (14) za co odpowiedzialne są państwa wysyłające wojska. Kończy to cykl przygotowania operacji i rozpoczyna się jej faza zasadnicza, zmierzająca do osiągnięcia założonego celu (15).

Jak widać, proces decyzyjny w przypadku projektowania wielonarodowych operacji reagowania kryzysowego obejmuje wiele przedsięwzięć, kontaktów międzynarodowych i uzgodnień, prowadzonych według określonych procedur, a tym samym wymaga długiego czasu. Czas ten może znacznie wydłużyć się w przypadku braku jednomyślności wśród członków Rady Bezpieczeństwa. Jest

to niekorzystne, szczególnie w sytuacjach kryzysowych charakteryzujących się szybkim narastaniem konfliktu.

W zależności od stanu sytuacji kryzysowej oraz uzgodnień dokonanych ze stronami konfliktu, podejmowana jest decyzja dotycząca rodzaju planowanej operacji. W literaturze przedmiotu, analizującej takie operacje prowadzone w ostatnich latach, można spotkać wiele różnych rodzajów i typów wielonarodowych operacji. Zwykle ich nazwy wiązały się z celem zakładanym przez międzynarodowe organizacje. Wydaje się, że najbardziej logiczną klasyfikację takich operacji proponuje F. Gagor i K. Paszkowski, którzy za podstawowe kryteria podziału uznali stopień zaangażowania wojsk w osiąganiu ich celu¹. Autorzy wyróżniają:

- mediacje i obserwacje;
- obecność wojskową;
- wzmocnioną obecność wojskową;
- interwencję zbrojną.

Przy tym zakładają, że pierwsze dwie z tych operacji mogą być prowadzone w warunkach niewielkiego natężenia konfliktu, jako działania niezbrojne. Natomiast pozostałe operacje mogą być organizowane i prowadzone w sytuacji dużej intensywności konfliktu, także w formie działań zbrojnych.

Szczegółowe analizy problemu wskazują, że mediacje ze stronami konfliktu i obserwacja rozwoju sytuacji będzie operacją o charakterze cywilno-wojskowym zmierzającą do rozwiązania konfliktu o niewielkiej intensywności.

Jeżeli te zabiegi nie spełnią oczekiwań i kryzys będzie narastał, wówczas w celu utrzymania pokoju może być konieczne wprowadzenie dodatkowych sił. Ich obecność w rejonie kryzysu, działania demonstracyjne, nadzorowanie przestrzegania rezolucji ONZ powinny wpływać korzystnie na utrzymanie pokoju.

¹ F. Gagor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, wyd. A. Marszałek, Toruń, 1998.

Jeżeli mimo tego, ten cel nie zostanie osiągnięty i dojdzie do konfliktu zbrojnego stron lub aktów przemocy, wówczas konieczne będą w rejonie kryzysu siły zdolne do wymuszenia pokoju. Będzie się to wiązało z wprowadzeniem w obszar konfliktu dodatkowych wojsk zdolnych do: nadzorowania i wymuszania przestrzegania porozumień (rezolucji); zapewnienia warunków bezpieczeństwa i funkcjonowania administracji; nadzorowania przestrzeni powietrznej i stref rozdzielania wojsk, itp.

W wyniku agresji jednej ze stron konfliktu może dojść do zmiany granic w obszarze kryzysowym, dyskryminacji mniejszości narodowych, ludobójstwa i innych groźnych zjawisk dla bezpieczeństwa regionalnego lub światowego. Sytuacja taka może wymagać zastosowania interwencji zbrojnej sojuszu lub koalicji państw w celu: przeciwstawienia się agresji, wyzwolenia zagarniętych terytoriów lub obrony mniejszości narodowych. Operacja taka będzie wówczas organizowana i prowadzona na zasadach, jak operacja sojusznicza (patrz pkt. 1.1.3). Należy również podkreślić, że w przypadku konieczności prowadzenia takich operacji, organizacje międzynarodowe (ONZ, OBWE) zwykle będą się zwracać o podjęcie takiej misji do Sojuszu Północnoatlantyckiego, jako jedynej organizacji zdolnej do realizacji takich zadań.

Na przełomie wieków pojawiły się nowe zagrożenia bezpieczeństwa ludzkości, a wśród nich terroryzm wykorzystujący niekonwencjonalne środki rażenia. Ponadnarodowe organizacje terrorystyczne są zdolne realizować swoje misje w dowolnym kraju, zabijać setki, a nawet tysiące ludzi i dezorganizować system funkcjonowania państwa. Przy tym, sam agresor w takiej postaci jest trudny do zidentyfikowania i zlokalizowania. Trudno zatem podejmować z nim walkę w tradycyjnym rozumieniu przy użyciu sił zbrojnych. Z tych też powodów operacje antyterrorystyczne muszą być prowadzone przede wszystkim przez siły pozamilitarne (wywiad, służby specjalne, policja, straż graniczna, itp.). Operacje takie będą miały wymiar narodowy i międzynarodowy. Ich celem będzie przede

wszystkim pozyskanie informacji o organizacjach terrorystycznych i ich zamiarach oraz zapobieganie aktom terrorystycznym.

Jednakże funkcjonowanie takich organizacji nie byłoby możliwe bez wsparcia określonych państw, przyzwalających na organizowanie ośrodków dyslokacji i szkolenia grup terrorystycznych oraz udzielających im wsparcia finansowego. Zgromadzenie dowodów potwierdzających wspieranie terroryzmu przez określone państwo może być dla opinii światowej dostatecznym powodem, by zaakceptować interwencję zbrojną. Wówczas celem takiej interwencji będzie likwidacja baz grup terrorystycznych i pozbawienie organizacji wsparcia logistycznego. Zwykle związane to będzie również ze zmianą elit rządzących w tym kraju. Operacje takie mogą być prowadzone przez zgrupowania sojusznicze lub wielonarodowe.

Dokonana analiza możliwych rodzajów operacji wielonarodowych wskazuje, że spośród nich pełne znamiona działań połączonych mogą wystąpić podczas wymuszania pokoju i w czasie interwencji zbrojnych. W tych operacjach wystąpi bowiem potrzeba zaangażowania znacznej ilości wojsk reprezentujących wszystkie rodzaje sił zbrojnych.

1.2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA OPERACJI POŁĄCZONYCH

W literaturze przedmiotu można spotkać wiele odmian definicji operacji wojskowych. Jednakże wszystkie z nich podkreślają, że jest to zbiór (zespół) różnych działań na lądzie, w powietrzu i na morzu, realizowanych przez różne rodzaje sił zbrojnych i wojsk, równoległe lub w różnym czasie, w określonym obszarze, zmierzających do jednego celu i kierowanych przez jednego dowódcę. Tak więc, istotą każdej operacji będzie to, iż różne działania, prowadzone przez różne siły mają zmierzać do jednego celu, jakim jest cel operacji. Przy tym działania tych sił nie są przypadkowe (dowolne) lecz inicjowane i kierowane przez jednego dowódcę.

Pojęcie operacji ukształtowało się ostatecznie podczas pierwszej wojny światowej, a pełnego znaczenia nabrało w czasie drugiej wojny światowej. Pojawiały się wówczas różne odmiany operacji, przypisane do rodzajów sił zbrojnych. W literaturze pojawiły się operacje powietrzne, lądowe i morskie. Poszczególne rodzaje sił zbrojnych charakteryzowały się dość dużą autonomią w działaniach, a ich możliwości operacyjno-taktyczne i bojowe nie zapewniały wykonania zadań wspólnie z innymi rodzajami sił w ich środowisku. Największe predyspozycje w tym względzie posiadało lotnictwo, które obok walki w powietrzu mogło skutecznie zwalczać obiekty i siły na lądzie i morzu. Z tych też powodów w sztuce operacyjnej pojawia się pojęcie bitwy powietrzno-lądowej a następnie operacji powietrzno-lądowej. Były to pierwsze symptomy współczesnej operacji połączonej, w której decydujące znaczenie ma połączenie i skoordynowanie wysiłku różnych rodzajów sił zbrojnych i ukierunkowanie ich na cel operacji. Stało się to możliwe w wyniku intensywnego rozwoju uzbrojenia w ostatnim ćwierćwieczu ubiegłego wieku. Nowe uzbrojenie i wyposażenie wchodzące do uzbrojenia wszystkich rodzajów sił zbrojnych spowodowało nie tylko zdecydowane zwiększenie ich możliwości do działania w swoim środowisku, ale także pozwoliło im podejmować skuteczną walkę z przeciwnikiem w innych środowiskach, wspólnie z innymi rodzajami sił zbrojnych. Możliwości takie pojawiły się głównie w wyniku:

- pojawiania się zintegrowanych systemów rozpoznania, opartych na powietrznych i kosmicznych środkach rozpoznania i zdolnych do bieżącego rozpoznania (wręcz monitorowania) sytuacji w całym obszarze operacyjnym;
- wprowadzenia zautomatyzowanych systemów dowodzenia, wspieranych najnowszą techniką komputerową i zapewniających obieg informacji sytuacyjnych i decyzyjnych w całym złożonym systemie dowodzenia, obejmującym różne rodzaje sił zbrojnych;

- wprowadzenia nowej generacji uzbrojenia charakteryzującego się dużym zasięgiem i wysoka precyzją rażenia obiektów niezależnie od warunków;
- integracji systemów rozpoznania z systemem dowodzenia i kierowania ogniem, co pozwala zapewnić reakcję w czasie zbliżonym do rzeczywistego.

W tych nowych uwarunkowaniach, spowodowanych głównie rozwojem technicznym, zaistniała możliwość nowego spojrzenia na sposób prowadzenia zbrojnych operacji wojskowych. W operacjach tych pojawiły się trzy wyraźne strefy: strefa działań głębokich, strefa działań bezpośrednich i strefa tyłowa.

W przeszłości decydujące znaczenie w operacji odgrywały walki i boje prowadzone w strefie działań bezpośrednich. Przełamanie obrony przeciwnika lub powstrzymanie jego natarcia w tej strefie, w zasadzie decydowało o osiągnięciu celu operacji zaczepnej lub obronnej. Z tych też powodów olbrzymie znaczenie posiadała głębokość ugrupowania bojowego, silne pierwsze rzuty i liczne manewrowe odwody. Skuteczne działania w głębi ugrupowania przeciwnika mogły być prowadzone dopiero po przełamaniu jego obrony i wprowadzeniu zgrupowań lądowych w głąb terytorium.

We współczesnych operacjach połączonych rezygnuje się z masowania sił i prowadzenia uporczywych walk w strefie działań bezpośrednich a rozstrzygnięcia poszukuje się w strefie działań głębokich, głównie przy użyciu broni raketowej, lotnictwa, desantów i sił specjalnych. Celem tych działań jest przede wszystkim:

- dezorganizacja systemu kierowania państwem i dowodzenia siłami zbrojnymi;
- zniszczenie podstawowych, głównych obiektów i sił decydujących o wartości bojowej (obronnej) przeciwnika;
- dezorganizacja podstawowych procesów funkcjonowania państwa i sił zbrojnych;

- wzbronienie manewru odwodów oraz zaopatrzenia dla sił działających w strefie działań bezpośrednich;
- opanowanie przez desanty lub siły specjalne obiektów ważnych dla celów operacji.

W ślad za tym lub równoległe wykonywane mogą być uderzenia sił lądowych na wybranych kierunkach, przy silnym wsparciu z powietrza, w celu okrążenia i zneutralizowania sił przeciwnika w styczności. Otworzy to drogi manewru w głąb jego ugrupowania (terytorium).

Należy jednak podkreślić, że warunkiem takiego rozegrania operacji jest posiadanie zdecydowanej przewagi jakościowej w uzbrojeniu. Skuteczne wykonanie wyszczególnionych wyżej zadań w strefie działań głębokich wymaga bowiem posiadania przewagi informacyjnej i ogniowej, którą zapewniają jedynie nowoczesne systemy rozpoznania i rażenia.

Jednocześnie łatwo zauważyć, że taki sposób prowadzenia operacji wykracza poza możliwości jednego rodzaju sił zbrojnych. Zadania w strefie działań głębokich pozostawać będą głównie w gestii sił powietrznych a niekiedy i marynarki wojennej posiadającej w uzbrojeniu rakiety. Część zadań w tej strefie mogą również realizować wojska lądowe przy użyciu broni raketowej i desantów taktycznych. Także pomyślne wykonanie zadań w strefie działań bezpośrednich przez wojska lądowe będzie wymagało wsparcia przez siły powietrzne. Dowodzi to, że we współczesnych operacjach połączonych konieczne jest zespolenie wysiłku przynajmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych, które będą realizować zadania według jednego planu i pod tym samym dowództwem.

Z tych też względów, w systemie dowodzenia występują lub w razie potrzeby doraźnie tworzy się dowództwa sił połączonych zdolne do kierowania operacją, w której biorą udział komponenty z różnych rodzajów sił zbrojnych. Ponadto projektując ogólną koncepcję operacji, ustala się wielkość i skład zgrupowa-

nia niezbędnego w celu jej przeprowadzenia i osiągnięcia założonego celu. Oceniane są przy tym:

- potencjał bojowy, możliwości i prawdopodobny zamiar przeciwnika;
- warunki i ograniczenia w jakich będzie przebiegać operacja;
- główne zadania zgrupowania operacyjnego i predyspozycje rodzajów sił zbrojnych do ich realizacji.

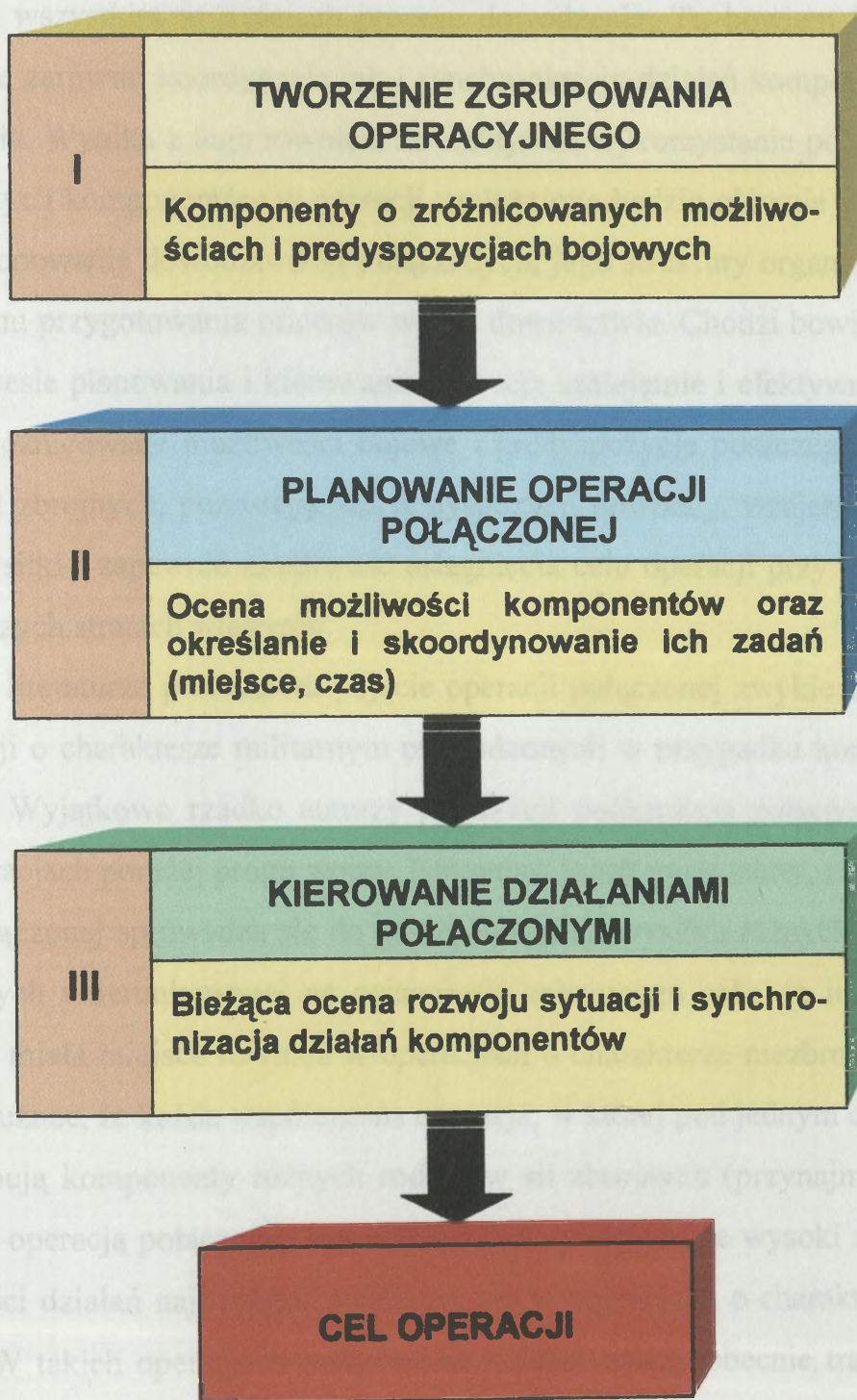
Takie projektowanie operacji będzie miało miejsce na szczeblu sił zbrojnych (sojuszu obronnego, koalicji państw) i w jego wyniku wskazane będą między innymi wielkości komponentów wydzielane z różnych rodzajów sił zbrojnych (państw) do składu zgrupowania.

W operacji połączonej można wyróżnić trzy podstawowe etapy – rys. 1.5. Przy tym, etap pierwszy i drugi może przebiegać równolegle. Ważnym jest jednak to, że w każdym z tych etapów wystąpią elementy połączoneści działań.

W etapie pierwszym będzie miał miejsce dobór stosownych sił o określonych możliwościach z różnych rodzajów sił zbrojnych do składu zgrupowania. Ponadto wystąpi również praktyczny przejaw tej połączoneści w trakcie przemieszczenia sił zgrupowania w obszar operacji, zwłaszcza gdy obszar ten będzie znacznie oddalony.

Podczas planowania operacji niezbędna będzie ocena możliwości i predyspozycji każdego komponentu zgrupowania w celu przypisania im stosownych zadań. Ponadto w tym etapie powinna mieć miejsce koordynacja wysiłku rodzajów sił zbrojnych w przestrzeni i czasie z uwzględnieniem zależności zachodzących między skutkami ich działań.

W trzecim etapie, podczas kierowania działaniami połączonymi konieczna będzie bieżąca ocena sytuacji i synchronizacja działań poszczególnych komponentów, z uwzględnieniem celu operacji. Ważną rolę w tym etapie będą odgrywały systemy rozpoznania rodzajów sił zbrojnych, które powinny dostarczać dane również na potrzeby wszystkich komponentów.

Rys. 1.5. Etapy operacji połączonej

Warto również zauważyć, że współczesna operacja połączona jest przede wszystkim w treściach procesu dowodzenia. Tu bowiem będzie miała miejsce zarówno koordynacja jak i synchronizacja działań komponentów zgrupowania. Wynika z tego również, że efektywne wykorzystanie potencjału bojowego tych komponentów w operacji uzależnione będzie głównie od sprawnego funkcjonowania dowództwa sił połączonych, jego struktury organizacyjnej oraz poziomu przygotowania oficerów w tym dowództwie. Chodzi bowiem o to, aby w procesie planowania i kierowania operacją umiejętnie i efektywnie wykorzystać zróżnicowane możliwości bojowe i predyspozycje poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, pozostających w dyspozycji dowódcy, wzajemnie powiązać ich wysiłki i zapewnić możliwość osiągnięcia celu operacji przy możliwie najmniejszych stratach własnych.

W literaturze przedmiotu pojęcie operacji połączonej zwykle odnosi się do operacji o charakterze militarnym prowadzonych w przypadku konfliktu zbrojnego¹. Wyjątkowo rzadko autorzy publikacji podkreślają połączoność działań w operacjach poniżej progu wojny. Natomiast jeżeli twierdzimy, że istota operacji połączonej sprowadza się do pełnej integracji wysiłku różnych rodzajów sił zbrojnych ukierunkowanej na osiągnięcie założonego celu, to integracja taka będzie miała miejsce również w operacjach o charakterze niebrojnym. Można zatem uznać, że każda współczesna operacja, w której pod jednym dowództwem występują komponenty różnych rodzajów sił zbrojnych (przynajmniej dwóch) będzie operacją połączoną. Jest natomiast oczywistym, że wysoki stopień połączoności działań najbardziej uwidoczni się w operacjach o charakterze militarnym. W takich operacjach połączoność działań należy obecnie traktować jako jedną z zasad prowadzenia działań operacyjnych.

¹ Praca zbiorowa, *Operacje połączone*, wyd. AON, 2000.

2. ROLA I ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej są podstawowym, wyspecjalizowanym elementem systemu obronności państwa. Działając w narodowym systemie obronności i systemie sojuszniczym NATO powinny być gotowe do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych:

- zadań obronnych w razie wojny (odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udział w odparciu agresji na inne państwo sojusznicze);
- zadań reagowania kryzysowego (także w ramach misji organizacji międzynarodowych);
- zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju.

Ponadto powinny być one gotowe do udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne. Powinny zatem posiadać zdolność do odstraszenia potencjalnego agresora, prowadzenia operacji obronnej przeciwko agresji na szeroką skalę, udziału w operacjach reagowania kryzysowego spoza Art. V Traktatu Północnoatlantyckiego, w tym operacjach pokojowych w ramach sił międzynarodowych. Należy przy tym podkreślić, że z reguły będą to operacje połączone, prowadzone w różnej skali i wymiarze.

W skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wchodzi Wojska Lądowe, Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej oraz Marynarka Wojenna. W perspektywie najbliższych lat należy się spodziewać wydzielenia (z Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej) kolejnego autonomicznego Rodzaju Sił Zbrojnych, a mianowicie Sił Specjalnych. Przemawia za tym wiele faktów, a szczególnie udział jednostek specjalnych w operacji „Iracka Wolność”. Z powyższego wynika, że taki skład SZ umożliwi planowanie i prowadzenie operacji połączonych, w których uczestniczyć będą komponenty z co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych.

Wojska Lądowe, stanowiące podstawową część SZ RP, przeznaczone są do zapewnienia obrony przed atakiem lądowo - powietrznym w dowolnym rejonie kraju, na każdym kierunku, w obliczu każdej formy zagrożenia militarnego.

Struktura – wchodzących w ich skład - wojsk operacyjnych oparta jest na związkach taktycznych, oddziałach i pododdziałach (przeznaczonych do prowadzenia działań w ramach korpusów narodowych i wielonarodowych) oraz niezbędnej liczby jednostek centralnej dyspozycji. Natomiast w systemie terytorialnym występują okręgi wojskowe, mające w swym składzie jednostki obrony terytorialnej i terytorialne organa dowodzenia.

Różnorodność zadań wojsk lądowych oraz nowe warunki ich realizacji w perspektywie najbliższych lat pociągają za sobą również potrzebę weryfikacji poglądów, dotyczących rodzajów i treści operacji wojskowych. Dziś, obok tradycyjnych operacji militarnych, których głównym celem jest zwykle pokonanie przeciwnika i utrzymanie (odzyskanie) określonego obszaru, coraz częściej występują operacje wsparcia pokoju, których celem jest wymuszenie i utrzymanie pokoju w określonych rejonach. Należy wszakże podkreślić, iż współcześnie wszelkie operacje (zarówno militarne, jak i wsparcia pokoju) mają, i w dającej się przewidzieć przyszłości będą miały charakter operacji połączonych.

Niezależnie od zmieniających się uwarunkowań i poglądów na rolę Sił Zbrojnych, nadal za podstawowe dla wojsk lądowych należy traktować operacje militarne. Prowadzą one bowiem bezpośrednio do głównego celu, jakim jest utrzymanie integralności terytorialnej i niepodległości, w przypadku agresji potencjalnego przeciwnika. Z założeń systemu obronnego naszego państwa jednoznacznie wynika bowiem, że Wojska Lądowe powinny być przygotowane do prowadzenia skutecznych operacji obronnych na obszarze kraju, we współdziałaniu z pozostałymi rodzajami sił zbrojnych. Jednakże w ramach strategicznej operacji obronnej mogą mieć miejsce zarówno operacje opóźniające (osłono-we), obronne, jak i zaczepne, zmierzające do odzyskania obszarów utraconych

w pierwszej fazie konfliktu zbrojnego. Czynnikiem wspólnym, charakterystycznym dla operacji wymienionych typów będzie ich **połączony** charakter.

Istotny wpływ na sposób organizacji i prowadzenia połączonych operacji opóźniających i obronnych będzie miał charakter ewentualnej agresji. Zarówno literatura wojskowa, jak i wnioski z ostatnich konfliktów zbrojnych potwierdzają jednoznacznie, że ewentualna agresja będzie miała powietrzno-lądowy wymiar i może się charakteryzować:

- intensywnym rozpoznaniem elementów systemu obronnego w skali strategicznej;
- dążeniem do zaskoczenia we wszystkich wymiarach, połączonym z precyzyjnymi uderzeniami na najważniejsze elementy obrony, na całym obszarze operacyjnym;
- dążeniem do dezorganizacji systemu kierowania i dowodzenia w skali strategicznej i operacyjnej oraz próbami zakłócenia manewru wojsk w głębi i dążeniem do izolacji kierunków uderzeń;
- szerokim wykorzystaniem desantów operacyjnych i taktycznych w celu uchwycenia ważnych obiektów na kierunkach uderzeń oraz masowym stosowaniem uderzeń powietrzno-szturmowych;
- intensywnymi działaniami w warunkach ograniczonej widoczności, w tym głównie nocnymi;
- powszechnym stosowaniem amunicji o cechach inteligentnych.

Można przypuszczać, że w odróżnieniu od scenariusza wojny w rejonie Zatoki Perskiej (1991), działania sił lądowych potencjalnego przeciwnika mogą być poprzedzone krótkim, lecz silnym uderzeniem z powietrza (środki lotnicze i raketowe) na starannie wyselekcjonowane obiekty, czego świadkami byliśmy podczas prowadzenia przez siły sprzymierzone operacji „Iracka Wolność”. Ich celem będzie prawdopodobnie dezorganizacja obrony w wymiarze operacyjno-

strategicznym. W ślad za tym można oczekiwać równoległych zaczepnych operacji powietrznych i lądowych na kierunkach uderzeń.

Tak postrzegany charakter ewentualnych operacji militarnych stawia określone wymagania przed składem bojowym, strukturami, uzbrojeniem i wyposażeniem wojsk lądowych. Przede wszystkim ofensywnym działaniom o wymiarze powietrzno-lądowym i operacyjnym należy przeciwstawić obronę o charakterze przestrzennym i wymiarze operacyjnym. Oznacza to, że do obrony muszą być przygotowane wszystkie elementy ugrupowania operacyjnego, niezależnie od ich położenia w tym ugrupowaniu. Ponadto bronione muszą być jednocześnie wszystkie ważne obiekty w całej strefie działań operacyjnych, a najważniejsze z nich na całym obszarze kraju.

Do ważnych zadań w tak rozumianej obronie, decydujących o jej trwałości, będzie należała osłona elementów zgrupowania operacyjnego i ważnych obiektów przed uderzeniami z powietrza oraz zorganizowanie skutecznej obrony na kierunkach bezpośrednich, lądowych uderzeń przeciwnika. Istotne znaczenie będzie miało także zapewnienie warunków manewru wojsk w głębi operacyjnej i w głębi kraju, połączone z dążeniem do zachowania sił (odwodów) zdolnych do organizowania obrony na kolejnych rubieżach lub wykonania przeciwuuderzeń. Należy jednak zauważyć, że powyższe zadania będą możliwe do realizacji w warunkach funkcjonowania trwałego systemu dowodzenia i ciągłego zaopatrzenia wojsk oraz posiadanie w głębi sił, zdolnych do podjęcia skutecznej walki z desantami przeciwnika.

Ogólna charakterystyka zadań wojsk lądowych w ramach operacji połączonej skłania do postawienia podstawowego pytania o to, jaką rolę powinny w niej spełniać wojska lądowe? Szukając odpowiedzi na powyższe pytanie należy uwzględnić wiele różnorodnych czynników, determinujących współczesny model wojsk lądowych.

Analiza uwarunkowań funkcjonowania wojsk lądowych wskazuje, że do podstawowych determinantów należy zaliczyć przyjętą przez Rząd RP „Strate-

gię bezpieczeństwa narodowego RP” oraz „Strategię obronności RP”, postrzegane jako najważniejsze - obok Konstytucji RP - dokumenty, określające miejsce, rolę i zadania wojsk lądowych w systemie obronnym państwa. Istotne znaczenie posiadają również zobowiązania Polski w kwestii liczebności sił zbrojnych i podstawowego uzbrojenia, wynikające z przynależności naszego kraju do NATO oraz z podpisanych traktatów o charakterze międzynarodowym. Swoją niebagatelny wpływ na warunki funkcjonowania wojsk lądowych wywiera także stan ekonomiki państwa (skutkujący możliwościami w zakresie utrzymania Sił Zbrojnych na określonym poziomie) oraz tendencje rozwoju struktur organizacyjnych i uzbrojenia. Należy zatem uznać, że wojska lądowe powinny w dalszym ciągu posiadać w swym składzie dwa komponenty: wojska operacyjne i siły obrony terytorialnej. Taki skład bojowy wydaje się być właściwy w kontekście ogólnych zadań wojsk lądowych, postrzeganych przez pryzmat ich udziału w operacjach połączonych. Powyższe założenie nie wyklucza określonych zmian organizacyjno-strukturalnych we wspomnianym składzie bojowym, będących pokłosiem np. ewolucji środków walki wojsk lądowych.

2.1. ROLA WOJSK LĄDOWYCH WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH MILITARNYCH

W rozważaniach dotyczących udziału wojsk lądowych w operacji połączonej należy uwzględnić fakt, że Polska jako członek NATO jest państwem granicznym, znajduje się, bowiem na styku między Wschodem i Zachodem. Zgodnie z koncepcjami lansowanymi w Sojuszu pierwsza faza ewentualnej agresji toczyć się może na obszarze Polski, w formie połączonej operacji obronnej początkowego okresu wojny. Będzie ona prowadzona przede wszystkim lądowymi siłami narodowymi przez okres niezbędny do przerzutu sił głównych wojsk

z państw sojuszniczych. Należy zaznaczyć, że działania te mogą być wspierane przez siły powietrzne NATO¹.

Powyższa konstatacja wskazuje, że stan liczebny, struktury i wyposażenie wojsk lądowych powinny uwzględniać potrzebę skutecznego prowadzenia działań obronnych i opóźniających, których zasadniczym celem będzie maksymalne obniżenie tempa natarcia potencjalnego agresora. Wynika stąd jakże istotny wniosek, że powinniśmy posiadać narodowy system obrony, zdolny do utrzymania i obrony większości terytorium oraz zapewnienia funkcjonowania państwa, przynajmniej do czasu zorganizowania zdecydowanego przeciwdziałania sił sojuszniczych. Powyższy wniosek po raz kolejny potwierdza słuszność przyjętego rozwiązania, w którym wojska lądowe składają się z dwóch komponentów: wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej.

Prowadzone dociekania wskazują, że podstawowa rola wojsk operacyjnych w działaniach realizowanych na obszarze kraju sprowadzi się do przygotowania i prowadzenia powietrzno-lądowych operacji opóźniających i obronnych, na prawdopodobnych kierunkach uderzeń przeciwnika. W ich ramach należy również dostrzegać potrzebę wykonania zwrotów zaczepnych (w formie przeciuderzenia lub przeciwnatarcia) oraz udzielanie wsparcia siłom obrony terytorialnej. Istotnym obszarem zainteresowania wojsk operacyjnych może być także przygotowanie i prowadzenie operacji zaczepnych, szczególnie w warunkach dążenia do odzyskania utraconego terytorium. Natomiast w działaniach realizowanych poza granicami kraju może ona polegać na udziale wojsk operacyjnych w operacjach militarnych, prowadzonych przez wojska sojusznicze oraz uczestnictwie w operacjach wsparcia pokoju, organizowanych pod egidą organizacji międzynarodowych. Tak pojmowana rola wymaga od wojsk operacyjnych dobrego przygotowania, profesjonalizmu oraz wysokiego stopnia rozwinięcia w czasie pokoju. Podstawowymi częściami składowymi (elementami) wojsk

¹Praca zbiorowa - „Operacje i zadania wojsk lądowych na obszarze kraju”, wyd. AON, 2001.

lądowych, zapewniającymi uzyskanie takich możliwości są ogólnowojskowe związki taktyczne (oddziały), których trzon stanowią jednostki zmechanizowane, pancerne i aeromobilne (desantowo-szturmowe, kawalerii powietrznej, lotnictwa wojsk lądowych) oraz jednostki rodzajów wojsk i służb.

Wojska operacyjne, w dążeniu do spełnienia tak postrzeganej roli powinny zatem charakteryzować się mobilnością, samodzielnością oraz zdolnością do prowadzenia autonomicznych działań. Z charakterystyki współczesnych działań operacyjnych wynika, że powinny być także przygotowane do współdziałania z siłami obrony terytorialnej i innymi rodzajami sił zbrojnych. Przynależność naszego państwa do NATO determinuje również potrzebę współdziałania z wojskami państw sojuszników. Będzie to możliwe do osiągnięcia przede wszystkim poprzez zgodność struktur systemów i procedur dowodzenia oraz stosowanie jednolitych zasad (sposobów) prowadzenia działań. Z powyższych konstatacji wynika, że wojska operacyjne należy postrzegać jako szczególnie istotny element Wojsk Lądowych.

Wojska lądowe powinny być zatem przygotowane do prowadzenia działań militarnych w wymiarze operacyjnym i taktycznym, we wszystkich możliwych formach, z użyciem wszelkich rodzajów broni. Z założeń operacji połączonych wynika także, iż muszą posiadać zdolność do prowadzenia wspólnych działań z innymi komponentami, realizującymi zadania w jej ramach (siłami powietrznym, specjalnymi, morskimi, itd.). Kolejnym warunkiem prowadzenia efektywnych działań jest zdolność wojsk operacyjnych do szybkiego koncentrowania i rozpraszania sił oraz uderzeń ogniowych, a także prowadzenia całodobowej walki, we wszystkich warunkach klimatycznych i terenowych. Istotną przesłanką osiągnięcia powodzenia przez wojska lądowe jest umiejętność skutecznego przeciwstawiania się silnym, powietrzno-lądowym zgrupowaniom przeciwnika oraz zagrożeniom z powietrza. Tak zdefiniowane zadania wymagają, by realizujące je wojska posiadały stosowne możliwości bojowe, które będą treścią kolejnego rozdziału niniejszej pracy.

W wyniku doświadczeń uzyskanych podczas wojen i konfliktów zbrojnych przełomu XX i XXI wieku, w teorii sztuki operacyjnej pojawiły się kolejne, nowe koncepcje rozgrywania operacji. Analiza poglądów specjalistów zachodnich wskazuje, że w przyszłych operacjach, nazywanych rozstrzygającymi, dążyć się będzie nie tyle do fizycznego unicestwienia przeciwnika, co raczej do wyłączenia elementów decydujących o możliwości prowadzenia działań, a w tym systemów dowodzenia i kierowania. Tak więc operacje – jak już wcześniej wspomniano – będą miały nieliniowy charakter, a działania prowadzić się będzie na całej głębokości obszaru operacyjnego.

Wyniki badań wskazują, że do powodzenia operacji połączonej przyczynia się szereg działań realizowanych przez wojska lądowe na całym obszarze jej prowadzenia. Stąd, w ramach operacji połączonej wyróżnić można tzw. działania bezpośrednie, działania głębokie i działania tyłowe¹.

Działania bezpośrednie, realizowane w ramach operacji połączonych, to działania wojsk walczących w styczności z przeciwnikiem. To właśnie te działania decydują najczęściej o sukcesie lub niepowodzeniu operacji. Ich prowadzenie zapewnia utrzymanie lub uzyskanie inicjatywy i swobody działania. Realizowane w ich ramach starcia z przeciwnikiem są prowadzone zgodnie z zasadami walki broni połączonych, a ich główny ciężar ponoszą wojska pancerne i zmechanizowane. Do cech charakterystycznych działań bezpośrednich zaliczyć należy aktywne wykorzystanie całego obszaru operacji, jednoznaczne skupianie głównego wysiłku przy jednoczesnej osłonie obszarów mniej zagrożonych, częstą zmianę rodzaju działań bojowych oraz dążenie do utrzymania swobody operacyjnej.

Prowadzone w ramach operacji połączonych **działania głębokie** są realizowane w głębi ugrupowania przeciwnika, w celu dezorganizacji jego działań, pozbawienia go swobody operacyjnej, rozbicia określonych sił lub opóźnienia ich

¹ Hofeditz K.M., *Zasady prowadzenia operacji*, Myśl Wojskowa nr 5/1998, s. 91-94.

manewru oraz pozyskania pełnej informacji o przeciwniku. Działania te ułatwić powinny uzyskanie panowania nad polem walki przez uniemożliwienie przeciwnikowi koncentrowania sił w punktach ciężkości, obniżanie jego możliwości bojowych oraz oddziaływanie na te elementy, które decydują o możliwościach jego działania. Działania w głębi wywierają wpływ na działania bezpośrednie, albowiem to właśnie one przyczyniają się do ich powodzenia. Obiektami uderzeń wojsk lądowych w ramach działań głębokich powinny być głównie:

- systemy rozpoznania;
- systemy dowodzenia;
- zgrupowania uderzeniowe;
- systemy rozpoznawczo-uderzeniowe (broń precyzyjna);
- broń masowego rażenia,

a więc te systemy i elementy ugrupowania, które decydują o możliwości skutecznego prowadzenia operacji.

W ramach operacji połączonych prowadzone są także działania tyłowe. Realizuje się je na obszarze własnych tyłów i służą zapewnieniu sprawności dowodzenia i wsparcia oraz swobody operacyjnej własnym wojskom. Jednym z zadań realizowanych podczas działań tyłowych jest przeciwdziałanie działaniom głębokim, prowadzonym przez przeciwnika. Zadania te realizowane są głównie przez wojska obrony terytorialnej.

Takie spektrum zadań wojsk lądowych w operacjach połączonych wskazuje na konieczność koordynacji i uzgodnienia działań. Przyszłe operacje prowadzone będą z reguły na dużych obszarach, a osiągnięcie rozstrzygnięcia uzależnione będzie od możliwości swobodnego przegrupowania sił na dużą odległość i skoncentrowania wysiłków w decydującym miejscu i czasie. Wymagać to będzie zarówno operacyjnej, jak i taktycznej ruchliwości wojsk. Konieczność działania zmniejszonymi siłami na dużym obszarze wymaga zdolności do skupienia wysiłków tam, gdzie z punktu widzenia własnych celów będzie to najbardziej

korzystne, a dla przeciwnika najmniej dogodne. Wiele ciekawych wniosków w tym zakresie dostarczyła obserwacja działań prowadzonych przez wojska amerykańskie w operacji „Iracka Wolność”. Niezbędna jest do tego także ruchliwość powietrzna, czyli strukturalna zdolność sił lądowych do przemieszczania się i prowadzenia działań z powietrza. Zadania te skutecznie realizować będą związki aeromobilne, których ruchliwość zdecydowanie przewyższa możliwości klasycznych formacji wojsk lądowych. Jednostki powietrzno-zmechanizowane są szczególnie przydatne do przeprowadzenia, jeszcze w okresie kryzysu, błyskawicznej przeciwkoncentracji na zagrożonym obszarze¹. Wiele cennych doświadczeń w tym zakresie przynosi analiza działań jednostek amerykańskich w rejonie Zatoki Perskiej (101 DPSz, pułki kawalerii pancernej, itp.).

2.2. ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH O CHARAKTERZE MILITARNYM

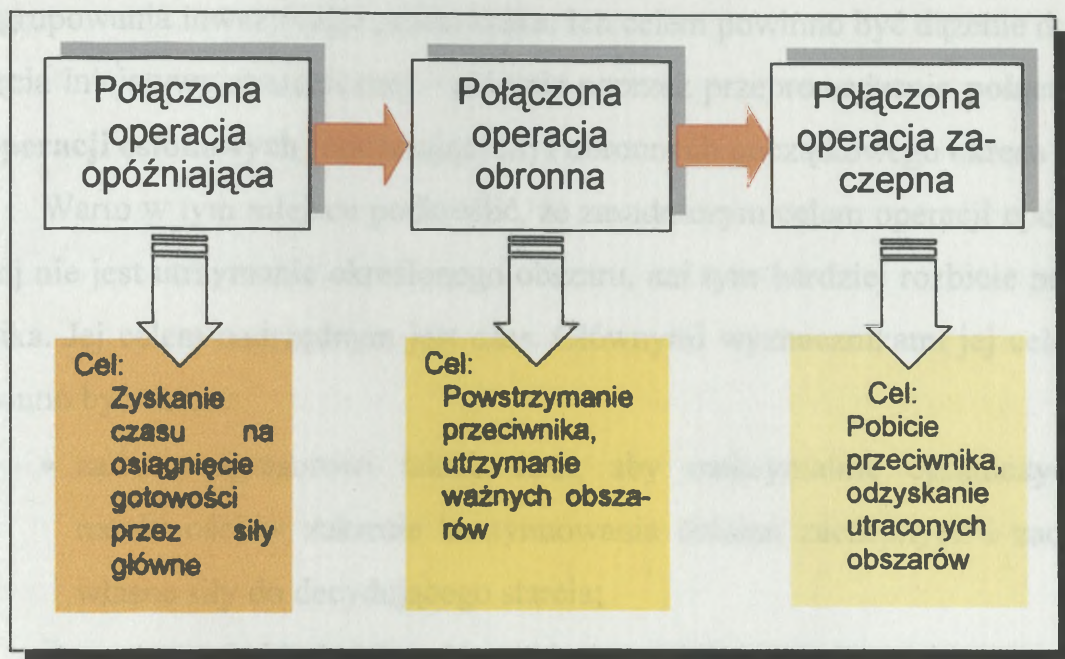
Wnioski z analizy sytuacji geopolitycznej Polski, prowadzonej w aspekcie operacji połączonych sugerują, że w dalszym ciągu szczególne znaczenie ma problematyka strategicznej operacji obronnej, prowadzonej na obszarze kraju. Nie ulega wątpliwości, że szczególnie trudna sytuacja nastąpi wtedy, gdy Polska stanie się ofiarą agresji z zaskoczenia, przeprowadzonej przez ograniczone siły potencjalnego przeciwnika. Nie zmieniła tego faktu przynależność Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Może się bowiem zdarzyć, że narastanie zagrożenia będzie trudne do identyfikacji i oceny. Nie będzie się bowiem wiązało z procesem mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych potencjalnego agresora.

¹ Zieliński J., *Zarys teorii sztuki operacyjnej Wojsk Lądowych Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 1998, s. 65.

W tej sytuacji warunkiem utrzymania suwerenności państwa będą połączone operacje opóźniające i obronne, prowadzone w wymiarze narodowym, przy wsparciu wydzielonych sił Sojuszu. Można zatem zaryzykować twierdzenie, że celem strategicznej operacji obronnej, prowadzonej w początkowym okresie wojny, rozpoczętej agresją zaskoczenia, będzie dążenie do utrzymania zasadniczej części terytorium kraju. Warunkiem osiągnięcia wspomnianego celu będzie mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie Sił Zbrojnych, prowadzone już po rozpoczęciu wojny. Zatem istotnym warunkiem całościowego przeprowadzenia tych przedsięwzięć będzie zyskanie czasu. Można to będzie osiągnąć poprzez prowadzenie połączonej operacji opóźniającej, realizowanej przez wydzielone siły wojsk operacyjnych (np. jeden korpus o ograniczonym składzie) oraz wszelkie siły, stacjonujące w czasie pokoju na zaatakowanym obszarze. W takim kontekście wspomniana operacja stanowiła będzie pierwszy, ale bardzo istotny etap (fazę) strategicznej operacji obronnej. Jej drugą fazę (etap) stanowiły będą połączone operacje obronne (o charakterze pozycyjnym lub manewrowym), prowadzone przez siły główne. Natomiast ostatnią fazą tak postrzeganej strategicznej operacji obronnej będzie przeciwuderzenie, prowadzone w formie połączonych operacji zaczepnych (rys. 2.1.).

2.2.1. Połączone operacje opóźniające

W myśl dotychczas obowiązującej klasyfikacji, której zasadniczym kryterium jest cel operacji i sposób jego osiągnięcia, w teorii sztuki wojennej wyróżniano operacje obronne i zaczepne, których specyfika zarysowana zostanie w następnych częściach niniejszego podrozdziału. Natomiast potrzeba podjęcia badań nad problematyką operacji opóźniających postrzeganych w kategoriach operacji połączonych, pojawiła się w teorii sztuki operacyjnej wraz z przyjęciem przez Rząd RP w 2000r. założeń „Strategii bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej”.

Rys. 2.1. Etapy strategicznej operacji obronnej

We wspomnianym dokumencie stwierdzono, iż najogólniejszym celem obrony narodowej Polski jest zapewnienie bezpiecznych warunków realizacji jej interesów narodowych oraz ich ochrona przed zewnętrznymi zagrożeniami kryzysowymi i wojennymi. Stosownie do istoty i charakteru wyzwań i zagrożeń strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej w swym wymiarze koncepcyjnym określa sposoby strategicznego wykorzystania potencjału państwa do przeciwstawiania się potencjalnym zagrożeniom w trzech możliwych stanach: w czasie pokoju, kryzysu i wojny. W związku z tym wyróżnia się trzy główne dziedziny (konceptje) strategii obronności państwa: strategię prewencyjno-stabilizacyjną, kryzysową i wojenną (obronną).

Zbrojne działania wojenne na terytorium Polski - w zależności od ich skali - miałyby charakter jednej lub kilku sojuszniczych kampanii obronnych i zaczepnych, składających się z równoczesnych lub kolejnych operacji i bitew na lądzie, morzu i w powietrzu, sprzężonych z regularnymi i nieregularnymi działaniami narodowych sił obrony terytorialnej. W ramach tych działań zakłada się

realizowanie zadań związanych z rozpoznaniem, zatrzymaniem i osłabieniem zgrupowania inwazyjnego przeciwnika. Ich celem powinno być dążenie do przejęcia inicjatywy strategicznej – głównie poprzez przeprowadzenie **połączonych operacji osłonowych** (opóźniających) i obronnych początkowego okresu wojny.

Warto w tym miejscu podkreślić, że zasadniczym celem operacji opóźniającej nie jest utrzymanie określonego obszaru, ani tym bardziej rozbitcie przeciwnika. Jej celem nadrzędnym jest czas. Głównymi wyznacznikami jej celów powinno być zatem:

- zadanie agresorowi takich strat, aby maksymalnie ograniczyć jego możliwości w zakresie kontynuowania działań zaczepnych i zachować własne siły do decydującego starcia;
- rozpoznanie kierunków głównych uderzeń przeciwnika;
- utrzymanie jak największej części terytorium kraju, nie dopuszczając do utraty szczególnie ważnych rejonów i obszarów;
- osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównych sił;
- tworzenie frontu (ognisk) walki na tyłach przeciwnika;
- dążenie do minimalizowania strat i zniszczeń, na obszarze objętym prowadzeniem operacji.

Powyższe wyznaczniki, postrzegane jako cele pośrednie operacji opóźniającej wymagają pewnego komentarza, uzasadniającego przyjęte rozwiązania. Prowadząc operację opóźniającą nie należy oczekiwać, że w jej efekcie przeciwnik pozbawiony zostanie możliwości prowadzenia działań o charakterze zaczepnym. Taki cel może i powinien być formułowany w kontekście operacji obronnych, przy czym nie jest istotne czy będą to operacje o charakterze pozytywnym czy manewrowym. Natomiast celem operacji opóźniającej jest jedynie **ograniczenie** wspomnianych możliwości, wyrażające się koniecznością uzupełniania wojsk, ich przegrupowania oraz weryfikowania (korekty) planów operacyjnych. Z kolei dążenie do zachowania własnych sił dotyczy w mniejszej mie-

rze tych sił, które zaangażowane są w prowadzenie operacji opóźniającej, natomiast w większej mierze tych, które mają prowadzić operacje obronne.

Bardzo istotnym celem pośrednim będzie dążenie do **rozpoznania kierunków głównych uderzeń**, będzie to bowiem miało duże znaczenie dla – w miarę precyzyjnego – określenia celu agresji oraz podjęcia stosownego przeciwdziałania. Powyższy problem należy postrzegać również w dwóch innych aspektach. Po pierwsze, uzyskania możliwości korekty planów operacyjnego rozwinięcia sił głównych, adekwatnego do zaistniałej sytuacji. Po drugie, dążenia do sterowania przeciwnikiem w taki sposób, by uzyskiwał powodzenie na tych kierunkach i w tych rejonach, których utrata nie wpłynie w zasadniczy sposób na możliwości prowadzenia działań obronnych.

Kolejnym celem pośrednim, którego znaczenia nie da się przecenić, jest dążenie do **utrzymania określonych obszarów państwa**. Zaliczyć do nich można obszary kluczowe ze względu na ich znaczenie polityczno-gospodarcze oraz obszary, na których występują dogodne do obrony rubieże terenowe. W tym kontekście dostrzegać należy także obszary, zapewniające warunki dopływu sił wzmocnienia Sojuszu, niezbędne z punktu widzenia możliwości realizacji kolejnych faz (etapów) strategicznej operacji obronnej.

Z punktu widzenia potrzeb strategicznej operacji obronnej, niezwykle istotne znaczenie miała będzie **osłona** mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównej części Sił Zbrojnych. Przejawiać się to może głównie poprzez wiązanie walką zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, niedopuszczenie do szybkiego rozwijania działań zaczepnych w głąb naszego terytorium, ochronę ważnych obiektów w głębi terytorium, izolowanie wysadzonych desantów oraz dezorganizowanie systemu dowodzenia i wsparcia logistycznego przeciwnika. Wymienione przedsięwzięcia będą miały jeden wspólny mianownik – zyskanie czasu, którego deficyt będzie szczególnie duży w pierwszych dniach konfliktu.

Jednym z wymienionych wcześniej celów pośrednich jest **tworzenie frontu (ognisk) walki w głębi ugrupowania przeciwnika**. Jednak działań tych nie można postrzegać wyłącznie w kategoriach tzw. działań nieregularnych. Prowadzenie działań w głębi ugrupowania przeciwnika należy raczej utożsamiać z problematyką działań (operacji) głębokich, prowadzonych zgodnie z globalną koncepcją operacji opóźniającej. Będą je prowadziły siły celowo pozostawiane w ugrupowaniu przeciwnika, siły które pozostaną w sposób wymuszony oraz siły, które będą przerzucane w jego ugrupowanie do zrealizowania konkretnych, precyzyjnie zdefiniowanych zadań. Wszystkie one powinny realizować cały szereg działań cząstkowych, postrzeganych jednak jako realizacja określonej koncepcji operacyjnej.

Natomiast ostatni z wymienionych wyróżników nie wymaga chyba szerszego komentarza. Skoro myślą przewodnią operacji opóźniającej jest **czasowe** oddanie określonego obszaru, to nie ma najmniejszego sensu stosowanie taktyki spalonej ziemi.

Wyniki badań wskazują, że zaskakującą agresję na nasz kraj potencjalny przeciwnik będzie mógł wykonać siłami rozwiniętymi już w czasie pokoju. Można zatem zauważyć, że w tej sytuacji podobne siły zostaną skierowane do prowadzenia operacji opóźniającej. Wywierać to będzie istotny wpływ na specyfikę działań, prowadzonych w jej ramach. Powyższe konstatacje wskazują bowiem, że działania będą prowadzone przy braku ciągłego frontu, często także występować będą znaczne luki w ugrupowaniu operacyjnym i taktycznym, skutkujące prowadzeniem działań przy otwartych skrzydłach. Wojska prowadzić będą działania w warunkach ciągle zmieniającej się sytuacji, determinującej szybkie zmiany charakteru i rodzaju prowadzonych działań.

Charakterystyczną cechą prowadzonych działań będzie ich **ogniskowość** i to zarówno wewnątrz własnego ugrupowania, jak i w ugrupowaniu przeciwnika. Zmieniająca się sytuacja zmuszała będzie do częstego, bardzo szybkiego koncentrowania wojsk i wysiłków w wybranym miejscu i czasie. Natomiast potrze-

ba uchronienia własnych wojsk przed zniszczeniem (rozbiciem) przez przeciwnika równie często zmuszała będzie do ich rozśrodkowania (dekoncentracji).

Wymagania wynikające ze specyfiki operacji opóźniających skłaniały będą wojska do podejmowania **różnorodnych form działań podstawowych** (zaczepnych, obronnych, opóźniających) oraz różnorodnych form działań przejściowych (wycofania, luzowania, bojów spotkaniowych, marszów zbliżania itd.). Bardzo istotne znaczenie będą miały, prowadzone w różnym wymiarze, działania przeciwdesantowe oraz przeciwdywersyjne.

Specyfika operacji opóźniających wyrażać się będzie także **niejasnością** w rozwoju sytuacji, połączoną z zakłóceniami w dowodzeniu. Wymagało to będzie samodzielności w podejmowaniu decyzji na różnych poziomach dowodzenia oraz, co bardzo istotne, dużej autonomiczności zgrupowań prowadzących wspomniane działania.

Wielce istotnym czynnikiem, charakteryzującym działania wojsk w operacji opóźniającej, powinno być dążenie do zapewnienia sobie ruchliwości w wymiarze operacyjnym i taktycznym. Polegać ona powinna na zdolności do prowadzenia działań szybciej od potencjalnego przeciwnika, przy jednoczesnym dążeniu do ograniczenia jego ruchliwości różnymi sposobami. Można bowiem przyjąć założenie, że ruchliwość będzie jednym z warunków przechwycenia i utrzymania inicjatywy. Pozwoli ona bowiem na szybką koncentrację zgrupowań w tym czasie, w którym przeciwnik będzie najbardziej podatny na ewentualne uderzenia. Ułatwi zatem wykorzystanie jego słabych stron oraz unikanie starcia w warunkach dla siebie niekorzystnych. Zapewnieniu ruchliwości wojsk, ich zdolności do śmiałego, nieoczekiwanego manewru sprzyjała będzie znajomość terenu na obszarze działań, postrzegana jako jeden z ważniejszych atutów wojsk prowadzących działania w ramach operacji opóźniających. Ruchliwość wojsk w starciu z przeważającym przeciwnikiem okazywała się niezwykle istotna podczas prowadzenia działań przed wojska izraelskie w wojnie 1973 roku. Przynosiła ona także nadspodziewane efekty w wojnie w Wietnamie i Afganistanie.

Charakter początkowego okresu wojny, nierozzerwalnie związany z prowadzeniem operacji opóźniających spowodować może, że działania prowadzone będą na całej głębokości ugrupowania operacyjnego. Można założyć, że tradycyjnie pojmowana linia styczności wojsk będzie bardzo płynna i trudna do precyzyjnego określenia. Wpłynie to w istotny sposób na możliwości wsparcia działań, prowadzonych przez poszczególne zgrupowania, szczególnie zaś wsparcia ogniowego (lotniczego, artyleryjskiego), zabezpieczenia inżynieryjnego i logistycznego, czy też obrony przeciwlotniczej. Powyższe uwarunkowania kolejny raz eksponują potrzebę maksymalnego usamodzielnienia (autonomię) poszczególnych zgrupowań. Będzie się to przejawiać również w zapewnieniu określonym zgrupowaniom, prowadzącym działania na kierunkach głównych, możliwości prowadzenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym.

Prowadzenie działań w ramach operacji opóźniającej powinno być tak organizowane, by zapewnić ciągłe oddziaływanie ogniowe na przeciwnika, zwłaszcza na tych kierunkach, które oceniane będą jako główne. Ponadto powinny zapewnić szybkie przenoszenie punktu ciężkości, w zależności od charakteru, sposobów i siły działania przeciwnika. Wspomniane działania powinny charakteryzować się również wykonywaniem nieoczekiwanych, zaskakujących dla przeciwnika zwrotów zaczepnych, jednak ich cel powinien być określany inaczej niż w przypadku operacji obronnej czy działań obronnych. Istotną cechą działań powinno być również umiejętne wyprowadzanie wojsk spod uderzeń przeciwnika, gwarantujące możliwość ich użycia na kolejnej rubieży opóźniania.

Jak już wcześniej wspomniano, wymagania operacji opóźniającej odcisną swoje piętno na sposobach prowadzenia działań. Problem powyższy dotyczy głównie działań obronnych i zaczepnych, natomiast w mniejszym stopniu działań opóźniających. Określony wpływ wywierać będą także na charakter działań przejściowych.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że poszczególne etapy operacji opóźniającej mogą być rozgrywane sekwencyjnie (kolejno). Jednak część z nich będzie realizowana równocześnie, szczególnie podczas prowadzenia działań o charakterze zaczepnym. W wielu sytuacjach działania mogą mieć charakter liniowy, z czytelnie zdefiniowanymi pod względem geograficznym liniami rozgraniczenia oraz sąsiadującymi jednostkami. Należy przy tym zaznaczyć, że kładzie się w nich duży nacisk na utrzymanie położenia własnych sił w stosunku do sąsiadów (innych sił) a także na precyzyjnym zdefiniowaniu rejonów rozmieszczenia (postoju, ześrodkowania) wojsk.

Natomiast w działaniach o charakterze nieliniowym nie określa się wyraźnie linii frontu oraz tyłów. W działaniach tego typu wojska skupiają swoją uwagę głównie na wyznaczonych celach (zadaniach), których treścią może być zniszczenie sił przeciwnika lub opanowanie i kontrola nad ważnym obszarem. Mniej uwagi zwraca się na zależności geograficzne i położenie własnych wojsk w stosunku do innych sił (sąsiadów). Dyslokacja (rozmieszczenie) sił może następować z chwilą rozpoczęcia działań, zaś jej utrzymanie jest realizowane przez cały okres operacji.

Istotnym czynnikiem wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe jest wsparcie, którego powinny udzielać inne komponenty. Wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych czy innych komponentów powinno być postrzegane jako udział w operacji o charakterze połączonym. Musi być bowiem realizowane jako jedna, wspólna, kompleksowa operacja opóźniająca, którą zaplanowano dla osiągnięcia nakreślonych przez dowódcę celów. W tych warunkach dowódca komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację manewrów wojsk oraz wsparcia ogniowego. W celu usprawnienia synchronizacji określa on priorytety w zakresie niszczenia celów, oczekiwane efekty (skutki) oraz czas prowadzenia wsparcia. Wszystkie wymienione przedsięwzięcia powinny uniemoż-

liwić przeciwnikowi efektywne, skoordynowane użycie posiadanych sił na obszarze operacji oraz zapewnić osiągnięcie powodzenia własnym wojskom.

Działania wojsk lądowych, prowadzone w ramach połączonej operacji opóźniającej, sprowadzać się będą do czasowego utrzymania określonego obszaru (terenu) oraz niszczenia sił przeciwnika. Z powyższego wynika, że muszą być one w jednakowym stopniu zdolne do prowadzenia operacji (działań) o charakterze zaczepnym (ofensywnych) oraz obronnych (defensywnych). Ostateczne powodzenie w walce osiągane jest poprzez działania zaczepne. Nawet w obronie dowódca musi podejmować decyzję odnośnie przejęcia inicjatywy i przeniesienia walki na stronę przeciwnika. To działania zaczepne są bowiem rozstrzygającymi działaniami w czasie wojny.

Celem działań zaczepnych w połączonej operacji opóźniającej jest powstrzymanie przeciwnika poprzez stosowanie skoncentrowanych uderzeń, nie tylko na elementy pierwszego rzutu, lecz również w głębi jego ugrupowania. Ich powstanie stwarza u przeciwnika wrażenie stałego i znacznego zagrożenia, na które musi on reagować. W ten sposób przeciwnik bardziej jest zmuszony do reakcji na uderzenia niż do przejęcia inicjatywy. Należy jednak podkreślić, że fizyczne niszczenie przeciwnika jest jedynie środkiem do uzyskania powodzenia, a nie celem samym w sobie. Podstawowym wymogiem jest tworzenie warunków do paraliżowania i zaskakiwania jego wojsk oraz rozdrabniania i izolowania elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego).

Natomiast specyfika działań obronnych, prowadzonych w ramach połączonej operacji opóźniającej skłania do stwierdzenia, że jej podstawowym celem będzie zyskanie czasu oraz zmuszenie przeciwnika do przyjęcia walki w niedogodnym dla niego terenie. Osiągnięcie tak postrzeganego celu możliwe będzie głównie poprzez dążenie do rozpoznania przygotowań przeciwnika do natarcia, wykorzystanie właściwości taktycznych terenu (głównie pod kątem ograniczenia przeciwnikowi możliwości prowadzenia obserwacji i manewru) oraz rozśrodkowanie i maskowanie wojsk. Teren powinien także ułatwiać wykonanie

kontrataków i manewrów związanych z odejściem wojsk na kolejne, położone w głębi, rubieże obronne. Dużego znaczenia nabiera w tej sytuacji wybór przedniej linii obrony oraz realizacja szeregu innych przedsięwzięć, zmierzających do wprowadzenia przeciwnika w błąd co do jej rzeczywistego przebiegu, między innymi poprzez kanalizowanie ruchu jego wojsk.

Biorąc pod uwagę specyfikę prowadzenia połączonej operacji opóźniającej bardzo istotne znaczenie ma szerokość i głębokość obrony. Powinny one zapewnić przede wszystkim wzajemną więź taktyczną między elementami ugrupowania oraz warunki do wykonania manewru, który ma szczególne znaczenie. Będzie on wykonywany głównie w celu uchylenia się od starcia w niekorzystnych dla obrońcy warunkach. Poprzez połączenie ruchu i ognia broniące się zgrupowania powinny dążyć do zadania przeciwnikowi wysokich strat. Aby manewr był skuteczny, musi być prosty w zamiarze oraz przeprowadzony szybko i w miarę możliwości skrycie.

Głębokość obrony niezbędna jest do osiągnięcia swobody działania, do zapewnienia czasu na reakcję i do zwolnienia tempa natarcia przeciwnika. Jest ona osiągnięta poprzez wyznaczenie wystarczającej przestrzeni do rozwinięcia sił ubezpieczenia oraz środków rażenia (ogniowego, elektronicznego itd.). Powinna ona zapewnić również efektywne wykorzystanie terenu (wraz z jego rzeźbą i pokryciem) oraz umożliwić rozmieszczenie i przegrupowanie odwodów, elementów wsparcia ogniowego oraz urządzeń zabezpieczenia logistycznego.

Celem kontrataku w ramach operacji opóźniającej będzie zwykle zatrzymanie (zdezorganizowanie) natarcia przeciwnika, umożliwiające własnym wojskom oderwanie się od niego i wyjście z walki. Niekiedy jego cel może być szerszy i obejmować także rozbitcie zatrzymanych sił przeciwnika i odzyskanie utraconego terenu. Obrońca powinien bowiem wszelkimi sposobami dążyć do przejęcia inicjatywy wszędzie tam, gdzie jest to możliwe.

Z powyższych konstatacji wynika, że celem działań obronnych może być obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie załamania jego natarcia, utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie włamania się przeciwnika w rejon obrony oraz zyskanie na czasie. W ten sposób uzyskuje się także warunki do koncentracji własnych wojsk w innym miejscu oraz zmuszenie przeciwnika do ześrodkowania, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe.

Wyniki badań wskazują, że w ramach połączonej operacji opóźniającej wojska lądowe powinny otrzymać obszar (działania lub odpowiedzialności), wynikający z przyjętej koncepcji operacji. Powinien on być wypadkową potrzeb wynikających z zapewnienia głębokości umożliwiającej dokonanie szybkiego i skrytego manewru oraz prowadzenia działań na rubieżach pośrednich.

W celu zdefiniowania obszaru działania (odpowiedzialności) zwykle określa się boczne, przednie i tylne linie rozgraniczenia. Powstały w ten sposób obszar (pas, rejon) posiada określone parametry przestrzenne (szerokość i głębokość), kształt i położenie w stosunku do sąsiadów oraz przeciwnika. Należy zaznaczyć, że powinien on zapewniać zarówno możliwość wykonania otrzymanego zadania, jak i zachowanie bezpieczeństwa własnych (podległych) wojsk.

Osiągnięcie takiego stanu w ramach operacji opóźniającej wymaga posiadania umiejętności oraz potencjalnych możliwości tworzenia przewagi w wybranym miejscu i czasie. W warunkach współczesnego pola walki będzie to możliwe poprzez śmiały, zaskakujący dla przeciwnika oraz sprawnie przeprowadzony manewr, dążenie do precyzyjnego określenia punktu kulminacyjnego oraz stałe utrzymywanie w odwodzie sił, które zdolne będą do reakcji na niekorzystną sytuację.

Istotnym czynnikiem zapewniającym skuteczne prowadzenie połączonej operacji opóźniającej jest synchronizacja działań. Obejmuje ona zmasowanie efektów siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym punkcie, w celu osiągnięcia przewagi nad przeciwnikiem, przy użyciu wszystkich dostępnych środków.

Synchronizacja zazwyczaj wymaga jasnej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w toku danej operacji. Dowódcy muszą synchronizować równocześnie walkę w głębi, w styczności oraz działania w obszarze tyłowym w sposób, który jawi się przeciwnikowi jako jedna ciągła operacja przeciwko niemu.

Synchronizacja jest złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego zrozumienia myśli przewodniej dowódcy. Wojska muszą dążyć do zwalczania przeciwnika jednocześnie na całej głębokości pola walki i masować zarówno rezultaty, jak i siły w czasie i w miejscu niezbędnym do wykonania zadania. Aby to osiągnąć, działania mogą być jednoczesne i powinny być ściśle zintegrowane¹.

2.2.2. Połączone operacje obronne

Generalnie rzecz ujmując, operacja obronna to starcie zbrojne z przeciwnikiem, prowadzone przez wojska na lądzie i w powietrzu, w różnym miejscu i czasie w celu załamania natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymania bronionego obszaru. Celem operacji obronnej może być również uzyskanie czasu i stworzenie warunków do użycia głównej części sił zbrojnych. W zależności od sposobu osiągania celu operacja obronna może mieć formę operacji pozycyjnej (stałej) lub manewrowej (ruchowej)². Biorąc pod uwagę to, że w skład komponentu wojsk lądowych wchodzić będą związki operacyjne (lub inne zgrupowania o charakterze operacyjnym), dalsze rozważania prowadzone będą w kontekście tej struktury organizacyjnej wojsk lądowych.

Zgodnie z założeniami doktrynalnymi połączona operacja obronna jest najważniejszym rodzajem operacji, zwłaszcza w początkowym okresie wojny. Z uwagi na uwarunkowania geopolityczne i militarne siły zbrojne nie będą w stanie zorganizować ciągłej obrony wzdłuż granic państwa. Nie zawsze też

¹ Hofeditz K.M., *Zasady prowadzenia...*, op. cit., s. 91.

² Por.: *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999.

będzie można wcześniej określić obszary obrony związków operacyjnych. W takiej sytuacji wojska operacyjne przechodzić będą, zwłaszcza w początkowym okresie wojny, do obrony tylko określonych kierunków operacyjnych na powierzonym im obszarze odpowiedzialności, najczęściej tylko w luźnym współdziałaniu z sąsiadami.

Natomiast istotną rolę w organizacji obrony na całym zagrożonym obszarze mogą spełniać siły obrony terytorialnej, będące integralnym elementem wojsk lądowych. Do ich głównych zadań będzie należało:

- organizowanie obrony (osłony) na kierunkach pasywnych (trudnodostępnych);
- ochrona ważnych obiektów o znaczeniu militarnych w całym obszarze operacyjnym;
- zapewnienie warunków manewru dla wojsk operacyjnych;
- zabezpieczenie logistyczne (materiałowe, techniczne i medyczne) wojsk operacyjnych;
- prowadzenie działań nieregularnych na tyłach przeciwnika (w przypadku wejścia jego sił w głąb terytorium).

Cel połączonej operacji obronnej i zadania komponentu wojsk lądowych wynikają z celu wojny, koncepcji obrony kraju i warunków przejścia do obrony. Niezależnie od warunków przechodzenia do operacji obronnej jej cel będzie obejmował:

- w wymiarze rzeczowym - zadanie przeciwnikowi strat uniemożliwiających mu kontynuowanie działań zaczepnych;
- w wymiarze przestrzennym - utrzymanie bronionego terytorium;

- w wymiarze czasowym - zyskanie czasu niezbędnego do mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia pozostałych sił lub przegrupowania wojsk (w tym sojuszniczych) z innych kierunków¹.

W nowych uwarunkowaniach szczególnego znaczenia nabiera pierwsza grupa celów, bowiem odparcie uderzenia i utrzymanie zajmowanego obszaru może okazać się niewystarczające. Przeciwnik odparty na jednym kierunku może próbować uzyskać powodzenie na innym. Dlatego też celem wspomnianej operacji musi być również rozbicie nacierających wojsk przeciwnika oraz niszczenie ich w takim stopniu, aby nie mogły odtworzyć zdolności bojowej i przejść ponownie do operacji zaczepnej. Z uwagi na konieczność zminimalizowania szkód i strat na własnym terytorium należy dążyć do uniemożliwienia przeciwnikowi dalszego działania i odebrania mu swobody operacyjnej, na przykład poprzez odcięcie jego linii komunikacyjnych lub przez okrążenie jego zgrupowań uderzeniowych.

Cel połączonej operacji obronnej wywiera decydujący wpływ na zadania prowadzących ją sił. Zadaniem komponentu wojsk lądowych jest uniemożliwienie osiągnięcia zakładanych celów przez nacierające zgrupowanie przeciwnika. Zadanie to może być przy tym realizowane przez rozbicie sił głównych zgrupowania uderzeniowego przeciwnika lub przez utrzymanie ważnych rejonów. W zależności od sposobu osiągnięcia celu i zadań, wojska lądowe zmierzać będą do rozegrania decydującej bitwy na głównym obszarze obrony lub też w głębi własnego ugrupowania, czyli w strefie tyłowej. Wyniki badań wskazują, że cel operacji obronnej osiąga się przez wykonanie szeregu zadań, do których zaliczyć należy:

- odparcie zmasowanych nalotów lotnictwa przeciwnika;
- ogniowe porażenie przeciwnika na podejściach do obszaru obrony;

¹ Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 138.

- odparcie lub zniszczenie nacierających zgrupowań przeciwnika, uderzeń lotnictwa wojsk lądowych, rozbicie desantów oraz utrzymanie ważnych rubieży, rejonów i obiektów, a tym samym uniemożliwienie przeciwnikowi przełamania obrony;
- wykonanie zwrotu zaczepnego w celu rozbicia lub odcięcia zgrupowań przeciwnika, które wdarły się w głąb ugrupowania operacyjnego korpusu, lub utrzymanie rubieży obrony w głębi i stworzenie warunków do wykonania przeciwnatarcia¹.

O wykonaniu zadań i osiągnięciu celu działań obronnych przez wojska lądowe decydować więc będzie zorganizowanie we właściwym czasie skutecznego rażenia ogniowego i przygotowanie systemu zapór inżynierskich, racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu i rozbudowa inżynierska obrony, odpowiednie ugrupowanie wojsk i ich ruchliwość oraz racjonalne połączenie działań wszystkich sił, uczestniczących w operacji obronnej. Skuteczne prowadzenie połączonej operacji obronnej wymaga skoordynowania działań zgrupowań lądowych z lotnictwem, a na kierunkach nadmorskich z Marynarką Wojenną.

Prowadzenie połączonej operacji obronnej na własnym terytorium wymaga od wojsk lądowych wcześniejszego obronnego przygotowania obszaru działań. Do ważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie należy zaliczyć określenie rubieży dogodnych do obrony, wykonanie ukryć dla stanowisk dowodzenia oraz dla środków walki w rejonach koncentracji i na planowanych rubieżach obronnych, stworzenie gotowego do uruchomienia systemu zapór inżynierskich w obszarach przygranicznych oraz przygotowanie do obrony miast na zagrożonych kierunkach. Przedsięwzięcia te służyć będą zapewnieniu trwałości obrony zapewniającej skuteczność i siłę obrony. Trwałość obrony to zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w nakazanym miejscu i czasie.

¹ Zieliński J., *Zarys teorii ...*, op. cit., s. 110.

Warunkami jej osiągnięcia są przede wszystkim odporność na oddziaływanie przeciwnika, żywotność broniących się wojsk, ich uporczywość i utrzymywanie się na zajmowanych pozycjach. Ta właściwość obrony, oparta na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu, prowadzi do rozbicia bądź poważnego osłabienia przeciwnika i utrzymania zajmowanego pasa obrony, a tym samym do wykonania otrzymanego zadania. Trwałość obrony jest nierozdzielnie związana z jej drugą cechą, jaką jest aktywność. Obrona jest tym bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy. Im mniejsze są siły przeznaczone do obrony danego obszaru, tym bardziej muszą być one ruchliwe i aktywne, tak aby obrońca mógł uprzedzić nacierającego w decydujących momentach i miejscach operacji.

Nie należy przy tym zapominać, że jedną z podstawowych cech współczesnych działań obronnych musi być manewrowość wojsk. Wyrażać się ona powinna w umiejętności dokonywania szybkich manewrów wojsk i środków walki z kierunków nie atakowanych i obsadzania nimi rubieży obronnych lub wykonania przeciwuderzeń. Nie chodzi przy tym wyłącznie o szybkość fizycznego przemieszczania się wojsk, lecz o wiele bardziej o zdolność do szybkiego zbierania, przetwarzania i przekazywania informacji, wypracowania decyzji, przetwarzania wytycznych i rozkazów na różnych szczeblach dowodzenia oraz reagowania na rozwój sytuacji. Ruchliwość wojsk prowadzących operację obronną powinna co najmniej dorównywać ruchliwości przeciwnika, który dysponował będzie przewagą. Przewaga, wynikająca z zastosowania zasad sztuki wojennej przez wojsk lądowe, powinna wyrażać się zapewnieniem korzystnego stosunku sił we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Służyć temu ma zapewnienie swobody ruchu (swobody operacyjnej) własnym wojskom, przy jednoczesnym ograniczeniu ruchliwości przeciwnika. Takie działanie stworzy możliwość przejęcia inicjatywy, umożliwi zachowanie woli walki i utrzymanie ważnych obszarów, a ponadto zapewni przenoszenie głównego wysiłku operacji obronnej na zagrożone kierunki.

Ogólnie należy stwierdzić, że połączona operacja obronna powinna się charakteryzować:

- prowadzeniem działań w wymiarze powietrzno-ładowym;
- synchronizowaniem efektów użycia wszystkich sił i środków biorących w niej udział;
- uporczywością utrzymywania rubieży i obiektów mających znaczenie operacyjne i strategiczne;
- powiązaniem trwałości obrony określonych obszarów i rubieży z dążeniem do wykonania przeciwuderzeń;
- dążeniem do zapewnienia warunków manewru wojsk w obszarze operacyjnym;
- ruchliwością wojsk i manewrowością środków ogniowych zapewniających stałe dezorganizowanie i opóźnianie natarcia przeciwnika;
- efektywnym użyciem sił i środków WRE przez cały czas prowadzenia operacji¹.

Istotnym problemem dla wojsk lądowych, podczas przygotowania i prowadzenia działań obronnych jest przyjęcie właściwego ugrupowania operacyjnego. Ugrupowanie operacyjne to siły i środki związku operacyjnego celowo podzielone, zgrupowane, urzutowane i rozmieszczone w obszarze działania przed operacją oraz przemieszczane w toku operacji zgodnie z zamiarem jej prowadzenia. Ugrupowanie operacyjne tworzy się odpowiednio do celu operacji, przewidywanego sposobu jej prowadzenia, sposobu przejścia do niej oraz sytuacji, jakie powstać mogą w toku operacji. Podział na elementy ugrupowania, ich skład, zadania i rozmieszczenie na obszarze obrony wynikają z potrzeb związanych z prowadzeniem operacji obronnej, formy operacji oraz wielkości obszaru obrony.

¹ Zieliński J., *Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej*, Warszawa 1995, s. 13.

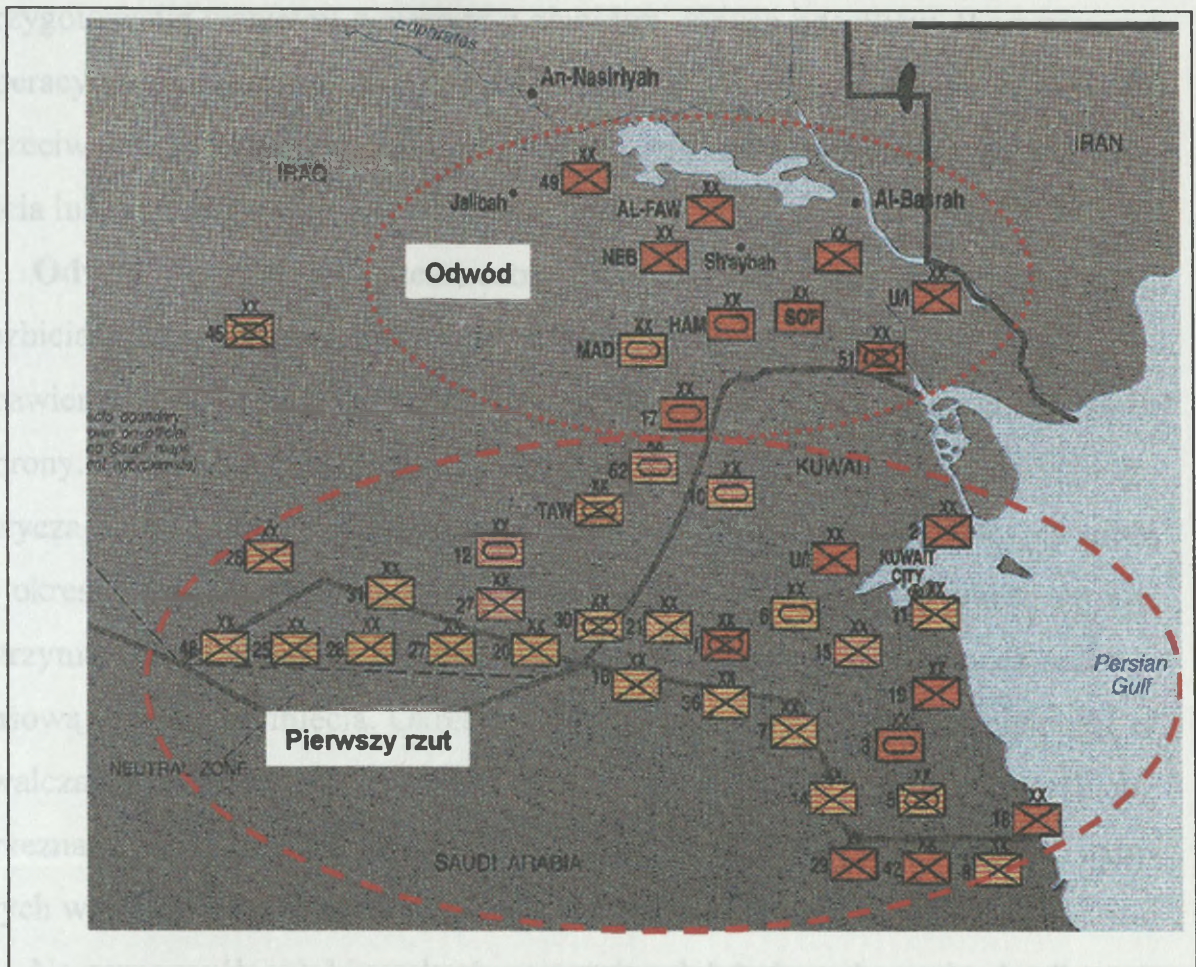
Ugrupowanie operacyjne powinno zapewniać:

- pomyślne prowadzenie bitwy obronnej w różnych warunkach operacyjnych;
- racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu;
- korzystne warunki do szybkiego wykonania uderzeń ogniowych na podchodzącego przeciwnika na całą głębokość jego ugrupowania oraz w trakcie walki w głębi obrony;
- manewr siłami i środkami umożliwiający koncentrację wysiłków wojsk w celu odparcia natarcia przeciwnika na każdym z zagrożonych kierunków;
- wykonanie zwrotów zaczepnych w celu rozbicia włamującego się przeciwnika i odzyskania utraconych obszarów;
- utrzymanie nakazanego obszaru i zadanie przeciwnikowi jak największych strat;
- minimalizację strat własnych i zapewnienie ciągłości dowodzenia i współdziałania.

Ugrupowanie operacyjne powinno więc zapewnić optymalne warunki prowadzenia bitwy obronnej z pełnym wykorzystaniem możliwości bojowych wojsk oraz właściwości terenu, jak również możliwości wykonania zdecydowanych kontrataków i przeciwuderzeń. Odpowiednio do wymogów sytuacji tworzy się **strukturalne i funkcjonalne** elementy ugrupowania operacyjnego¹.

Elementy strukturalne to pierwszy rzut i odwód ogólny, zgrupowania rodzajów wojsk, odwody przeciwpancerne i oddziały zaporowe oraz elementy wsparcia logistycznego. W zależności od sytuacji tworzone mogą być ponadto oddziały wydzielone, desanty powietrzne i oddziały desantowo-szturmowe.

¹ *Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych*, Warszawa 1997, s. 75.

Rys. 2.2. Ugrupowanie wojsk irackich w operacji „Pustynna Burza”

Ugrupowanie wojsk lądowych w obronie pozycyjnej przystosowane jest do skutecznego przeciwdziałania natarciu przeciwnika, a tym samym dostosowane jest do potrzeb systemu ognia, tak aby zapewnić prowadzenie ciągłego ognia przed przednim skrajem obrony i ściśle powiązanie ogniowe poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego w głębi obrony. Do pierwszego rzutu operacyjnego w obronie pozycyjnej wydziela się większość wojsk, które obsadzają z góry głęboko rozbudowane, ale mające raczej charakter linearny, czołowe pozycje i pasy obrony. Rozmieszczone w nich wojska wykorzystywane są głównie do walki ogniowej z nacierającym przeciwnikiem. Skupienie głównego wysiłku w najważniejszych dla operacji obronnej rejonach (kierunkach) realizowane jest przez zwiększenie gęstości taktycznych i operacyjnych oraz

przygotowanie manewru wojskami z głębi lub innych odcinków. Pierwszy rzut operacyjny w obronie pozycyjnej przeznaczony jest więc do załamania natarcia przeciwnika na głównym obszarze obrony i stworzenia warunków do jego rozbicia lub pozbawienia go swobody działania.

Odwód operacyjny przeznaczony jest do wykonania przeciwuderzenia, rozbicia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika włamujących się w obronę, pozbawienia przeciwnika swobody działania lub do utrzymania ostatecznej rubieży obrony. Jest on zwykle mniejszy od pierwszego rzutu, rozmieszcza się go zazwyczaj w rejonach ześrodkowania w strefie tyłowej. Odwód operacyjny może w określonych sytuacjach obsadzać częściowo również kolejną rubież obrony. Otrzymuje 1-2 kierunki przeciwuderzenia, a na każdym z nich główną oraz zapasową rubież rozwinięcia. Określa mu się ponadto rejon odpowiedzialności za zwalczanie desantów powietrznych (w obronie wybrzeża - również morskich). Przeznaczony jest on także do wykonywania nieprzewidzianych zadań, wynikłych w trakcie prowadzenia działań.

Na poszczególnych kierunkach operacyjnych lub do wykonania określonych zadań w toku operacji obronnej tworzy się funkcjonalne elementy ugrupowania operacyjnego w postaci zgrupowań operacyjnych. Mogą to być:

- zgrupowanie osłonowe;
- zgrupowanie obronne (główne i pomocnicze);
- zgrupowanie przeciwuderzeniowe;
- zgrupowania rodzajów wojsk;
- zgrupowanie przeciwdesantowe;
- zgrupowanie sił wsparcia logistycznego.

W obronie manewrowej w skład pierwszego rzutu wojsk lądowych wyznacza się tylko część sił (zwykle około 1/3), które prowadzić będą działania opóźniające. Ich zadaniem jest nie tylko opóźnienie uderzenia przeciwnika, lecz również osłabienie go i wciągnięcia głównych sił nacierającego na wybrany

i przygotowany obszar. Zdecydowaną większość sił wydziela się do odwodu. Ich zadaniem jest załamanie natarcia przeciwnika w głębi obrony, a następnie wykonanie zwrotu zaczepnego z jednego lub obu skrzydeł, na wojska przeciwnika wciągnięte w głąb własnego ugrupowania operacyjnego. Ugrupowanie operacyjne musi być podporządkowane działaniom o charakterze obronno-zaczepnym, a więc cechować się zdolnością do bezkolizyjnego i szybkiego przejścia od stawiania oporu do wykonania zdecydowanego uderzenia. Powinno ono umożliwić prowadzenie działań opóźniających, przejście do obrony pozycyjnej, jak i wykonywanie zwrotów zaczepnych.

2.2.3. Połączone operacje zaczepne

Generalnie rzecz ujmując operacja zaczepna to starcie zbrojne z przeciwnikiem prowadzone w celu rozbicia jego wojsk i opanowania zajmowanego przez niego obszaru. Połączone operacje zaczepne mogą być prowadzone w ramach obrony strategicznej, w formie przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia¹. Ich istotą jest opanowanie bądź odzyskanie określonego obszaru poprzez rozbicie broniących się zgrupowań przeciwnika oraz stworzenie warunków do kontynuowania działań zaczepnych. Natomiast ich celem jest rozbicie przeciwstawnego zgrupowania wojsk przeciwnika oraz opanowanie (odzyskanie) ważnych rubieży.

Komponent wojsk lądowych może przechodzić do działań w ramach połączonej operacji zaczepnej po przegrupowaniu wojsk z głębi lub z rejonów położonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Przegrupowania mogą być wykonywane w okresie kryzysu w ramach operacyjnego rozwijania, lub w toku działań wojennych (konfliktu). Połączona operacja zaczepna może stanowić część strategicznej operacji obronnej lub może być prowadzona samodzielnie. W obronie strategicznej Polski operacje zaczepne mogą być prowadzone w postaci:

¹ Por.: *Regulamin działań ...*, op.cit.

- przeciwuderzenia;
- przeciwnatarcia;
- kolejnej operacji zaczepnej (rozwinęcia powodzenia).

Przeciwuderzenie jest elementem obrony operacyjnej lub strategicznej i nie wychodzi z reguły poza uprzednio zorganizowaną strukturę obrony. Uczestniczy w nim jedynie część sił, a większość prowadzi nadal operację obronną (strategiczną operację obronną). Głębokość włamania przeciwnika w głąb ugrupowania obronnego, rzutuje w istotny sposób na decyzję o jego wykonaniu bądź też rezygnacji. Przeciwuderzenie może zakończyć się przejściem do obrony na wyznaczonej rubieży, a w korzystnych warunkach przekształcić się w przeciwnatarcie¹.

Przeciwnatarcie jako rodzaj operacji zaczepnej, może mieć miejsce wówczas, gdy większość sił dotychczas prowadzących operację obronną przejdzie do zwrotu zaczepnego, którego celem będzie rozbicie przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Przeciwnatarcie może wykraczać poza ramy systemu prowadzonej do tej pory operacji obronnej. Osiągnięcie celów w przeciwnatarciu tworzy warunki do kolejnej operacji zaczepnej (rozwinęcia powodzenia).

Kolejna operacja zaczepna (rozwinęcie powodzenia) jest konsekwencją pomyślnego wykonania zadań w przeciwuderzeniu lub przeciwnatarciu. Może być prowadzona wówczas, gdy w wyniku dokonanego przełomu w poprzedzających ją operacjach, przeciwnik po utracie inicjatywy operacyjnej (strategicznej) będzie przechodził do obrony na kolejnych rubieżach terenowych. Uzyskana przewaga nad przeciwnikiem i przyjęta inicjatywa operacyjna (strategiczna) pozwalają realizować kolejne cele zmierzające do całkowitego rozbicia jego zgrupowań i osiągnięcia celów wojny (konfliktu). W każdym z wymienionych wyżej rodzajów operacji zaczepnej inny będzie **cel działania**.

¹ Por.: Zieliński J., *Zarys teorii ...*, op. cit., s. 121.

W przeciwuderzeniu cel będzie ograniczony i sprowadzać się może do:

- zamknięcia wyłomu i odtworzenia przedniej linii obrony;
- rozbicia sił zgrupowania uderzeniowego przeciwnika i wyhamowania jego natarcia.

Sposób realizacji każdego z wymienionych celów będzie inny. W pierwszym wypadku polegać będzie na odcięciu części zgrupowania przeciwnika w rejonie włamania, od jego sił głównych i podchodzących odwodów, poprzez odtworzenie obrony na jej głównym obszarze. W następnej kolejności przystępuje się do zniszczenia odciętych sił przeciwnika. W drugim wypadku chodzi o jak najszybsze okrążenie tych sił zgrupowania przeciwnika, które znalazły się w obszarze włamania i ich rozbicie wspólnie z sąsiadami.

W przeciwnatarciu, do którego przechodzi się po uprzednim powstrzymaniu operacji zaczepnej przeciwnika, **celem** jest rozbicie jego głównego zgrupowania uderzeniowego, a następnie rozwinięcie własnej operacji zaczepnej, zmierzającej do opanowania ważnych rubieży i obiektów znajdujących się często poza przednią linią dotychczasowej obrony oraz stworzenie dogodnych warunków do kolejnej operacji:

Celem kolejnej operacji zaczepnej może być rozbicie zgrupowań przeciwnika broniących się na kolejnych rubieżach obrony, aż do ostatecznego uniemożliwienia realizacji jego podstawowych celów. Kolejna operacja zaczepna występuje jako rozwinięcie powodzenia dotychczasowych działań zaczepnych.

Realizacja wymienionych rodzajów operacji zaczepnych odbywa się w określonych warunkach. Jednak nie zaistnieją one samoistnie, lecz będą zależą od wielu czynników, spośród których najważniejszym są umiejętności dowódców i sztabów w swoistym sterowaniu działaniem przeciwnika.

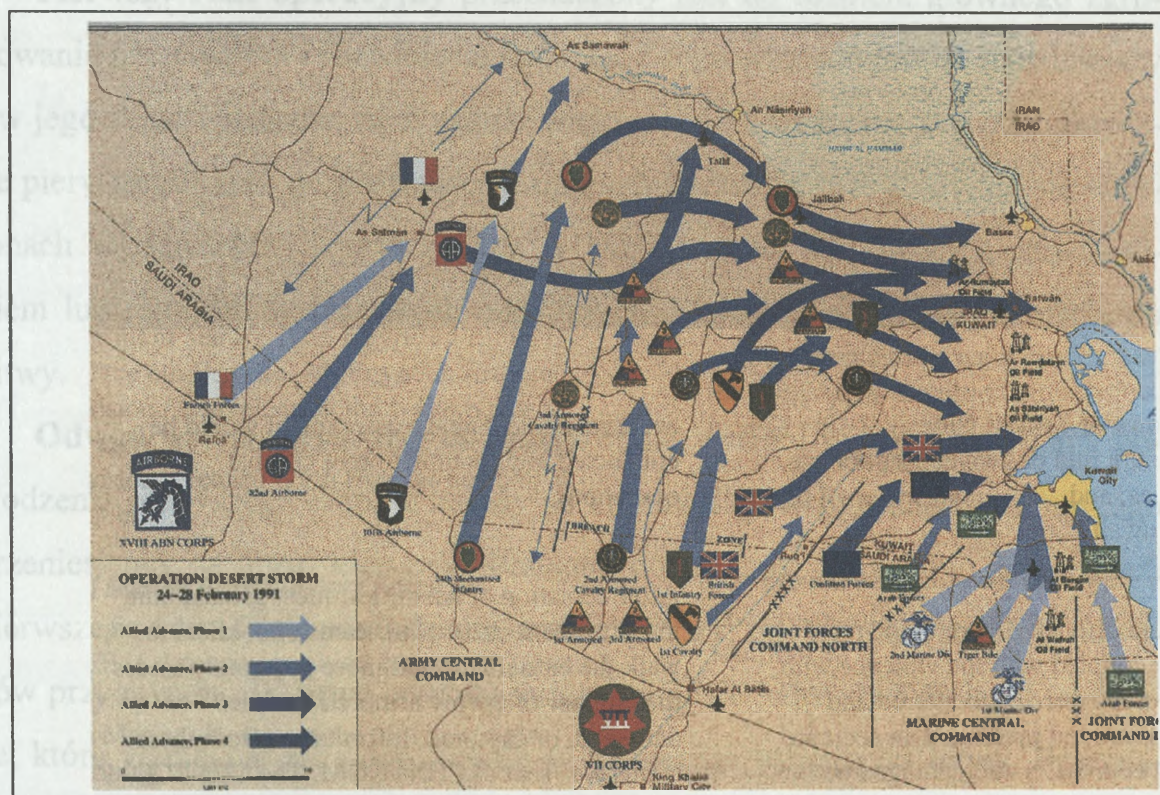
Istotnym problemem dla wojsk lądowych, podczas przygotowania i prowadzenia działań obronnych jest przyjęcie właściwego ugrupowania operacyjnego. W ramach zaczepnego **ugrupowania operacyjnego** wojsk lądowych do wykonania poszczególnych zadań tworzy się różne zgrupowania. Zazwyczaj są to główne i pomocnicze zgrupowania uderzeniowe oraz zgrupowania przeznaczone do obrony (osłony) poszczególnych kierunków. Oprócz nich tworzy się zgrupowania rodzajów wojsk jak np.: wojsk raketowych i artylerii, wojsk OPL i innych.

Wojska działające na kierunku głównego uderzenia stanowią **główne zgrupowanie uderzeniowe**. W jego skład wchodzi większość sił i środków związków taktycznych pierwszego rzutu, odwód, oddziały wydzielone oraz desanty powietrzne. Główne zgrupowanie uderzeniowe wspiera większość sił wojsk raketowych i artylerii, lotnictwa oraz wojsk zabezpieczających. Do wykonania zadań na pozostałych kierunkach wydziela się zgrupowania pomocnicze. Realizują one zadania związane z osłoną poszczególnych kierunków (skrzydeł zgrupowań uderzeniowych), zwłaszcza na tych kierunkach, na których przeciwnik rozwija lub ma możliwość rozwinięcia natarcia.

Tworzenie zgrupowania uderzeniowego może odbywać się przed rozpoczęciem lub w trakcie trwania operacji poprzez dodawanie kolejnych sił. Skład zgrupowania uderzeniowego będzie ulegał nieustannym zmianom, wynikającym z potrzeb posiadania przewagi na przeciwnikiem w wybranym miejscu i czasie. Podczas tworzenia ugrupowania operacyjnego szczególnie ważnym jest zachowanie odporności poszczególnych jego elementów na oddziaływanie ogniowe i elektroniczne przeciwnika. Zaczepne ugrupowanie operacyjne wojsk powinno zapewnić:

- uzyskanie zdecydowanej przewagi nad przeciwnikiem na wybranym kierunku i w określonym czasie;

- wykonanie szerokiego manewru, zwłaszcza przy tworzeniu zgrupowania, podczas przenoszenia wysiłku działań na skrzydła i w głąb ugrupowania przeciwnika;

Rys. 2.3. Schemat ideowy działań zaczepnych wojsk sprzymierzonych w operacji „Pustynna Burza”

- dogodne warunki do ciągłego współdziałania między elementami ugrupowania operacyjnego;
- ciągłość dowodzenia, zabezpieczenia operacyjnego i logistycznego.

Ugrupowanie operacyjne może składać się z następujących elementów strukturalnych:

- pierwszego rzutu operacyjnego;
- odwodu ogólnowojskowego;
- zgrupowania wojsk raketowych i artylerii, wojsk OPL;
- odwodów o różnym przeznaczeniu, a przede wszystkim: inżynieryjnego, przeciwchemicznego, przeciwpancerneho, oddziałów zaporowych.

Ponadto doraźnie mogą być organizowane:

- oddziały wydzielone, a w ich ramach oddziały i grupy rajdowe;
- desanty powietrzne.

Pierwszy rzut operacyjny przeznaczony jest do rozbicia głównego zgrupowania przeciwnika i rozwinięcia natarcia. Z tego względu jest on najsilniejszy i w jego skład wyznacza się z zasady większość sił i środków. Związki taktyczne pierwszego rzutu do prowadzenia operacji zaczepnej przygotowują się w rejonach wyjściowych, wyznaczonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem lub rejonach wyjściowych oddalonych 20-40 km od rubieży wejścia do bitwy.

Odwód jest przeznaczony do potęgowania wysiłku wojsk i rozwijania powodzenia pierwszego rzutu, z zasady na kierunku głównego uderzenia lub jego przeniesienia na inny kierunek. Ponadto do zmiany związków taktycznych pierwszego rzutu, jeśli poniosły one znaczne straty; odparcia lub rozbicia odwodów przeciwnika. W skład odwodu mogą wchodzić jeden-dwa związki taktyczne, które wzmacnia się odpowiednio w momencie wejścia do bitwy. Przeznaczony on jest także do walki z desantami przeciwnika i jego siłami, które pozostały na tyłach nacierających wojsk oraz wykonania innych, doraźnych zadań wynikłych z nieoczekiwanego rozwoju sytuacji.

Pozostałe elementy ugrupowania operacyjnego o charakterze specjalistycznym tworzone są zgodnie z organizacją, przeznaczeniem i taktyką rodzajów wojsk. Działania ich podporządkowane są zgrupowaniom uderzeniowym wykonującym zasadnicze zadania.

2.2.4. Fazy przejściowe

Działania komponentu lądowego mogą być prowadzone jednocześnie przez poszczególne elementy wchodzące w jego skład lub przez całość sił. W celu osiągnięcia ciągłości, ich działania łączone są podczas operacji fazami (etapami)

przejściowymi, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem. Zalicza się do nich: marsz zbliżania, bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie, luzowanie wojsk oraz (na poziomie operacyjnym) działania opóźniające. W określonych sytuacjach mogą być wyspecyfikowane inne, w tym miejscu nie ujęte formy działań.

Marsz zbliżania polega w swej istocie na prowadzeniu działań, w których wojska dążą do uzyskania lub odtworzenia styczności z przeciwnikiem. Dla osiągnięcia tak postrzeganego celu niezbędne jest prowadzenie intensywne działań rozpoznawczych, zwracając w nich szczególną uwagę na osłonę skrzydeł. Jest to bardzo ważne, bowiem ubezpieczenia przeciwnika powinny być niszczone lub obezwładniane bez zmniejszenia tempa przemieszczania się głównych. Marsz zbliżania wykonuje się zwykle w ramach przygotowania do późniejszego działania i kończy się wtedy, gdy siły główne rozmieszczone zostaną zgodnie z planem dowódcy. Ponieważ dzięki niemu wojska przechwytyują i utrzymują inicjatywę, działanie to może pociągać za sobą potrzebę zniszczenia lub zmuszenia do wycofania mniejszych sił przeciwnika oraz opanowania terenu o znaczeniu taktycznym.

Tempo marszu zbliżania będzie się zmieniać zgodnie z aktualną sytuacją operacyjno-taktyczną. Śmiałe, szybkie działania powinny być połączone z zachowaniem dążenia do utrzymania właściwego stosunku sił, tak by ewentualna reakcja przeciwnika i zmiana charakterystyki terenu nie powodowały zachwiania przyjętych planów działania. Niekiedy zasadne może być obejście stawiających opór sił przeciwnika (gdy są one wiązane przez siły działające od czoła) lub podjęcie decyzji o ich rozbiciu przez kolejne rzuty wojsk własnych.

Wszyscy dowódcy muszą być zatem przygotowani do samodzielnego działania zgodnie z zamiarem przełożonego i otrzymanym zadaniem, dążąc do zaskoczenia przeciwnika, niedopuszczenia do zrównoważenia stosunku sił i wykorzystania powodzenia. Marsz zbliżania kończy się wtedy, gdy osiągnięte zosta-

nie zamierzone położenie, albo gdy działania przeciwnika wymuszą rozwinięcie i wejście do działań sił głównych.

Podczas marszu zbliżania najkorzystniejsze jest ugrupowanie wojsk w kilku usamodzielnionych kolumnach. Pozwala to na ich szybkie rozwinięcie i zwiększa prawdopodobieństwo realizacji zadań, nawet w wypadku obezwładnienia jednej kolumny. Jak już wspomniano, w działaniach tych szczególnie ważną rolę spełniają elementy ubezpieczenia, albowiem maszerujące wojska są narażone na uderzenia przeciwnika ze wszystkich kierunków oraz wszelkich możliwych wymiarów.

Bój spotkaniowy jest działaniem, którego istota polega na dążeniu obu stron do wykonania swojego zadania poprzez działania zaczepne. Bój spotkaniowy będzie często pojawiał się podczas marszu zbliżania, w formie nagłych (agresywnych) uderzeń. Z kolei w działaniach zaczepnych i obronnych będzie to oznaczać moment przejściowy, którego rezultat może decydować o charakterze przyszłych działań. Nawet gdy główna część wojsk broni się, naciera lub prowadzi działania opóźniające, poszczególne elementy mogą znaleźć się w sytuacji, która posiada cechy boju spotkaniowego. Należy zaznaczyć, że chociaż wojska na szczeblu dywizji i wyższym (posiadające przestrzeń do manewru) mogą być niekiedy zaangażowane w całości w bój spotkaniowy, to jednak jest on typowy dla szczebla brygady i niższych.

Wyniki badań wskazują, że bój spotkaniowy może wyniknąć, gdy wojska przemieszczają się w przewidywaniu wejścia do walki (w kolumnach na drogach marszu), nawiązują styczność z przeciwnikiem (o którym posiadały mało informacji) lub przypadkiem (gdy rozpoznanie było nieskuteczne). Może on wyniknąć także, gdy obie strony wiedzą nawzajem o swoich działaniach i decydują się na atak. W tej sytuacji celem boju spotkaniowego jest dążenie do uzyskania lokalnej przewagi, opanowania taktycznie ważnego terenu, utrzymania tempa lub zapewnienia sobie przewagi nad przeciwnikiem. Ponadto bój spotka-

niowy wyniknąć może także wtedy, gdy jedna ze stron wykonuje zwrot zaczepny w działaniach obronnych.

Podstawową zasadą boju spotkaniowego jest uchwycenie i utrzymanie inicjatywy. Daje to dowódcy swobodę działania, jakiej potrzebuje zarówno w celu zakończenia pierwotnego zadania bojowego, jak i podjęcia nowego zadania. Powodzenie zależy w większości przypadków od szybkości reakcji dowódcy, bowiem to on będzie decydował o tym, jak rozwijać bój spotkaniowy w ramach jednego z dwóch głównych rodzajów działań (tj. obrony lub natarcia). Ponadto zależność będzie przede wszystkim od umiejętnego przewidywania rozwoju walki oraz doprowadzenia do pełnego użycia wojsk, będących w dyspozycji. W ten sposób śmiałe i energiczne działania dowódców na wszystkich szczeblach, są zwykle kluczem do powodzenia. Natychmiastowe działanie w celu uzyskania inicjatywy obniża szansę przeciwnika na realizację jego planów i może pomóc w zachowaniu swobody działania wojsk własnych.

W operacjach połączonych ewentualne boje spotkaniowe mogą mieć miejsce na wybranych kierunkach, mogą być prowadzone przez zgrupowania taktyczne i zwykle będą poprzedzone intensywnym rozpoznaniem przeciwnika oraz silnym oddziaływaniem ogniowym, prowadzonym przez środki rażenia wojsk lądowych i sił powietrznych. Przeciwne strony będą bowiem zmierzały do zdecydowanego obniżenia potencjału bojowego przeciwnika i dezorganizowania jego dowodzenia, zanim nastąpi starcie wojsk w bezpośredniej styczności. Ważną rolę będzie wówczas odgrywała także zdolność do izolacji rejonu starcia przed napływem sił lądowych i powietrznych przeciwnika.

Działania na połączenie prowadzone są wtedy, gdy wojska łączą się na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika. Ich istota polega na uzyskaniu styczności pomiędzy dwoma lub więcej własnymi zgrupowaniami, które mogą mieć te same lub różne zadania. Działania na połączenie są w swoim charakterze zwykle działaniami zaczepnymi, bowiem koniecznym może być zniszczenie przeciwnika, który znalazł się pomiędzy własnymi wojskami.

Zadanie podejmowane w ramach działania na połączenie będzie zwykle adekwatne do późniejszych zadań. Połączenie z okrażonymi lub odciętymi wojskami może mieć miejsce na rubieży obrony prowadzonej przez te wojska lub wiązać się z dążeniem do wyjścia z okrażenia. Wielkość i skład sił uzależnione jest z reguły od przyszłego zadania bojowego. Należy podkreślić, że potrzeba działań na połączenie może być częścią zamiaru działań. Głównym problemem w tym rodzaju działań jest szybkość w przeprowadzeniu połączenia, aby obniżyć możliwość reakcji przeciwnika i zminimalizować okres narażania się na nie. Istotną rolę w rozwiązaniu tego problemu będzie odgrywało silne wsparcie lotnicze.

Wycofanie występuje wtedy, gdy wojska wychodzą z walki w celu przerwania styczności z przeciwnikiem. Natomiast odejście różni się od wycofania tym, że jest to przemieszczenie wojsk nie będących w styczności z przeciwnikiem i ma charakter organizacyjny. Wycofanie z walki może być podjęte w sytuacji, gdy cel działania nie może być osiągnięty i wojska są zagrożone pokonaniem lub gdy cel jest osiągnięty i brak jest dalszej potrzeby utrzymywania styczności z przeciwnikiem. Ponadto może być realizowane po to, by uniknąć walki w niesprzyjających warunkach taktycznych, np. by dostosować się do przemieszczeń sąsiadów. Niekiedy wycofanie będzie stosowane ze względu na potrzebę użycia wojsk w innym rejonie lub z powodu trudności z realizacją zabezpieczenia logistycznego.

Wycofanie z walki powinno być przeprowadzone tak, aby ewentualne oddziaływanie przeciwnika w tym okresie było minimalne. Realizacja tej zasady wymusi położenie głównego nacisku na rozpoznanie, zaskoczenie i szybkość działania. Jak wskazują wyniki badań istotnym problemem podczas wycofania jest zerwanie kontaktu z przeciwnikiem, bowiem warunki w jakich zachodzi, są zwykle niesprzyjające. Przeciwnik będzie posiadał wówczas inicjatywę na lądzie, a wojska będą narażone na jego atak podczas wycofywania się i być może zmuszone do ponownej organizacji obrony. Ponadto sytuacja powietrzna może

być także niesprzyjająca. W tym przypadku wycofanie powinno być rozpoczęte w ciemności lub w warunkach ograniczonej widoczności.

Luzowanie wojsk nalega na wykonaniu takich działań, w których jedne siły przejmują od drugich prowadzenie dotychczasowych działań. Wyniki badań wskazują, że można wyspecyfikować następujące rodzaje luzowania:

- luzowanie na miejscu, polegające na działaniu, w którym całość lub część wojsk zastępowane są na pewnym odcinku przez jednostkę luzującą;
- przejście przez ugrupowanie sił będących w styczności, polegające na działaniu, w którym wojska luzujące nacierają poprzez siły znajdujące się w styczności z przeciwnikiem;
- przejście zadania od sił wychodzących z walki, polegające na działaniu, w którym wojska przemieszczające się do tyłu przechodzą poprzez odcinek jednostki zajmującej tyłową pozycję obrony.

Luzowanie podejmowane jest zwykle wtedy, gdy wojska nie są w stanie kontynuować swojego zadania bojowego, potrzebne są do działań w innym rejonie lub zakończyły swoje zadanie bojowe. Innymi słowy w takiej sytuacji, w której powinny zostać zamienione aby uniknąć utraty zdolności bojowej lub nie są w stanie realizować nowego zadania. A zatem luzowanie zazwyczaj podejmowane jest w celu utrzymania ogólnego poziomu zdolności bojowej. Nieodłączne z tymi działaniami jest przekazanie odpowiedzialności za realizowane dotąd zadanie. Podstawowym wymogiem jest także to, by przekazanie to miało miejsce przy jednoczesnym zachowaniu pożądanego poziomu możliwości operacyjnych (bojowych).

W operacjach połączonych zarówno wycofanie jak i luzowanie wojsk powinno być wsparte przez środki ogniowe wojsk lądowych i sił powietrznych. Celem tego wsparcia będzie zapewnienie dogodnych warunków działania pododdziałów w styczności, a w szczególności ich osłona przed rozpoznaniem i ogniem przeciwnika.

Działania opóźniające mogą być prowadzone niezależnie (na szczeblach taktycznych) lub w ramach innych rodzajów działań (na szczeblach operacyjnych). Stanowią z reguły podstawę innych działań, głównie poprzez utrzymanie terenu oraz zapewnienie elastyczności i swobody działania w celu zadania przeciwnikowi maksymalnych strat.

Celem działań opóźniających jest zwykle powstrzymanie natarcia przeciwnika poprzez zadawanie mu strat, które obniżają jego możliwości bojowe. Niekiedy ich celem jest wmanewrowanie przeciwnika do rejonu, w którym będzie podatny na uderzenia lub uniknięcie walki w niepożądanych (niewygodnych) warunkach, a tym samym ochrona sił własnych. W działaniach opóźniających struktura obszaru działań jest podobna do tej, która występuje w obronie. Opóźnianie zaczyna się zwykle od rubieży podanej w zadaniu i rozciąga się do tyłu do rubieży, gdzie odpowiedzialność za przeciwnika przechodzi na inne wojska lub do rubieży, na której zmienia się rodzaj działań (tj. zwykle na przedniej rubieży obrony - FEBA lub rubieży przejścia odpowiedzialności - HL). W ramach tak określonego rejonu wojska rozdzielone będą zwykle bocznymi liniami rozgraniczenia. Szerokości obszaru opóźniania dla oddziału i związku taktycznego będzie zwykle większa w stosunku do szerokości w obronie.

Reasumując, należy podkreślić, że przedstawione w niniejszym podrozdziale rodzaje działań, które może realizować komponent wojsk lądowych wymagają pewnego komentarza. Po pierwsze, będą one prowadzone w ramach operacji połączonej, w której uczestniczyć będą inne rodzaje Sił Zbrojnych. Po drugie, w zależności od sytuacji będą w nich uczestniczyć - w mniejszym lub większym zakresie - siły sojusznicze, a tym samym wspomniane operacje przybiorą charakter **sojuszniczej operacji połączonej**. W operacjach takich na obszarze kraju komponent wojsk lądowych może zatem liczyć na znaczne wsparcie sił lotniczych, własnych i sojuszniczych. Wsparcie takie może być realizowane głównie

w sferze rozpoznania przeciwnika oraz rażenia elektronicznego i ogniowego jego ważnych elementów ugrupowania.

2.3. ROLA I ZADANIA KOMPONENTU LĄDOWEGO W OPERACJACH WSPARCIA POKOJU

2.3.1. Charakterystyka współczesnych operacji pokojowych

Działania na rzecz pokoju to jedna z najbardziej pożądanых form aktywności we współczesnym świecie. Stan pokoju zapewnia bowiem gwarancję rozwoju i stabilizacji gospodarczej oraz politycznej, czyli fundamentów zapewniających rozkwit każdej cywilizacji. Dlatego społeczność międzynarodowa, której wyrazicielem woli są wszelkie organizacje międzynarodowe, wykorzystuje wszelkie dostępne środki w walce o pokój.

Współcześnie realizacja zadań związanych z zabezpieczeniem procesu pokojowego współistnienia państw to obszar intensywnych działań nie tylko w sferze polityki i dyplomacji. Ze względu na zmieniające się warunki dąży się do wykorzystania całego potencjału międzynarodowego dla potrzeb utrzymania poczucia bezpieczeństwa i pokoju na świecie. W tym celu wykorzystuje się również siły zbrojne, przeznaczone w swej istocie do prowadzenia zbrojnych działań wojennych. Jednakże na wniosek środowisk międzynarodowych pod ich nadzorem i kierownictwem prowadzi się działania zmierzające do zabezpieczenia pokojowego także z ich użyciem. Działania te z reguły przybierają charakter operacji pokojowych. Jak słusznie zauważył Dag Hammarskjöld: „...Prowadzenie misji pokojowych nie jest zajęciem dla żołnierzy, ale tylko żołnierze potrafią to zrobić...”.

Współcześnie bardzo wielką uwagę przykładą się do rozlicznych przedsięwzięć, których celem jest utrzymanie pokoju w skali globalnej. Nie bez powodów sądzi się, że nawet najmniejszy konflikt, określany jako lokalny (przygra-

niczny, o małej intensywności, itp.) może stać się zaczątkiem konfliktu postrzeżanego w skali szerszej, nawet globalnej. Między innymi dlatego, w dokumentach sygnowanych przez ONZ przewiduje się wiele instrumentów przeznaczonych do kontrolowania oraz rozwiązywania konfliktów między państwami i wewnątrz państw. Do najważniejszych spośród nich zalicza się:

- dyplomację prewencyjną, obejmującą działania podejmowane w celu zapobieżenia powstaniu sporów, zapobiegania eskalacji istniejących sporów i ich przerodzenia się w konflikt oraz ograniczaniu konfliktu, jeśli ma on miejsce;

- tworzenie pokoju, polegające na doprowadzeniu wrogich stron do zgody zwykle w oparciu o środki pokojowe, przewidziane w Rozdziale VI Karty NZ¹;

- utrzymanie pokoju, polegające na wprowadzeniu i zaangażowaniu personelu wojskowego (policyjnego, cywilnego) ONZ na obszarze konfliktu;

- budowanie pokoju, polegające na odbudowie struktur politycznych i administracyjnych, które będą skłonne i zdolne umacniać pokój oraz zapobiegać odnowieniu się konfliktu;

- rozbrojenie;

- sankcje, polegające na zerwaniu lub ograniczeniu stosunków gospodarczych, dyplomatycznych, komunikacyjnych oraz związanych z wymianą informacji;

- wymuszanie pokoju, polegające na użyciu Sił Zbrojnych państw członków ONZ w formie demonstracji, blokad lub innych operacji o charakterze militarnym.

¹ W Rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych przewiduje się wiele różnych sposobów pokojowego rozstrzygnięcia sporów. Zalicza się do nich, między innymi rokowania, arbitraż, pośrednictwo, postępowanie sądowe, powoływanie i kierowanie do rejonu konfliktu misji dobrej woli, misji obserwacyjnych lub oddziałów pokojowych.

Rys. 2.4. Misja utrzymania pokoju UNIFIL (UN interim Force in Lebanon)

Przyjmuje się, że pierwsze cztery z wymienionych instrumentów mogą być stosowane jedynie za zgodą stron konfliktu. Natomiast sankcje i wymuszanie pokoju są środkami przymusowymi, nie wymagają zatem zgody zaangażowanych stron. Z kolei rozbrojenie może nastąpić w wyniku uzgodnienia lub w kontekście przymusowej akcji na mocy postanowień Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych¹.

Biorąc powyższe pod uwagę należy skonstatować, że jednym ze specyficznych rodzajów operacji połączonych są operacje wsparcia pokoju (*Peace Support Operations – PSO*). Są one przygotowywane i prowadzone w celu osiągnięcia określonych rozwiązań politycznych. Ich rodzaj oraz zakres uzależnione są od charakteru konfliktu (międzynarodowy, wewnętrzny), sił uczestniczących w konflikcie (regularne siły zbrojne, organizacje paramilitarne, zorganizowane grupy przestępcze) oraz politycznej woli uczestników konfliktu co do jego roz-

¹ Por.: Boutros-Ghali B., *Program dla pokoju*, Warszawa 1995.

wiązania. Zatem działania społeczności międzynarodowej, podejmowane w celu rozwiązania lub przynajmniej ograniczenia zasięgu konfliktu obejmują z reguły cały, złożony konglomerat działań dyplomatycznych, politycznych, wojskowych i humanitarnych. Powinny być one postrzegane jako swoisty system, którego skuteczność oceniana jest przez pryzmat zdolności do zapobiegania, ograniczania oraz wygaszania powstałych ognisk zapalnych¹.

Z wojskowego punktu widzenia istota operacji wsparcia pokoju polegała będzie na dążeniach do utrzymania międzynarodowego pokoju poprzez tworzenie i funkcjonowanie sił o charakterze prewencyjnym, czynieniu wysiłków dla ograniczania, rozwiązywania, monitorowania i wygaszania konfliktów międzynarodowych lub wewnętrznych oraz wspieraniu inicjatyw związanych z budową nowego, bezpiecznego życia po ich zakończeniu.

Operacje wsparcia pokoju, w których angażowane są wydzielone komponenty wojsk lądowych mogą być prowadzone w różnej formie. Zwykle obejmują one operacje utrzymania lub wymuszania pokoju oraz zapobieganie konfliktom, operacje tworzenia lub budowanie pokoju oraz operacje humanitarne. Przedstawiony podział operacji zawarto w cytowanym wcześniej dokumencie, sygnowanym przez NATO². Nieco inny podział przyjmują określone państwa w dokumentach o charakterze narodowym.

Z wojskowego punktu widzenia istota operacji wsparcia pokoju polega zatem na dążeniach do utrzymania międzynarodowego pokoju poprzez tworzenie i funkcjonowanie sił o charakterze prewencyjnym³, czynieniu wysiłków dla ograniczania, rozwiązywania, monitorowania i wygaszania konfliktów między-

¹ Por.: *Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations*, NATO, 1998.

² *Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for ...*, op. cit.

³ Do takiej kategorii można z powodzeniem zaliczyć funkcjonujące w strukturze wojskowej NATO Siły Reagowania, a szczególnie Korpus Sił Szybkiego Reagowania. We wspomnianych kategoriach mieszczą się również tworzone pod auspicjami Unii Europejskiej siły wojskowe w ramach Europejskiej Inicjatywy Bezpieczeństwa i Obrony (ang. European Security Defence Identity – ESDI).

narodowych lub wewnętrznych oraz wspieraniu inicjatyw związanych z budową nowego, bezpiecznego życia po ich zakończeniu.

Operacje utrzymania pokoju (*ang. Peacekeeping*) są one podejmowane z reguły na podstawie Rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Są prowadzone za zgodą wszystkich stron biorących udział w konflikcie i polegają zwykle na kontrolowaniu i umożliwiania wprowadzenia w życie zawartego wcześniej porozumienia pokojowego. Mogą być prowadzone w ramach innych operacji, a szczególnie tych, które obejmują pomoc humanitarną. Ich istota polega głównie na powstrzymaniu, ograniczeniu i ewentualnie wygaszeniu wrogich działań między stronami przez użycie sił międzynarodowych (wojskowych i cywilnych). Natomiast ich cel polega na osiągnięciu kompromisu politycznego w rozwiązaniu konfliktu i stworzeniu warunków do pokojowego współżycia. Zadania komponentu wojskowego, w operacjach tego typu, polegają głównie na obserwacji i rozdzieleniu walczących stron przez rozwinięcie sił między nimi i ustanawianiu stref neutralnych. Realizowane zadania obejmować mogą także nadzorowanie postanowień organizacji międzynarodowych, obejmujących powrót ludności na obszary objęte wcześniej walkami oraz dotyczących przestrzegania przerwania ognia. Jako istotne zadanie postrzega się także pomoc w odтворzenie organów władzy i administracji państwowej.

Operacje wymuszania pokoju (*ang. Peace Enforcement*) prowadzone są z kolei zgodnie z rozdziałem VII Karty Narodów Zjednoczonych. Polegają one na podjęciu działań (lub groźbie ich podjęcia) przez międzynarodowe siły wojskowe w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Działania wojsk w operacjach tego typu przyjmują formy operacji militarnych, podejmowanych w takiej sytuacji, gdy zawiodą inne mechanizmy rozwiązywania konfliktów. Z natury są prowadzone wtedy, kiedy nie uzyskano zgody wszystkich stron konfliktu na ich prowadzenie lub jej uzyskanie jest mało prawdopodobne. Należy zatem przyjąć, że są one planowane w celu utrzymania lub ponownego ustano-

wienia pokoju albo narzucenia określonych warunków, sprecyzowanych w mandacie.

W operacjach wymuszania pokoju istotnego znaczenia nabierają wzajemne związki i zależności zachodzące pomiędzy celami politycznymi, a militarnymi sposobami ich osiągnięcia. Sposoby osiągania wspomnianych celi muszą być w czytelny sposób przekazane stronom konfliktu, tak by każda z nich mogła wnieść swój wkład w odniesienie sukcesu. Więzy pomiędzy wojskowymi i politycznymi celami muszą być na szczególnie wysokim poziomie integracji. Zaangażowanie sił powinno być dokładnie sprecyzowane, z położeniem nacisku na wyłącznie niezbędne użycie siły, proporcjonalnej do osiągnięcia zakładanego efektu i zminimalizowania skutków ubocznych¹. Ważne jest podkreślenie, że celem operacji wymuszania pokoju nie będzie pokonanie lub zniszczenie przeciwnika, ale raczej zmuszenie lub wymuszenie na jednej ze stron (bądź wszystkich stronach) określonego sposobu działania. Dlatego właśnie zapewnienie wystarczających sił i niezbędnych środków do wykonania zadań zawartych w mandacie, stanowi dopiero realną podstawę decyzji o podjęciu działań w ramach operacji wymuszania pokoju.

Zapobieganie konfliktom (*ang. Conflict Prevention*), podobnie jak inne operacje wsparcia pokoju, prowadzone są zwykle zgodnie z przywoływanym wcześniej Rozdziałem VI Karty NZ. Obejmują szeroki zakres działań począwszy od inicjatyw dyplomatycznych, a na działaniach sił zbrojnych kończąc. Jest to zatem cała gama wysiłków, zmierzających do zapobiegania nasilaniu się sporów i przeobrażaniu ich w konflikt zbrojny lub jego rozprzestrzeniania się, w rejonach szczególnych napięć. Zapobieganie konfliktom może zatem obejmować misje wyjaśniające, konsultacje, ostrzeżenie, inspekcje i monitorowanie. Natomiast środki wojskowe użyte w takich misjach muszą być ukierunkowane

¹ O tym, że jest to bardzo trudne przekonują incydenty, do których doszło podczas prowadzenia operacji powietrznej w byłej Jugosławii (zbombardowanie ambasady chińskiej w Belgradzie, kolumny uchodźców kosowskich, itp.).

na wsparcie dyplomatycznych i politycznych działań zmierzających do rozstrzygnięcia sporu. Specyficzne zadania wojskowe obejmują bardzo szeroki zakres przedsięwzięć poczynając od prewencyjnego rozwinięcia, a na działaniach ewakuacyjnych kończąc.

Należy podkreślić, że środowisko, w którym będą prowadzone operacje ewakuacyjne w wielu wypadkach nie będzie przyjaźnie ustosunkowane do realizujących je sił. W tej sytuacji zaangażowanie sił wojskowych może być również postrzegane jako swoista forma demonstracji siły oraz gotowości do podjęcia bardziej zdecydowanych działań.

Tworzenie pokoju (*ang. Peacemaking*) obejmuje działania dyplomatyczne prowadzone po rozpoczęciu konfliktu, których celem jest ustanowienie porozumienia o wstrzymaniu ognia lub szybkie zawarcie porozumienia pokojowego. Mogą one obejmować misje dobrych usług, misje mediacyjne i rozjemcze, a także naciski dyplomatyczne, izolowanie lub sankcje. Polega ono zwykle na dążeniu do ograniczenia intensywności konfliktu, rozdzielenia walczących stron i przekonania ich pokojowego rozwiązania konfliktu. Udział wojsk w tych misjach będzie ograniczony zwykle do działań o charakterze rozjemczym.

Można bez większego trudu zauważyć, że tworzenie pokoju jest osiąganego głównie przez środki dyplomatyczne. Jednak w wielu wypadkach wojskowe wsparcie dla operacji tworzenia pokoju jest możliwe zarówno pośrednio (na przykład w formie wsparcia sztabowego), jak i bezpośrednio (w formie wykorzystania sił i środków wojskowych). Tym bardziej, że tworzenie pokoju może niekiedy obejmować działania adekwatne do tych, które wchodzi w skład operacji wymuszania pokoju. Sytuacje tego typu mogą mieć miejsce podczas wymuszania nałożonych sankcji.

Operacje budowania pokoju (*ang. Peace Building*) obejmują cały szereg działań, których celem jest militarne wsparcie przedsięwzięć o charakterze politycznym, ekonomicznym i społecznym. Zwykle są one realizowane z myślą o umocnieniu i utrwaleniu rozwiązań politycznych oraz dążeniu do usunięcia

przyczyn konfliktu. Obejmują one zwykle mechanizmy identyfikowania i wspierania struktur, które będą zmierzały do umocnienia pokoju, promowania zaufania oraz odbudowy ekonomicznej.

Budowanie pokoju polega zatem na organizowaniu i prowadzeniu działań mających na celu normalizację stosunków (wewnętrznych lub zewnętrznych) w rejonie konfliktu, już po jego zakończeniu. Działania budowania pokoju ukierunkowane są na udzieleniu pomocy w scalaniu kruchego pokoju i wspieraniu dążeń do trwałej stabilizacji.

Udział wojsk w takich operacjach polegać może na ochronie misji dyplomatycznych i powstających (odtworzanych) struktur państwowych, rozdzielaniu zantagonizowanych stron, udzielaniu pomocy w przywracaniu porządku oraz udziale w działaniach stabilizujących (pomoc humanitarna dla ludności, rozmianowanie, itp.). Jest bowiem bardzo prawdopodobne, że po zakończeniu konfliktu infrastruktura na obszarze wcześniej nim objętym będzie zniszczona, a cywilne i polityczne instytucje raczej nie będą istniały lub nie będą w stanie działać efektywnie. Sytuacja może się pogorszyć jeżeli jedna lub więcej stron konfliktu będzie przeciwna końcowemu porozumieniu lub strony sprzeciwia się roli spełnianej przez wojskowe siły wspierające działania.

Operacje humanitarne (*ang. Humanitarian Operations*) mogą poprzedzać lub towarzyszyć działaniom humanitarnym, prowadzonym przez wyspecjalizowane organizacje cywilne. Pomoc humanitarna polega na działaniach mających na celu ograniczenie ludzkich cierpień, gdy odpowiednie władze – w rejonie konfliktu – nie są w stanie lub nie chcą jej udzielić. Udział wojsk w operacjach tego typu może przybierać formę: usuwania skutków zniszczeń i skażeń, ewakuacji ludności, pomocy wysiedlonym i uciekinierom, udzielania podstawowej pomocy medycznej, dostarczania żywności i środków pierwszej pomocy, utrzymywania i odbudowy infrastruktury, ochrony, itp. Zależnie od mandatu operacje humanitarne mogą również obejmować planowanie pomocy, ochronę cywilnych agencji (instytucji) niosących pomoc, jak również budowanie, utrzy-

mywanie i ochronę dróg dla konwojów z pomocą. W sytuacjach ekstremalnych siły zbrojne mogą przejąć bezpośrednią odpowiedzialność za dostarczanie pomocy, głównie w celu utrzymania ciągłości dostaw. Takich rozwiązań powinno się jednak unikać jeśli jest to tylko możliwe.

Reasumując należy skonstatować, że udział wydzielonych komponentów wojskowych w operacjach wsparcia pokoju może obejmować szereg, niekiedy bardzo złożonych działań. W warunkach naszego państwa podstawowym komponentem sił mogących działać na rzecz wsparcia pokoju są jednostki wojsk lądowych. Decyzję o udziale wojsk w działaniach pokojowych podejmują naczelne organy władzy państwowej, na mocy stosownych ustaw¹, a o wyznaczeniu poszczególnych jednostek, Dowódca Wojsk Lądowych. Przyjmuje się, że oddziały (żołnierze) mogą być użyte do działań wówczas, gdy:

- wszystkie strony konfliktu zgadzają się na udział sił ONZ i są przygotowane do pełnej współpracy z nimi;
- operacja cieszy się aprobatą społeczności międzynarodowej, wyrażoną w poparciu Rady Bezpieczeństwa i gotowości państw członkowskich do wniesienia wkładu w postaci kontyngentów wojskowych oraz jej finansowania;
- siły znajdują się pod dowództwem ONZ, a kontrolę nad nimi sprawuje Sekretarz Generalny działający na mocy pełnomocnictwa Rady Bezpieczeństwa;
- siły mają charakter wielonarodowy, określony w konsultacji z Radą Bezpieczeństwa i stronami konfliktu;
- żołnierze biorący udział w działaniach są całkowicie bezstronni, nie używają przemocy (z wyjątkiem samoobrony) i są wyposażeni w broń lekką.

Wymienione warunki nie muszą w pełni zachodzić w przypadku realizowania zadań w ramach operacji wymuszania pokoju².

¹ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. „O zasadach użycia oraz pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa”, Dziennik Ustaw nr 162 z 1998 r.

² *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s.249.

Przedstawiony podział i charakterystyka operacji wsparcia pokoju przyjmowany jest w dokumentach normatywnych Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wiele państw (w tym także te, które należą do NATO) stosuje własne, narodowe rozwiązania.

Podstawowy dokument normatywny wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100¹, operacje pokojowe określa jako zespół przedsięwzięć zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, służących pokonywaniu sytuacji kryzysowych w skali międzynarodowej. Mogą być one prowadzone zarówno pod auspicjami ONZ, Organizacji Regionalnych oraz przez koalicję państw. Wojskowy wkład w czasie ich prowadzenia może przy tym obejmować cały obszar zadaniowy sił zbrojnych². W zależności od sytuacji mogą one przybierać następujące formy³:

- zapobieganie konfliktom (Konfliktverhütung);
- tworzenie pokoju (Friedensschaffung);
- utrzymanie pokoju (Friedenserhaltung);
- wymuszenie pokoju (Friedens erzwingung);
- konsolidację pokoju (Friedenskonsolidierung);
- działania humanitarne (Humanitäre Einsätze).

Pierwszą z wymienionych form jest **zapobieganie konfliktom** (niem.- *Konfliktverhütung*), łącząca w sobie różnego rodzaju przedsięwzięcia, a w szczególności zaś te, które są zgodne z rozdziałem VI Karty NZ. W zależności od sytuacji mogą one obejmować działania począwszy od inicjatyw na poziomie dyplomatycznym, aż po działania profilaktyczne, które w swoim zakresie obejmują stacjonowanie wojsk na obszarze konfliktu. Tego rodzaju przedsięwzięcia prowadzone są w celu zapobieżenia rozszerzenia i przekształcenia się sporu

¹ HDV 100/100 – regulamin wojsk lądowych Bundeswehry („Dowodzenie wojskami”).

² HDv 100/100, Bonn 1998r., pkt. 3801

³ Tamże, pkt. 3802

w działania o charakterze zbrojnym. Zapobieganie konfliktom może obejmować zarówno misje rozpoznawcze, konsultacyjne, ostrzegawcze oraz inspekcyjne i obserwacyjne.

Tworzenie pokoju (niem. - *Friedensschaffung*), w niemieckich siłach zbrojnych związane jest z całą gamą przedsięwzięć o charakterze dyplomatycznym, które są podejmowane w celu doprowadzenia stron przeciwnych do zgody. Są one realizowane głównie poprzez zastosowanie środków pokojowych, zawartych w rozdziale VI Karty NZ.

W wymiarze praktycznym może to oznaczać m.in. postawienie w stan gotowości służb materiałowych, łączności i innych, które poprzez swoją działalność w regionie konfliktu przyczyniają się do łagodzenia sporów oraz zapewniają wdrożenie postanowień Narodów Zjednoczonych (np. takich jak: izolacja stron konfliktu, czy praktyczne wprowadzenie sankcji).

Kolejną z form operacji pokojowych **Utrzymanie pokoju** (niem. *Friedenserhaltung*), zakłada powstrzymanie, rozbrojenie lub zakończenie wrogich działań pomiędzy państwami, lub też w obrębie któregoś z państw poprzez interwencję trzeciej „neutralnej strony”. Operacje tego rodzaju prowadzone są pod kierownictwem organizacji o charakterze międzynarodowym, uzupełnionej siłami zbrojnymi i osobami cywilnymi, które dbają o ponowne przywrócenie oraz utrzymanie pokoju¹.

Natomiast **Wymuszenie pokoju** (niem. *Friedens erzwingung*) odpowiada konfliktowi zbrojnemu, a co się z tym wiąże wymaga sił, które posiadają zdolność do prowadzenia „walki broni połączonych” w ramach wielo- i międzynarodowych organizacji. Przy ich praktycznej realizacji nie jest wymagana zgoda stron konfliktu ze względu na fakt, że działania te należą do środków przymusu zastosowanych przez organizacje międzynarodowe².

¹ HDv 100/700, Auslandseinsätze, Bonn 1998, pkt.602

² NACC-AHG (TSG)-N(94)18 v. 04.05.1994)

Konsolidacja pokoju (*Friedenskonsolidierung*) ma miejsce po zakończeniu konfliktu. Jej celem jest udzielenie wsparcia podczas tworzenia struktur, które umacniają pokój w regionie oraz wymagają zaufania i współpracy pomiędzy wcześniejszymi stronami konfliktu, w celu zapobieżenia powrotu sytuacji konfliktowej.

Operacje na rzecz utrzymania, wymuszenia lub konsolidacji pokoju różnią się zasadniczo w odniesieniu do¹:

- mandatu wydanego przez Radę Bezpieczeństwa NZ lub organizację regionalną zgodnie z rozdziałem VII Karty NZ,
- zadania sił zbrojnych,
- zagrożenia,
- sytuacji prawnej i wynikającymi z niej uprawnieniami,
- zasad działania
- rozmiaru i składu wydzielonych sił,
- dowodzenia ruchem i transportem oraz
- zabezpieczenia logistycznego.

Działania humanitarne² (*Humanitäre Einsätze*) obejmują całokształt świadczeń pomocy oraz przedsięwzięć wsparcia, które są realizowane przez siły zbrojne w wypadku zaistnienia katastrof i klęsk żywiołowych poza terytorium Niemiec.

Akcje humanitarne prowadzone są w celu zmniejszenia ludzkiego cierpienia, będącego skutkiem katastrof naturalnych, technicznych lub też pojawiających się jako następstwo wojen lub konfliktów lokalnych³.

¹ Dv 100/700. Bonn 1998r., pkt.605

² W przypadku działań mają zastosowanie wytyczne dowodzenia MON Niemiec z 14.07.1995r., jeżeli całe siły zbrojne, lub wydzielone części realizują przydzielone im zadania określone przez Ustawę Zasadniczą. Zadania sił zbrojnych wynikają z art. 87a, 24 i 35 Konstytucji RFN.

³ BMVg: „Grundlagen für die Beteiligung der Bundeswehr an Humanitären Einsätzen, Bonn 1996,s.4

Problematyka operacji pokojowych w **amerykańskich siłach zbrojnych** znajduje odzwierciedlenie w regulaminie FM 100-23. Zgodnie z nim rozróżnia się trzy podstawowe rodzaje operacji pokojowych:

- operacje wsparcie dyplomacji (*support to diplomacy*);
- operacje utrzymania pokoju (*peacekeeping*);
- operacje umacniania pokoju (*peace enforcement*).

Operacje wsparcia dyplomacji mogą mieć miejsce zarówno w czasie pokoju jak i konfliktu. Głównym ich celem jest zapobieganie kryzysom. W zależności od sytuacji mogą przybierać one formę:

- tworzenia pokoju (*peacemaking*);
- budowania pokoju (*peace building*);
- dyplomacji prewencyjnej (*preventive diplomacy*).

Podczas prowadzenia tego rodzaju działań wojskowy wkład w osiągnięcie zamierzonego celu odgrywa podrzędną rolę w stosunku do dyplomatycznego procesu tworzenia pokoju. Wiele z tych przedsięwzięć można porównać do typowych działań realizowanych przez siły zbrojne, które występują jako część składowa zadania czasu pokoju. Jednakże w wielu przypadkach nawet samo stacjonowanie międzynarodowych sił militarnych na obszarze konfliktu może przyczynić się do osiągnięcia stabilizacji w regionie oraz stworzenia warunków niezbędnych dla pokojowego rozwiązania sporu.

Tworzenie pokoju, jako pierwsza z wymienionych form, jest zespołem przedsięwzięć, w którego skład wchodzi różnego rodzaju działania pokojowe (dyplomacja, mediacja, negocjacja, itp.), które przyczyniają się do zakończenia sporu i rozwiązania kwestii będących ich przedmiotem.

Działania wojskowe, które wspierają proces tworzenia pokoju obejmują relacje cywilno-wojskowe oraz przedsięwzięcia zapewniające utrzymanie bezpieczeństwa.

Wsparcie procesu dyplomatycznego może zostać również wzmocnione innego rodzaju działaniami, które to związane są z transparentą zaangażowania USA poza granicami kraju (m.in. ćwiczenia, pokojowe rozmieszczenie wojsk itp.). Przedsięwzięcia te przyczyniają się do tworzenia atmosfery współpracy, wzajemnej pomocy oraz zaufania ze strony sojuszników i państw partnerskich, a poprzez to wspierają one wysiłki dyplomatyczne zmierzające do rozwiązywania konfliktów.

Istotną rolę przy wsparciu dyplomacji odgrywa współpraca cywilno-wojskowa oraz wszelkiego rodzaju programy pomocy, wnoszące duży wkład do stabilizacji i bezpieczeństwa na obszarze konfliktu (m.in. poprzez wywieranie wpływu na wiodące grupy etniczne, partie lub inne ugrupowania).

Natomiast **budowanie pokoju** ma miejsce z reguły po zakończeniu konfliktu i obejmuje przede wszystkim działania o charakterze dyplomatycznym, które zmierzają do wzmocnienia i odbudowy infrastruktury cywilnej oraz władz i instytucji państwowych w celu zapobieżenia ponownego powrotu sytuacji kryzysowej. Działania te obejmują ponadto mechanizmy, które zwiększają zaufanie i poprawę sytuacji materialnej oraz wspierają odnowę ekonomiczną regionu. Zazwyczaj przy ich realizacji wymagane jest zaangażowanie zarówno komponentu wojskowego, jak i cywilnego.

Proces budowania pokoju zakłada przywrócenie cywilnych struktur władzy państwowej, odbudowę infrastruktury, gospodarki oraz wszystkich instytucji zapewniających właściwe funkcjonowanie państwa. Dodatkowo może również obejmować udzielanie pomocy przy pierwszych, wolnych wyborach, plebiscytach i demobilizacji stron konfliktu.

Dyplomacja prewencyjna związana jest również z działaniami o charakterze dyplomatycznym, które podejmowane są przed przewidywanym wybuchem kryzysu i ma na celu zapobieżenie lub też ograniczenia przemocy zbrojnej. Działania te w sytuacjach zaostrzenia konfliktu mogą być wsparte siłami militarnymi. W takim przypadku wsparcie siłami wojskowymi może przybierać

formę rozwinięcia prewencyjnego wojsk¹, demonstrację siły lub osiąganie wyższych stanów gotowości.

Zastosowanie w praktyce rozwinięcia prewencyjnego nie zależy od zawieszenia broni lub też układu pokojowego, który został podpisany pomiędzy stronami konfliktu. Pomimo, że siły wojskowe, czy też obserwatorzy pokojowi zostaną rozmieszczeni za zgodą lub na prośbę jednej lub wszystkich zaangażowanych stron, to ich zadania nie muszą być uzgadniane z zainteresowanymi stronami. Tego rodzaju działania mogą mieć zastosowanie zarówno w kryzysach wewnątrzpaństwowych (na prośbę rządu lub określonych stron konfliktu) oraz w sporach o wymiarze międzypaństwowym.

Wydzielone do realizacji tego zadania siły wojskowe mogą wykonywać zadania podobne do przedsięwzięć prowadzonych przez obserwatorów pokojowych. Jednakże dzięki rozwinięciu większej ilości sił, posiadających większe uprawnienia można domagać się dostępu do obszarów potencjalnego konfliktu.

Obecność międzynarodowych sił wojskowych rozmieszczonych na obszarze potencjalnego konfliktu działa w jako czynnik hamujący i ograniczający możliwość użycia przez strony „sporu” przemocy zbrojnej. W ich skład może wchodzić kilka narodowych kontyngentów wyposażonych w uzbrojenie zapewniające im możliwość realizacji zadań ochronnych oraz samoobronę w wypadku zagrożenia życia. Ponadto siły te mogą być wzmocnione jednostkami rozmieszczonymi na morzu lub też zgrupowaniem regionalnych, koalicyjnych sił uderzeniowych. Spektrum możliwych do realizacji zadań może obejmować:

- działania sił „rozjemczych” (w celu zapobieżenia przemocy);
- ochronę pomocy humanitarnej;

¹Rozwinięcie prewencyjne – oznacza rozwinięcie sił militarnych w celu powstrzymania przemocy w strefie potencjalnego konfliktu, gdzie wzrasta napięcie pomiędzy stronami.

- udzielanie wsparcia władzom lokalnym w celu ochrony i zapewnienia bezpieczeństwa zagrożonym mniejszościom narodowym, dla potrzeb zabezpieczenia i utrzymania ważnych z punktu widzenia egzystencji służb (energetyka, gospodarka wodna) oraz w celu utrzymania prawa i porządku.

Siły rozwinięcia prewencyjnego mogą działać również w celu zapewnienia dostępu do obszaru operacji. W tym przypadku przedsięwzięcia te mogą obejmować: obserwowanie i meldowanie o rozwoju sytuacji na obszarze operacji, patrolowanie i zabezpieczenie granicy lub linii demarkacyjnej oraz demonstrację siły.

Operacje utrzymania pokoju obejmują zarówno operacje o charakterze militarnym jak i paramilitarnym, które są podejmowane i przeprowadzane w uzgodnieniu ze stronami konfliktu. Głównym ich celem jest nadzorowanie i pomoc we wdrożeniu istniejących już porozumień pokojowych i układów o zawieszeniu broni oraz wsparcie wysiłków dyplomatycznych dla osiągnięcia długoterminowych umów politycznych. Mogą być one realizowane poprzez:

- obserwację i nadzorowanie realizacji rozejmów;
- meldowanie i monitorowanie;
- nadzór;
- rozpatrywanie skarg i naruszeń porządku;
- negocjacja i mediacja;
- utrzymywanie kontaktów (liaison);
- nadzór rozejmu.

Celem **operacji wymuszenia pokoju** jest utrzymanie lub przywrócenie pokoju oraz wsparcie wysiłków dyplomatycznych dla osiągnięcia długoterminowych rozwiązań politycznych. Działania te oznaczają przedsięwzięcia zmierzające do przywrócenia pokoju za pomocą sił wojskowych lub pod groźbą ich

użycia, zgodnie z posiadanymi uprawnieniami międzynarodowymi, w celu zmuszenia stron konfliktu do zastosowania się do ogólnie zaakceptowanych rezolucji lub ustanowionych sankcji. Wymuszenie pokoju może obejmować działania zbrojne, a co się z tym wiąże zadania muszą być dokładnie sprecyzowane i określony stan końca operacji.

Operacje wymuszania pokoju zazwyczaj prowadzone są w kilku fazach. Pierwsza z nich obejmuje rozmieszczenie jednostek pierwszej kolejności użycia w celu podkreślenia obecności wojsk w regionie konfliktu. Natomiast kolejne zmierzają do praktycznego wsparcia ustanowionych władz cywilnych. Zadania przydzielone siłom kontyngentu wojskowego zazwyczaj obejmują:

- przywrócenie i utrzymanie porządku oraz stabilizacji w zagrożonym regionie;
- ochronę pomocy humanitarnej;
- zagwarantowanie i zakaz ruchu;
- wymuszenie sankcji;
- ustanowienie i nadzór stref ochronnych,
- rozdzielenie stron walczących przy użyciu siły oraz inne operacje, określone przez uprawniony do tego mandatem organ.

2.3.2. Podstawowe zadania wojsk lądowych w wybranych operacjach wsparcia pokoju

W operacjach wsparcia pokoju celem wszelkiej działalności militarnej jest wsparcie działań politycznych poprzez tworzenia warunków do zapobiegania eskalacji sporu (konfliktu), a także jego rozwiązywania. Koresponduje to w pewnym sensie ze stwierdzeniem Carla von Clausewitza, że „wojna jest niczym innym, jak dalszym ciągiem polityki przy użyciu innych środków...”¹. Rozważając kwestie związane z operacjami wsparcia pokoju należy jednak pod-

¹ C. von Clausewitz, *O Wojnie*, Lublin, 1995, s. 763.

kreślić, że prowadzone są one w innym środowisku (otoczeniu) w porównaniu z „tradycyjnymi” operacjami wojskowymi. Operacje te obejmują też różne działania i cele, w odróżnieniu od tych, które charakteryzują udział sił zbrojnych w konflikcie zbrojnym. Dlatego też w działaniach tych stosowane są inne zasady. Pomimo powyższych zastrzeżeń należy podkreślić, że zarówno zasady walki, jak i sposoby jej prowadzenia stosowane w odpowiedni sposób są nie tylko aktualne w trakcie operacji wsparcia pokoju, ale wręcz pomocne w osiągnięciu celów operacji. Przedstawiając podstawowe zadania realizowane w ramach wybranych operacji wsparcia pokoju należy także pamiętać, że nie mogą być one postrzegane w jednakowy sposób w każdej sytuacji, chociaż wszystkie powinny być przedmiotem szczegółowej analizy w procesie ich planowania i prowadzenia.

Powyższe spostrzeżenia stanowią jeden z możliwych punktów odniesienia przy określaniu zadań, które realizują wojsk lądowe w toku prowadzenia operacji wsparcia pokoju. Swoistym mottem wpływających na wiele kwestii dotyczących wspomnianych zadań niech będą słowa gen. bryg. Morrisa J. BOYA, który jest autorem następującej konstatacji: *„W operacjach pokojowych każdy żołnierz musi być świadomy, że zwycięstwem jest stworzenie warunków prowadzących do pokoju – a nie zniszczenie przeciwnika”*.

Spośród różnych typów operacji wsparcia pokoju, wymienionych w pierwszej części niniejszego rozdziału, scharakteryzowane zostaną dwie operacje – utrzymania pokoju¹ i wymuszania pokoju². Przyjąć można bowiem, że są one najbardziej charakterystyczne, a jednocześnie istnieje pomiędzy nimi zasadnicza

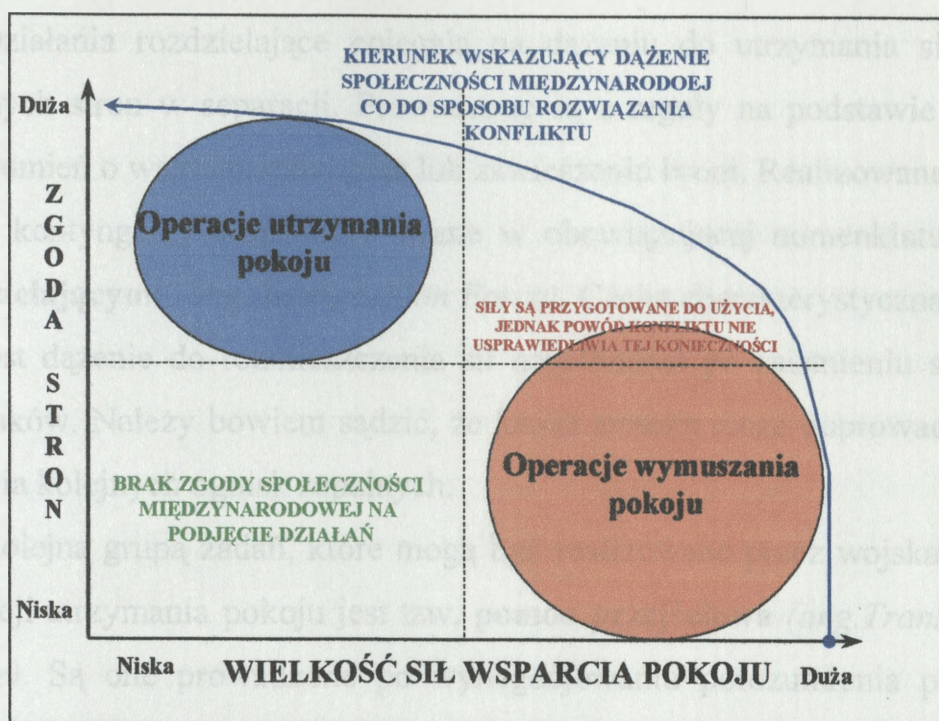
¹ Utrzymanie pokoju – jest to operacja wsparcia pokoju prowadzona przede wszystkim na podstawie rozdziału VI KNZ i opera się ona na zgodzie wszystkich stron konfliktu co do celu uczestnictwa w niej wielonarodowych sił pokojowych tzn. nadzorowania i wprowadzenia porozumienia pokojowego. Por.: Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for PSO, NATO, 1998, s.11.

² Operacja wymuszania pokoju jest to operacja prowadzona na podstawie postanowień rozdziału VII KNZ, polega ona na wykorzystaniu środków militarnych w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu lub osiągnięcia innych warunków określonych w mandacie. Operacja ta nie wymaga zgody wszystkich stron konfliktu. Por.: Tamże, s.8.

różnica, sprowadzająca się do zgody (bądź jej braku) stron konfliktu na ich prowadzenie. Należy zauważyć, że kluczową rolę w osiągnięciu celów operacji odgrywa komponent wojskowy, który w zależności od rodzaju operacji wsparcia pokoju może prowadzić działania prewencyjne, zabezpieczać działania innych komponentów (np. cywilnych) lub wręcz wymuszać na stronach konfliktu zaprzestania działań zbrojnych i zawarcie porozumienia pokojowego. Zależności pomiędzy typem operacji wsparcia pokoju, a uzyskaniem zgody od stron sporu/konfliktu na jej prowadzenie przedstawia rysunek 2.5.

Operacje utrzymania pokoju (*ang. Peacekeeping*) są podejmowane z reguły na podstawie Rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Są one prowadzone za zgodą wszystkich stron biorących udział w konflikcie i polegają zwykle na kontrolowaniu i umożliwianiu wprowadzenia w życie zawartego wcześniej porozumienia pokojowego. Mogą być prowadzone w ramach innych operacji, a szczególnie tych, które obejmują pomoc humanitarną. Ich istota polega głównie na powstrzymaniu, ograniczeniu i ewentualnie wygaszaniu wrogich działań między stronami przez użycie sił międzynarodowych (wojskowych i cywilnych). Natomiast ich cel polega na osiągnięciu kompromisu politycznego w rozwiązaniu konfliktu i stworzeniu warunków do pokojowego współżycia. Zadania komponentu wojskowego, w operacjach tego typu, polegają głównie na obserwacji i rozdzieleniu walczących stron przez rozwinięcie sił między nimi i ustanawianiu stref neutralnych. Realizowane zadania obejmować mogą także nadzorowanie realizacji postanowień organizacji międzynarodowych, obejmujących powrót ludności na obszary objęte wcześniej walkami oraz dotyczących przestrzegania przerwania ognia. Jako istotne zadanie postrzega się także pomoc w odtworzeniu organów władzy i administracji państwowej.

¹ Zdzisław Kozłowski, Kozłowski T., Trzaskowski J., *Nowoczesne metody prowadzenia działań w ramach operacji pokojowych*, Warszawa 2001, s. 115.

Rys. 2.5. Zależności pomiędzy stopniem uzyskaniem zgody przez strony sporu/konfliktu a typem operacji wsparcia pokoju¹

Jedną z klasycznych form realizacji zadań w ramach operacji utrzymania pokoju jest **obserwacja** (ang. *Observation*). Jej zasadniczym celem jest monitorowanie działań prowadzonych przez strony konfliktu i składanie stosownych, meldunków. W zadaniach tego typu może być zaangażowanych od kilku do kilkuset osób. Monitoring prowadzony jest zwykle przez nieuzbrojonych obserwatorów ONZ. Należy jednak zaznaczyć, że o ile wojskowi obserwatorzy są zwykle integralną częścią każdej operacji utrzymania pokoju realizowanej przez siły ONZ, to jest to mało prawdopodobna forma realizacji zadań przez siły wydzielone przez NATO. Nie jest bowiem możliwe aby NATO zaakceptowało mandat, zgodnie z którym siły wojskowe, będące pod jego dowództwem, działały zarówno bez broni jak i bez stosownych możliwości użycia siły, określonych w zasadach zaangażowania sił (ang. *Rules of Engagement – ROE*).

¹ Źródło: Knetki J., Kóska T., Trembecki J., *Teoretyczne podstawy prowadzenia działań w ramach operacji pokojowych*, Warszawa 2001, s. 115.

Działania rozdzielające polegają na dążeniu do utrzymania sił przeciwnych stron w separacji. Prowadzone są z reguły na podstawie zawartych porozumień o wstrzymaniu ognia lub zawieszeniu broni. Realizowane są zwykle przez kontyngenty wojskowe, zwane w obowiązującej nomenklaturze **siłami rozdzielającymi** (*ang. Interposition Force*). Cechą charakterystyczną tych działań jest dążenie do rozmieszczenia sił natychmiast po zaistnieniu stosownych warunków. Należy bowiem sądzić, że każda zwłoka może doprowadzić do powstania kolejnych ognisk zapalnych.

Kolejną grupą zadań, które mogą być realizowane przez wojska w ramach operacji utrzymania pokoju jest tzw. **pomoc przejściowa** (*ang. Transition Assistance*). Są one prowadzone po wynegocjowaniu porozumienia pokojowego i stanowią element wprowadzenia go w życie. Ich celem jest tworzenie warunków umożliwiających bezkolizyjne przejście od stanu konfliktu do warunków pokojowych. Pomoc przejściowa obejmuje szereg przedsięwzięć o charakterze wojskowym, podejmowanych w okresie pomiędzy ustanowieniem zawieszenia ognia, a rozpoczęciem misji budowania pokoju przez organizacje cywilne. Ich myślą przewodnią jest doprowadzenie do takiego poziomu stabilizacji, w której ludność może powrócić do normalnego życia. Uzyskaniu pozytywnych efektów prowadzonych działań sprzyja bliska współpraca sił wojskowych ze strukturami politycznymi, akceptowanymi przez ludność i organizacjami o charakterze międzynarodowym.

Specyficzną formą zadań realizowanych w operacjach utrzymania pokoju jest **kontrola zbrojeń** (*ang. Arms Control*). Jest ona postrzegana jako kluczowe narzędzie używane w procesie osiągania lub utrzymania stabilizacji na określonym obszarze (regionie) oraz jako niezbędny warunek budowania wzajemnego zaufania. Wprawdzie kontrola zbrojeń obejmuje głównie przedsięwzięcia o charakterze dyplomatycznym, jednak siły zbrojne mogą stanowić bardzo ważny element systemu kontroli. Szeroka gama zadań realizowanych w tym kontekście obejmuje zarówno inspekcje, kontrolowanie demobilizacji i działalność szkole-

niową, jak i niszczenie systemów uzbrojenia oraz – w szczególnych wypadkach – prewencyjne rozwinięcie wojsk.

Operacje wymuszania pokoju (*ang. Peace Enforcement*) prowadzone są z kolei zgodnie z rozdziałem VII Karty Narodów Zjednoczonych. Polegają one na podjęciu działań (lub groźbie ich podjęcia) przez międzynarodowe siły wojskowe, w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Działania wojsk w operacjach tego typu przyjmują formy operacji militarnych, podejmowanych w sytuacji, gdy zawiodą inne mechanizmy rozwiązywania konfliktów. Z natury są prowadzone wtedy, kiedy nie uzyskano zgody wszystkich stron konfliktu na ich prowadzenie lub jej uzyskanie jest mało prawdopodobne. Należy zatem przyjąć, że są one planowane w celu utrzymania lub ponownego ustanowienia pokoju albo narzucenia określonych warunków, sprecyzowanych w mandacie.

Siły przeznaczone do prowadzenia operacji wymuszania pokoju muszą być zorganizowane, wyposażone, wyszkolone i wprowadzone do działań w taki sposób, by mogły osiągnąć zakładane cele jak najmniejszym kosztem. Muszą one umieć reagować adekwatnie do sytuacji (opierając się na ROE), bowiem wymuszanie pokoju różni się od wojny tym, że zwycięstwo militarne nie jest ostateczną miarą sukcesu.

W operacjach wymuszania pokoju istotnego znaczenia nabierają wzajemne związki i zależności zachodzące pomiędzy celami politycznymi, a militarnymi sposobami ich osiągnięcia. Sposoby ich osiągania muszą być w czytelny sposób przekazane stronom konfliktu, tak by każda z nich mogła wnieść swój wkład w odniesienie sukcesu. Więzy pomiędzy wojskowymi i politycznymi celami muszą być na szczególnie wysokim poziomie integracji. Zaangażowanie sił powinno być dokładnie sprecyzowane, z położeniem nacisku na wyłącznie niezbędne użycie siły, proporcjonalnej do osiągnięcia zakładanego efektu i zminimaliz-

¹ O tym, że jest to bardzo trudne przekonać incydenty, do których doszło podczas prowadzenia operacji pokojowej w byłej Jugosławii (bombardowanie serbskiej dzielnicy w Belgradzie, kolony uchodźców łowiskich, itp.).

wania skutków ubocznych¹. Ważne jest podkreślenie, że celem operacji wymuszania pokoju nie będzie pokonanie lub zniszczenie przeciwnika, ale raczej zmuszenie lub wymuszenie na jednej ze stron (bądź wszystkich stronach) określonego sposobu działania. Dlatego właśnie zapewnienie wystarczających sił i niezbędnych środków do wykonania zadań zawartych w mandacie, stanowi dopiero realną podstawę decyzji o podjęciu działań w ramach operacji wymuszania pokoju.

Na marginesie można zaznaczyć, że w ostatnim okresie coraz większego znaczenia nabierają działania związane z **ochroną praw człowieka** (*ang. Protection of Human Rights*). Kontyngenty wojskowe coraz częściej zostają angażowane w sytuacjach, które dotyczą przeciwdziałania łamaniu praw człowieka, ludobójstwu i czystkom etnicznym, występującym zwykle w parze z rozkładem struktur władzy i administracji państwowej. W takich okolicznościach wymuszenie pokoju będzie konieczne, żeby powstrzymać łamanie praw człowieka oraz stworzyć warunki do tego, by określone agencje (organizacje) cywilne mogły zlikwidować przyczyny konfliktu i rozpocząć proces budowania pokoju.

Jak już wcześniej wspomniano każda operacja wsparcia pokoju posiada swoiste, specyficzne cechy, odróżniające ją od innych. Najlepszą ilustracją tego zjawiska mogą być specyficzne zadania, które realizowały wojska lądowe w trakcie kolejnych operacji wsparcia pokoju na Bałkanach. Na przykład zadania Sił Implementacyjnych (IFOR) sprowadzały się do:

- zagwarantowania kontynuacji przestrzegania porozumienia o przerwaniu ognia;

¹ O tym, że jest to bardzo trudne przekonują incydenty, do których doszło podczas prowadzenia operacji powietrznej w byłej Jugosławii (zbombardowanie ambasady chińskiej w Belgradzie, kolumny uchodźców kosowskich, itp.).

- dokonania rozdzielenia walczących stron oraz zagwarantowania wycofania walczących wojsk z uzgodnionego obszaru separacji na swoje terytoria;
- zagwarantowania zgromadzenia ciężkiej broni w miejscach kantonizacji i w koszarach oraz demobilizacji pozostałości wojsk;
- stworzenia warunków do bezpiecznego, sprawnego oraz szybkiego wycofania wojsk ONZ, które nie zostały podporządkowane dowództwu

IFOR. Ponadto, w ramach współpracy cywilno-wojskowej (ang. Civil Military Cooperation - CIMIC), realizowały one wsparcie zadań organizacji cywilnych. Siły IFOR zabezpieczały tym organizacjom szeroki wachlarz usług takich, jak:

- tymczasowe zakwaterowanie;
- opiekę oraz ewakuację medyczną;
- naprawę oraz ewakuację sprzętu;
- usługi transportowe;
- informacje o stanie bezpieczeństwa;
- oraz doradztwo i wiele innych usług logistycznych.

Wypełniając powyższe zadania Siły Implementacyjne NATO spełniały kluczową rolę w pierwszym roku obowiązywania Porozumienia Pokojowego z Dayton. Gwarantowały one bezpieczne środowisko, w którym pozostałe organizacje odpowiedzialne za wdrażanie porozumienia w obszarze cywilnym, mogły wypełniać swoje zadania bez przeszkód, co zaowocowało powrotem do normalizacji życia publicznego.

Natomiast zasadniczym zadaniem Sił Stabilizacyjnych (ang. Stabilisation Forces - SFOR) było zapewnienie niezbędnej konsolidacji pokoju oraz bezpieczeństwa w rejonie. Natomiast szczegółowe zadania sprowadzały się do:

- powstrzymania oraz zapobiegania wznowieniu przez strony konfliktu wrogich akcji zagrażających pokojowi;
- kontynuowania wyników osiągniętych przez siły IFOR oraz tworzenia klimatu, w którym możliwa była kontynuacja procesu pokojowego;
- zapewnienia, w ramach swoich możliwości, wsparcia organizacjom cywilnym w ramach współpracy cywilno-wojskowej.

Generalnie rzecz ujmując celem działania SFOR była stabilizacja porozumienia pomiędzy stronami konfliktu oraz stworzenie środowiska bezpieczeństwa, w którym państwowe i lokalne władze oraz inne organizacje międzynarodowe mogły wykonywać swe zadania bez przeszkód. Siły SFOR zagwarantowały, między innymi, możliwość przeprowadzenia wyborów municypalnych, które odbyły się 17 września 1997 roku. Były także przygotowane do udzielania innych form pomocy OBWE (ang. OSCE) w procesie przygotowania przez nią tych wyborów. SFOR kontynuował wsparcia OBWE w wypełnianiu przez nią roli organizacji udzielającej pomocy stronom konfliktu we wdrażaniu Porozumienia o Budowie Zaufania i Bezpieczeństwa oraz Porozumienia o Kontroli Zbrojeń. Drugie porozumienie nakładało, między innymi, na strony konfliktu ograniczenia w ilości posiadania ciężkiego uzbrojenia w celu uniknięcia niebezpieczeństwa regionalnego wyścigu zbrojeń oraz obniżenie ogólnej liczby posiadania tej broni w rejonie.

Z kolei siły KFOR (KFOR – Kosovo Forces) stanęły przed problemem zapewnienia humanitarnej pomocy tysiącom cierpiącym, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia Kosowa w wyniku czystek etnicznych prowadzonych przez stronę serbską. Żołnierze zbudowali wiele obozów dla uchodźców, centrów rejestracji uchodźców oraz ośrodków żywienia.

3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH RP W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Reasumując należy stwierdzić, że wojska lądowe spełniają podstawą rolę we wszystkich, współcześnie klasyfikowanych operacjach połączonych. Zarówno w operacjach militarnych (wojennych), jak i w operacjach wsparcia pokoju (reagowania kryzysowego) komponent wojsk lądowych pozostaje główną siłą, zdolną do podjęcia i realizowania różnorodnych działań. Należy jednak podkreślić, że współcześnie (w warunkach naszego państwa) żaden rodzaj Sił Zbrojnych nie jest w stanie samodzielnie prowadzić skutecznych działań. Fakt ten determinuje potrzebę ciągłego doskonalenia zdolności wojsk lądowych do udziału w operacjach połączonych.

Kolejnym ważnym elementem współczesnych operacji wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe będzie wsparcie, udzielane przez pozostałe biorące udział w operacji komponenty. Przy czym wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych powinno być postrzegane jako integralna część wspólnej operacji, którą zaplanowano dla osiągnięcia celów określonych przez dowódcę połączonych sił zadaniowych. W tej sytuacji dowódca komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację działań podległych wojsk oraz

Kolejnym ważnym elementem współczesnych operacji wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe będzie wsparcie, udzielane przez pozostałe biorące udział w operacji komponenty. Przy czym wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych powinno być postrzegane jako integralna część wspólnej operacji, którą zaplanowano dla osiągnięcia celów określonych przez dowódcę połączonych sił zadaniowych. W tej sytuacji dowódca komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację działań podległych wojsk oraz

* AJP-3 Allied Joint Operations, 300, 18

3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH RP W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

W wyniku nowych uwarunkowań geopolitycznych Europy na początku XXI wieku oraz zmian polityczno-militarnych we współczesnym świecie, nastąpiły istotne przewartościowania w szeroko rozumianej sferze obronności. Podstawowa zmiana dotyczy zwiększenia zakresu zadań naszych sił zbrojnych (a w tym również wojsk lądowych) i dostosowania ich do nowych zmieniających się zagrożeń. Te z kolei, stawiają zwiększone wymagania, w odniesieniu do szeroko rozumianych możliwości bojowych wojsk lądowych.

Współczesne wojska lądowe powinny być przygotowane do prowadzenia działań w wymiarze operacyjnym i taktycznym, we wszystkich możliwych formach, z użyciem wszelkich rodzajów broni. Z założeń operacji połączonych wynika także, iż muszą posiadać zdolność do ścisłego współdziałania z innymi komponentami (sił powietrznych, morskich, specjalnych), realizującymi zadania w ramach operacji połączonych. Kolejnym warunkiem prowadzenia efektywnych działań, jest ich zdolność do szybkiego koncentrowania i rozpraszania sił oraz wykonania silnych uderzeń ogniowych, a także prowadzenia całodobowej walki, niezależnie od warunków klimatycznych i terenowych¹. Wojska te muszą również być zdolne do przeciwstawienia się silnym zgrupowaniom powietrzno-lądowym przeciwnika oraz zagrożeniom z powietrza.

Kolejnym ważnym elementem współczesnych operacji wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe będzie wsparcie, udzielane przez pozostałe biorące udział w operacji komponenty. Przy czym wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych powinno być postrzegane jako integralna część wspólnej operacji, którą zaplanowano dla osiągnięcia celów określonych przez dowódcę połączonych sił zadaniowych. W tej sytuacji dowódca komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację działań podległych wojsk oraz

¹ AJP-3 Allied Joint Operations, 2000, s.6.

realizację oraz synchronizację działań podległych wojsk oraz wsparcia ogniowego.

Działania wojsk lądowych prowadzone w ramach klasycznych operacji połączonych (w myśl art.5), niezależnie od skali konfliktu, zazwyczaj będą zmierzać do utrzymania określonego obszaru, zniszczenia sił przeciwnika oraz odzyskania utraconego obszaru. Z powyższego stwierdzenia wynika, że muszą być one w jednakowym stopniu zdolne do prowadzenia działań o charakterze obronnym i zaczepnym¹.

3.1. MOŻLIWOŚCI OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH NA OBSZARZE KRAJU

Jednym z czynników, który charakteryzuje współczesne wojska lądowe, a jednocześnie determinuje ich miejsce i rolę w operacji połączonej, są posiadane przez nie możliwości bojowe. Pod tym pojęciem rozumiemy zwykle określone parametry jakościowe i ilościowe charakteryzujące związki operacyjne (tacticzne), oddziały i pododdziały. A zatem, są one wskaźnikiem określającym zdolność wojsk do wykonania typowych zadań bojowych, w konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej.

W celu określenia możliwości wojsk lądowych Sił Zbrojnych RP w operacjach połączonych na obszarze kraju, jak i w wielonarodowych operacjach poza tym obszarem, należy w pierwszej kolejności rozważyć ich zadania oraz posiadany przez nie potencjał bojowy. Chodzi o potencjał wojsk lądowych, jako całości i sił wojsk lądowych, wydzielonych do NATO.

Podstawowe zadania wojsk lądowych w wymiarze strategicznym i ich oczekiwany potencjał został określony w „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP”². Zgodnie z jej zapisem, Wojska Lądowe przeznaczone są do zapewnienia

¹ Tamże, s.8.

² <http://www.mon.gov.pl/start.php?page=1010302000>

obrony terytorium kraju przed atakiem lądowo-powietrznym z dowolnego kierunku, w obliczu każdej formy zagrożenia militarnego. Struktura wojsk operacyjnych oparta jest na związkach taktycznych, oddziałach i pododdziałach – organizowanych w korpusy narodowe i wielonarodowe, z utrzymaniem niezbędnej liczby jednostek centralnej dyspozycji. Wojska te, zgodnie z wymogami współczesnego pola walki, przystosowane są do wykonywania zadań operacyjnych i taktycznych w skomplikowanych warunkach terenowych, meteorologicznych i bojowych. Dysponują dużą siłą ognia, manewrowością, ruchliwością i odpornością na uderzenia przeciwnika.

W operacjach mogą realizować zadania we wszystkich strefach działań. Mogą wykonywać uderzenia raketowe i wysadzać desanty w strefie działań głębokich. Pododdziały, oddziały i związki taktyczne wojsk lądowych realizują praktycznie wszystkie zadania w strefie działań bezpośrednich. Ponadto odwody wojsk operacyjnych wraz z siłami obrony terytorialnej wykonują większość zadań w tylowej strefie operacji, są zdolne samodzielnie podejmować walkę z przeciwnikiem lądowym, powietrznym i morskim, a w operacjach połączonych uczestniczą w walce we wszystkich tych środowiskach. Ponadto organizują ochronę i obronę obiektów naziemnych innych rodzajów sił zbrojnych: lotnisk, baz morskich, baz logistycznych, itp. Pod względem liczebnym stanowią 2/3 stanu sił zbrojnych i stanowią trzon tych sił.

W swoim składzie wojska lądowe posiadają jednostki operacyjne i obrony terytorialnej, zorganizowane w dwa okręgi wojskowe oraz dwa korpusy zmechanizowane. Zadaniem wojsk operacyjnych jest utrzymywanie zdolności do prowadzenia działań obronnych i zaczepnych, a w okresie pokojowym - realizowanie zadań związanych ze szkoleniem, pełnieniem misji pokojowych i humanitarnych.

Integralną częścią Wojsk Lądowych są siły obrony terytorialnej. Ich zasadniczym zadaniem jest wspieranie działań bojowych prowadzonych przez wojska operacyjne oraz obrona przydzielonych rejonów i obiektów. Do zadań jednostek

OT należy także zapewnić dogodne warunki funkcjonowania i manewru wojsk w strefie tyłowej oraz wspomaganie formacji obrony cywilnej i likwidowanie skutków uderzeń, a w czasie pokoju klęsk żywiołowych¹.

W strukturze wojsk operacyjnych występują aktualnie cztery związki taktyczne typu dywizja, trzy samodzielne brygady (BDSz, BKPow, BKPanc) oraz jednostki wsparcia i zabezpieczenia. W strukturach związków taktycznych występują brygady ogólnowojskowe, a w ich składzie – bataliony. Podstawową siłę wojsk lądowych stanowią wojska pancerne i zmechanizowane, które ze względu na swoje walory bojowe, zwłaszcza dużą odporność ogniową oraz zdolność do szybkiego przemieszczania się i skutecznego niszczenia celów pancernych i opancerzonych, stanowią zasadniczy element wojsk operacyjnych.

W wojskach pancernych występują: dywizja kawalerii pancernej, brygady pancerne oraz bataliony, kompanie i plutony czołgów. 10 Brygada Kawalerii Pancernej została wydzielona do Sił Reagowania NATO, a 12 Dywizja Zmechanizowana wchodzi w skład Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód. Dywizja ta, przeznaczona jest do wypełniania zadań wynikających z art. V Traktatu Waszyngtońskiego, mówiącego o kolektywnej obronie w razie agresji. Korpus jako całość jest przygotowany do udziału w operacjach reagowania kryzysowego lub wsparcia pokoju jako dowództwo misji bądź komponentu lądowego.

Biorąc pod uwagę szeroki zakres zadań wojsk lądowych we współczesnych uwarunkowaniach, w tym konieczność wykonywania zadań na obszarze kraju i poza jego granicami, wojska te utrzymywane są w zróżnicowanym stopniu gotowości bojowej. Odpowiednio do stopnia gotowości bojowej, poszczególne związki taktyczne wyposażone są w sprzęt bojowy oraz posiadają odpowiedni poziom uzawodowienia kadry.

¹ <http://www.mon.gov.pl/start.php?page=1010802000>

Zgodnie z Dyrektywą MC 317/1, wojska zostały podzielone na dwa typy jednostek:

- Siły Zdolne do Przerzutu,
- Siły na Miejscu (częściowo zdolne do przerzutu).

Obydwa typy sił są utrzymywane na ustopniowanym poziomie gotowości tak, aby mogły w określonym czasie uzyskać zdolność do udziału w ewentualnych operacjach. Zgodnie z tym kryterium, możemy wyróżnić trzy kategorie sił:

- Siły Wysokiej Gotowości (*HIGH READINESS FORCES – HRF*), które powinny osiągnąć gotowość do działań w terminie do 90 dni. Stanowią one około 30 % wszystkich jednostek;
- Siły Niższej Gotowości (*FORCES AT LOWER READINESS (FLR)*), które powinny osiągnąć gotowość do działań w terminie od 90 do 180 dni;
- Siły o Wydłużonym Terminie Gotowości lub Siły Mobilizowane (*LONG TERM BUILD FORCES – LTBF*), z terminem gotowości powyżej 180 dni.

Siły na Miejscu (IPF), są przede wszystkim przeznaczone do obrony kolektywnej tego terytorium państwa (lub jego otoczenia), z którego podchodzą. Są one utrzymywane na odpowiednim poziomie gotowości i przeznaczone do wstępnej reakcji na powstałe zagrożenie.

Z kolei, **Siły Zdolne do Przerzutu (DF)** są przeznaczone do każdego rodzaju misji NATO. Zwykle będą one wchodzić w skład wielonarodowych sił i dowództw, utrzymywanych na odpowiednim poziomie gotowości z możliwością pełnego rozwinięcia w określonym miejscu i czasie. Posiadają zdolność do szybkiego reagowania i wzmocnienia sił rozwiniętych w rejonie zagrożenia. Mogą być użyte w operacjach militarnych i pokojowych.

Biorąc pod uwagę potrzeby obronne Polski i NATO, zgodnie z powyższymi kategoriami sił zbrojnych, Polska zadeklarowała do dyspozycji NATO następujące wielkości sił wojsk lądowych:

1. do działań w operacjach połączonych w ramach art. 5 - jedno zgrupowanie zadaniowe w składzie 15-16 tysięcy żołnierzy. W tym składzie powinno być około 2/3 sił zdolnych do przerzutu;

2. do działań w ramach operacji reagowania kryzysowego o wysokim poziomie intensywności – dwa zgrupowania lądowe w składzie 5 tysięcy żołnierzy każde;

3. do działań w ramach reagowania kryzysowego o niskiej intensywności – siły około 2,5 tysiąca żołnierzy.

W świetle powyższych ustaleń, do udziału w połączonej operacji sojuszniczej poza terytorium kraju, wydzielony może być kontyngent w sile około jednego ekwiwalentnego związku taktycznego. Natomiast, w ewentualnych operacjach połączonych na obszarze kraju uczestniczyć będzie całość wojsk lądowych, zarówno wojska operacyjne jak i obrony terytorialnej.

Ocena możliwości użycia wojsk lądowych w operacji połączonej nie jest przedsięwzięciem łatwym. Wymaga bowiem rozważenia dwóch grup czynników determinujących te możliwości, są nimi: czynniki materialne i niematerialne.

Czynniki materialne wpływają bezpośrednio na możliwości destrukcyjnego oddziaływania określonego zgrupowania wojsk na przeciwnika. Zalicza się do nich *potencjał bojowy*, *możliwości ogniowe* oraz *możliwości manewrowe*. Natomiast czynniki niematerialne to głównie: poziom wyszkolenia, utrzymywany stopień (poziom) gotowości bojowej, sprawność struktury organizacyjnej, poziom dyscypliny i morale żołnierzy, umiejętność wykorzystania specyficznych cech środowiska walki, itp. Posiadają one niebagatelny wpływ na wartość bojowa zgrupowania, choć nie posiadają materialnej postaci.

W literaturze wojskowej *potencjał bojowy* rozumiany jest zwykle jako suma iloczynów liczby posiadanych środków walki i ich współczynników jakościowych. Służy głównie do obliczania jakościowego-ilościowego stosunku sił, jaki uzyska się w konfrontacji z określonym zgrupowaniem wojsk przeciwnika.

Wartości współczynników jakościowych uwzględniają wiele różnych walorów taktycznych i technicznych uzbrojenia, w tym zwłaszcza: zdolności manewrowe i ogniowe oraz odporności na oddziaływanie przeciwnika.

Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że określony tą metoda stosunek sił nie stanowi w każdych warunkach pewnej podstawy do prowadzenia prognoz operacyjnych. Dowodem tego mogą być działania zbrojne w Iraku. W operacjach połączonych znaczny potencjał zgrupowań wojsk lądowych może być szybko obniżony przy użyciu środków innych rodzajów sił zbrojnych, zwłaszcza lotnictwa i broni raketowej. Ponadto nawet duży potencjał bojowy podstawowych środków rażenia nie zostanie efektywnie wykorzystany w operacji, jeżeli dowódcy nie będą równocześnie dysponowali skutecznym, głębokim systemem rozpoznania, skutecznymi środkami osłony tego potencjału przed uderzeniami z powietrza oraz sprawnym, zautomatyzowanym systemem dowodzenia. Nasuwa się zatem wniosek, że w operacjach połączonych można operować potencjałem i stosunkiem sił jedynie na poziomie rodzajów sił zbrojnych. Będą to jedynie porównania szacunkowe, statyczne, które nie wyrażają rzeczywistych zdolności wojsk w starciu z konkretnym przeciwnikiem o określonych możliwościach w sferze informacyjnej i ogniowej. Ponadto, w zależności od rodzaju operacji i warunków ich prowadzenia różne walory uzbrojenia będą posiadały różną wartość operacyjną (taktyczną). Zatem potencjał bojowy może być tylko jednym ze wskaźników możliwości wojsk lądowych, nie dającym pełnych podstaw do prognozowania wyniku operacji. Prognozowanie takie może prowadzić przy wykorzystaniu najnowszych systemów symulacyjnych, uwzględniających zarówno posiadany potencjał jak i zdolności systemów informacyjnych, warunki prowadzenia działań oraz możliwości przeciwnika.

Z kolei możliwości ogniowe wojsk lądowych w operacjach połączonych należy rozpatrywać przynajmniej w trzech rodzajach działalności ogniowej, które wzajemnie się uzupełniają i łącznie tworzą system rażenia przeciwnika. Chodzi tu o możliwości ogniowe:

- w bezpośrednim starciu (ogień bezpośredni);
- w ogniowym wsparciu działań związków taktycznych, oddziałów i pododdziałów;
- w obronie wojsk przed atakiem z powietrza.

W bezpośrednim starciu pododdziałów wojsk lądowych z przeciwnikiem, zarówno w obronie jak i natarciu, decydujące znaczenie będą posiadały środki rażenia stosujące ogień bezpośredni. Należą do nich czołgi, bojowe wozy piechoty, środki przeciwpancerne i śmigłowce uzbrojone. Ich obiektami rażenia będą przede wszystkim opancerzone wozy bojowe (w tym czołgi) przeciwnika. Możliwości bojowe tych środków rażenia będą uzależnione głównie od ich charakterystyk taktyczno-technicznych, warunków wykonania zadania i przygotowania obsługi. Szczególny wpływ na te możliwości będą miały charakterystyki określające:

- zasięg skutecznego ognia i wysokie prawdopodobieństwo rażenia celu;
- zdolność przebijania różnorodnego opancerzenia;
- zdolność do automatycznego naprowadzania pocisków na cele;
- zdolność do skutecznego rażenia celów w nocy i w warunkach ograniczonej widoczności;
- stopień odporności na ogień przeciwnika.

Wysokimi parametrami bojowymi w tym względzie charakteryzują się jedynie najnowsze generacje uzbrojenia, które nie występują w uzbrojeniu naszych wojsk lądowych. Z tych też względów ich możliwości ogniowe w bezpośrednim starciu można ocenić jako niezadowalające i znacznie odbiegające od możliwości uzbrojenia w innych armiach sojuszu. Przede wszystkim, pododdziały wojsk lądowych nie są zdolne do prowadzenia skutecznego ognia w warunkach ograniczonej widoczności (w nocy) a większość wykorzystywanych pocisków nie jest zdolna do niszczenia pancerzy nowej generacji.

W operacjach połączonych szczególną rolę odgrywa szeroko rozumiane ogniowe wsparcie działań, realizowane przez środki wojsk lądowych oraz inne rodzaje sił zbrojnych (zwłaszcza lotnictwo) w strefie działań głębokich i bezpośrednich. Celem wsparcia ogniowego w operacji jest – najogólniej rzecz ujmując – stworzenie dogodnych warunków dla związków taktycznych i oddziałów realizujących nakazane zadania operacyjne. Cel ten osiąga się poprzez dezorganizację systemu dowodzenia i zaopatrywania sił przeciwnika, wzbronienie manewru tych sił, systematyczne obniżanie ich potencjału bojowego, itd. Jest to olbrzymi zakres zadań, realizowanych zwykle:

- w strefie działań głębokich – przez lotnictwo i środki raketowe;
- w strefie działań bezpośrednich – głównie przez środki rażenia występujące w strukturach wojsk lądowych, a niekiedy – także przez wyspecjalizowane środki lotnictwa.

Możliwości skutecznej realizacji tak pojmowanych zadań wsparcia ogniowego w operacjach połączonych uzależnione będą przede wszystkim od:

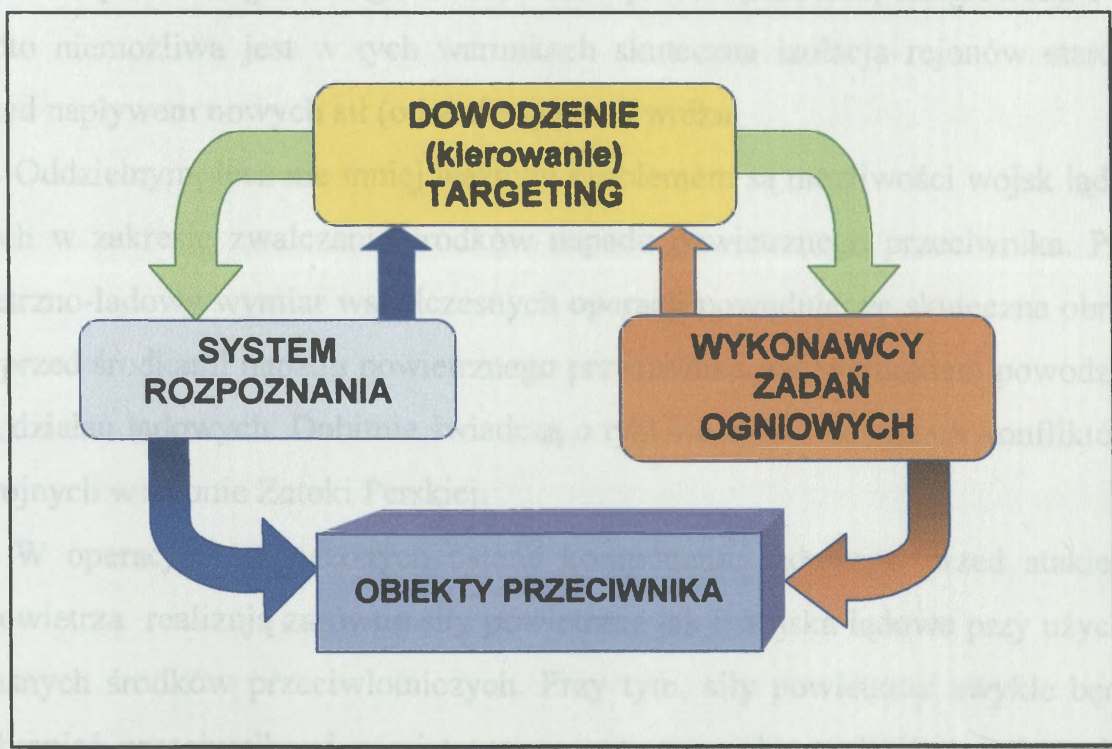
1. Zdolności systemu rozpoznania do wykrywania obiektów rażenia.

W tym celu jest wręcz niezbędny system rozpoznania zdolny do ciągłego monitorowania położenia i działań ważnych elementów zgrupowania przeciwnika w jego strefie taktycznej i operacyjnej. Takie wymagania powinien spełnić system AGS projektowany i budowany przez europejskie państwa NATO z udziałem Polski.

2. Zasięgu i precyzji rażenia obiektów przez środki ogniowe występujące w strukturach zgrupowania operacyjnego.

Jak pokazują doświadczenia z ostatnich konfliktów zbrojnych, omawiane zadania mogą być efektywnie realizowane jedynie przez środki precyzyjnego rażenia. Dotyczy to zarówno obiektów w głębi ugrupowania przeciwnika, jak i jego zgrupowań taktycznych (odwodów, artylerii) przebywających w strefie działań bezpośrednich.

3. Sprawności systemu kierowanie ogniem różnych środków rażenia. System kierowania powinien zapewnić: natychmiastową reakcję środków rażenia z chwilą wykrycia obiektów (działanie w czasie rzeczywistym); właściwy dobór środków rażenia do wykonania zadania oraz ocenę uzyskanych rezultatów. Wynika z tego, że w operacjach połączonych istnieje bezpośrednia zależność organizowanych systemów rozpoznania i dowodzenia (kierowania). W praktyce system rozpoznania powinien być integralnym elementem systemu kierowania – rys. 3.1.

Rys. 3.1. Powiązania i obieg informacji w systemie kierowania wsparciem ogniowym w operacji połączonej

Porównując powyższe wymagania z aktualnymi możliwościami wojsk lądowych w zakresie wsparcia ogniowego można uznać, iż możliwości te zdecydowanie odbiegają od potrzeb, głównie z dwóch powodów. Po pierwsze, wojska te nie dysponują systemem rozpoznania zdolnym do bieżącego monitorowania obiektów zgrupowania przeciwnika, nawet w strefie bezpośrednich działań. W strukturach wojsk lądowych brakuje przede wszystkim powietrznych (bezi-

lotowych) środków rozpoznania zdolnych do wykrywania obiektów w strefie odwodów taktycznych i operacyjnych przeciwnika.

Po drugie, w strukturach wojsk lądowych brakuje nowoczesnych środków precyzyjnego rażenia zdolnych do zwalczania ważnych obiektów (środków opancerzonych) w głębi ugrupowania przeciwnika. Artyleria stosująca tradycyjną amunicję nie jest zdolna wykonać tych zadań. Z tych też powodów cały wysiłek walki ze środkami opancerzonymi przeciwnika muszą przejmować pododdziały w strefie bezpośredniego starcia i zwalczać je przy użyciu środków do ognia bezpośredniego (czołgi, BWP, środki przeciwpancerne, śmigłowce). Ponadto niemożliwa jest w tych warunkach skuteczna izolacja rejonów starcia przed napływem nowych sił (odwodów) przeciwnika.

Oddzielnym, lecz nie mniej ważnym problemem są możliwości wojsk lądowych w zakresie zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika. Powietrzno-lądowy wymiar współczesnych operacji powoduje, że skuteczna obrona przed środkami napadu powietrznego przeciwnika jest warunkiem powodzenia działań lądowych. Dobitnie świadczą o tym wnioski z kolejnych konfliktów zbrojnych w rejonie Zatoki Perskiej.

W operacjach połączonych osłonę komponentu lądowego przed atakiem z powietrza realizują zarówno siły powietrzne jak i wojska lądowe przy użyciu własnych środków przeciwlotniczych. Przy tym, siły powietrzne zwykle będą wzbraniać przeciwnikowi powietrznemu wstępu w obszar działań wojsk własnych i osłaniać najważniejsze rejon (obiekty) w tym obszarze. Natomiast bezpośrednia osłonę zgrupowań operacyjnych i taktycznych wojska lądowe powinny zapewnić przy użyciu własnych środków obrony. Środki te powinny również być zdolne do skutecznej walki ze śmigłowcami przeciwnika, które będą stanowiły nierozłączny element jego zgrupowań lądowych. Podkreślić również należy, że obiektami ataku z powietrza będą zwykle różnorodne elementy zgrupowania wojsk, elementy systemu dowodzenia i zaopatrywania, a także obiekty komunikacyjne w całym obszarze operacyjnym, a szczególnie w strefie tyłowej.

Jest to bowiem sposób działań prowadzący do dezorganizacji systemu w skali operacyjnej i umożliwiający przeciwnikowi łatwe osiągnięcie celów strategicznych. Świadczą o tym działania wojsk „sprzymierzonych” w pierwszej wojnie z Irakiem. Doświadczenia te wskazują, że współczesne wojska lądowe powinny dysponować dużą ilością różnorodnych środków przeciwlotniczych i przeciwrakietowych, zdolnych do zwalczania celów powietrznych na małych i średnich wysokościach. Aktualne uzbrojenie wojsk lądowych w te środki nie zapewnia pełnej osłony zgrupowań i obiektów przed intensywnym atakiem z powietrza. Liczba takich środków powinna zapewnić skuteczną osłonę nie tylko zgrupowań wojsk, ale także tych obiektów w obszarze działań, które decydują o sprawności funkcjonowania systemu, a więc stanowisk dowodzenia, baz logistycznych, ważnych urządzeń komunikacyjnych, itp.

Przede wszystkim odczuwalny jest niedostatek środków przeciwlotniczych, a zwłaszcza przeciwrakietowych, zdolnych do niszczenia różnorodnych celów powietrznych, w tym aparatów bezpilotowych. Ponadto brakuje w pododdziałach wojsk lądowych skutecznych środków do rażenia śmigłowców przeciwnika. Współczesne wozy bojowe powinny dysponować skutecznym uzbrojeniem do zwalczania zarówno opancerzonych celów naziemnych jak i śmigłowców towarzyszących zwykle wozom bojowym przeciwnika.

W operacjach połączonych wyjątkowo ważną rolę będą odgrywały również możliwości manewrowe wojsk. Możliwości te wraz z możliwościami rażenia przeciwnika będą łącznie stanowiły o rzeczywistej wartości bojowej pododdziałów i efektywnym ich wykorzystaniu w działaniach operacyjnych. Wysoką mobilnością powinny się charakteryzować przede wszystkim wojska operacyjne, które mogą być użyte w operacji w dowolnym miejscu i czasie. Manewr ognia na zagrożone kierunki będzie najczęściej powiązany z koniecznością manewru określonych zgrupowań operacyjnych czy taktycznych.

Pod pojęciem możliwości manewrowych rozumie się najczęściej zdolność wojsk do wykonania sprawnego manewru, zarówno ogniem, jak i elementami ugrupowania operacyjnego (bojowego). Sprawność manewru ogniem, jego ześrodkowanie czy przeniesienie zależy głównie od posiadania i szybkiego przepływu precyzyjnej informacji, parametrów taktyczno-technicznych sprzętu, umiejętności dowódców oraz stopnia wyszkolenia żołnierzy. Natomiast możliwości manewrowe elementów ugrupowania bojowego to przede wszystkim zdolność do wykonania marszów po drogach i na przełaj, w różnych warunkach pogodowych i w różnych porach doby. Ogólnie można przyjąć, że zgrupowanie wojsk lądowych może w ciągu doby marszu pokonać odległość rzędu 250-300 km. Jednak wspomniane możliwości mogą zostać znacznie zmniejszone poprzez oddziaływanie przeciwnika, głównie w formie uderzeń lotnictwa i środków raketowych. Przeciwdziałanie temu zjawisku wymaga przede wszystkim zapewnienia wojskom lądowym możliwości podjęcia skutecznej walki z lotnictwem przeciwnika oraz jego raketowymi pociskami manewrującymi, a także zwiększenia zdolności do maskowania wojsk w trakcie marszu.

W ocenie możliwości bojowych wojsk lądowych w operacji połączonej, należy brać pod uwagę zarówno siły i środki organiczne, jak i skutki oddziaływania na przeciwnika innych komponentów uczestniczących w tej operacji. Skutki te będą bowiem tworzyły realne warunki użycia komponentu lądowego i wpływały na rzeczywisty zakres zadań wojsk lądowych.

W konkluzji tej części rozważań należy stwierdzić, że aktualne możliwości bojowe wojsk lądowych mocno ograniczają ich rolę w operacji połączonej. W praktyce rola ta sprowadza się do ograniczonych (płytkich) działań w strefie taktycznej i tyłowej. Przy tym należy podkreślić, że swoboda działania wojsk we własnej strefie tyłowej będzie uwarunkowana możliwościami wojsk własnych do prowadzenia działań głębokich (porażenia środków raketowych i lotniczych przeciwnika w głębi jego ugrupowania operacyjnego).

Taka rola wojsk lądowych w operacji połączonej wynika głównie z ich aktualnych możliwości bojowych, charakteryzujących się:

- ograniczonymi możliwościami środków rozpoznania;
- niewielkim zasięgiem i skutecznością ognia na wprost, zwłaszcza w warunkach ograniczonej widoczności;
- brakiem nowoczesnej amunicji przeciwpancernej, przebijającej pancerze czołgów i BWP trzeciej generacji oraz wielogłowicowej amunicji przeciwpancernej dla środków strzelających ogniem pośrednim;
- ograniczonymi możliwościami zwalczania lotnictwa i śmigłowców przeciwnika;
- brakiem nowoczesnych systemów maskowania wojsk.

Prowadzone analizy i oceny pozwalają wnioskować, że do realizacji przewidywanych zadań związki operacyjne w swych strukturach powinny posiadać:

- ogólnowojskowe związki taktyczne i oddziały, przeznaczone do prowadzenia aktywnych, manewrowych działań na kierunkach głównych uderzeń przeciwnika;
- specjalistyczne związki taktyczne i oddziały (np. kawalerii powietrznej, desantowo-szturmowe, obrony wybrzeża, piechoty górskiej) do wykonywania samodzielnie zadań operacyjno-taktycznych lub wzmocnienia jednostek pierwszej grupy;
- związki taktyczne i oddziały wsparcia i zabezpieczenia działań operacyjnych i taktycznych, przeznaczone do zapewnienia dogodnych warunków wykonania zadań przez związki operacyjne i taktyczne.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że wymienione grupy wojsk nie będą z reguły występowały samodzielnie. Zwykle specjalistyczne związki taktyczne (oddziały) oraz związki taktycznych (oddziały) wsparcia i zabezpieczenia będą stanowić element ogólnowojskowych związków operacyjnych i taktycznych. Wprawdzie część z nich, a szczególnie te, które zaliczone zostały do tzw. sił

odwodowych, mogą pozostawać w bezpośredniej dyspozycji dowódcy wojsk lądowych. Jednakże większość z nich w czasie działań zbrojnych będzie wspierać ogólnowojskowe związki operacyjne lub taktyczne, wchodzące w skład lądowego komponentu połączonych sił. Związki taktyczne (odziały) przeznaczone do realizacji zadań głównych, zarówno na obszarze kraju, jak i poza jego granicami, powinny się charakteryzować zdolnością do wykonywania uderzeń i organizowania zdecydowanego oporu, oraz wysoką żywotnością, postrzeganą jako umiejętność przetrwania w najtrudniejszych warunkach współczesnego pola walki.

3.2. MOŻLIWOŚCI WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH NA OBSZARZE KRAJU

Z przeprowadzonych analiz wynika, że także *wojska obrony terytorialnej* mają do spełnienia wyjątkowo ważną rolę. Powinny być one zdolne do podjęcia zadań o charakterze zbrojnym i niezbrojnym, ale z reguły w rejonach ich pokojowej dyslokacji (integralnie powiązanych z rejonami odpowiedzialności). Ponadto w czasie pokoju i kryzysów siły te powinny być przygotowane do udziału w akcjach ratowniczych, głównie na obszarze własnego województwa.

Z prowadzonych analiz operacyjnych wynika, że wojska OT mogą realizować zadania militarne polegające na przygotowaniu i prowadzeniu obrony (na kierunkach drugorzędnych i potencjalnie małej aktywności przeciwnika), szczególnie w miastach i w rejonach o wysokim stopniu zurbanizowania. Ponadto mogą zabezpieczać manewr wojsk operacyjnych (własnych i sojusznicznych) oraz realizować kompleks zadań związanych z zabezpieczeniem materiałowym, technicznym i medycznym na ich korzyść. W ramach operacji na obszarze kraju wojska OT mogą ochraniać ważne obiekty wojskowe, a w sytuacjach szczególnych, prowadzić działania nieregularne na obszarach czasowo zajętych przez przeciwnika.

Analiza zadań wojsk obrony terytorialnej w operacji połączonej wskazuje, że większość z nich wykonywana będzie wspólnie z wojskami operacyjnymi własnymi i sojuszniczymi, bądź na ich korzyść.

Jak wspomniano, jednym z zadań wojsk OT w czasie działań wojennych będzie prowadzenie bezpośredniej walki z przeciwnikiem. W związku z tym, w celu efektywnego wykorzystania ich możliwości wynikających ze specyfiki tych wojsk i ich uzbrojenia zasadne jest przestrzeganie następujących zasad:

- jednostki wojskowe obrony terytorialnej powinny realizować zadania w pobliżu rejonów (miejscowości, obiektów) ich dyslokacji;
- zadania te powinny być zgodne z ich przeznaczeniem i możliwościami bojowymi;
- w zależności od sytuacji operacyjnej, dowodzenie jednostkami OT powinno być sprawowane przez terytorialne organy dowodzenia lub dowództwa operacyjne, którym te jednostki zostały podporządkowane;
- główny wysiłek wojsk OT powinien być skupiony w tyłowej strefie operacji i zmierzać do ochrony ważnych obiektów oraz zapewnienia dogodnych warunków manewru i zaopatrzenia dla wojsk operacyjnych (własnych i sojuszniczych).

Powyższe zasady wskazują, że zadania wojsk OT i ich treść, zasadniczo będą odbiegać od typowych zadań wojsk operacyjnych, przeznaczonych do użycia w strefie działań bezpośrednich i głębokich. Wynika to z faktu, że wojska OT wyposażone są w zasadzie tylko w lekki sprzęt bojowy. Nie posiadają opancerzonych środków transportowych. W związku z tym nie mogą prowadzić długotrwałych i uporczywych działań regularnych. Działania takie będą możliwe jedynie w terenie trudnym i na drugorzędnych kierunkach zagrożenia atakiem przeciwnika, w rejonach zurbanizowanych, lesisto-jeziornych, miastach, lasach, górach i wszędzie tam, gdzie można teren wykorzystać jako naturalną osłonę i ochronę przed bezpośrednim atakiem przeciwnika. Ponadto aktualne doświad-

czenia z Iraku wskazują, że należycie przygotowane pododdziały OT mogą prowadzić skuteczne działania nieregularne na obszarach zajętych przez przeciwnika.

Działania obronne w zależności od celu, realizować będą oddziały i pododdziały wojsk OT w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności. Przyjmuje się przy tym, że rejon odpowiedzialności oddziału (pododdziału) wojsk obrony terytorialnej jest obszarem, w którym zobowiązany jest on przygotować i prowadzić działania wynikające z planu operacyjnego - samodzielnie lub we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi.

Na podstawie oceny możliwości posiadanych środków walki, w wojskach OT przyjmuje się uśrednione wielkości rejonów działania jednostek tych wojsk. W obronie, w zależności od warunków terenowych, możliwości jednostek OT, mogą być następujące¹:

- *brygada OT* – w terenie trudnodostępnym może bronić do 5 kierunków, natomiast w terenie otwartym może bronić rejonu około 100-150 km kwadratowych, a w terenie zurbanizowanym – do 5 osiedli;

- *pułk OT* – może bronić do 3 kierunków w terenie trudnodostępnym, lub rejonu wielkości 50-70 km kwadratowych, albo do 3 osiedli w terenie zurbanizowanym;

- *batalion OT* – może bronić 1 kierunku lub rejonu wielkości 6-12 km kwadratowych, albo kilku ulic w mieście.

Wojska obrony terytorialnej w połączonej operacji, powinny wydzielić część sił do prowadzenia *obrony miast i miejscowości*. Rejony zurbanizowane stwarzają dogodne warunki do podjęcia skutecznych działań z przeciwnikiem przy użyciu lekkiego uzbrojenia, jakim dysponują pododdziały OT.

¹ R. Jakubczak, *Przygotowanie i prowadzenie działań wojsk obrony terytorialnej w rejonach odpowiedzialności*, AON, Warszawa 1996, s. 124.

W operacjach prowadzonych na obszarze kraju istotnym zadaniem będzie również *obrona przeciwdywersyjna*. Celem tych działań będzie przede wszystkim rozpoznawanie i zapobieganie działalności dywersyjnej, prowadzenie walki z grupami dywersyjnymi oraz ochrona obiektów przed ich atakami. Działania przeciwdywersyjne, będą prowadzone przez formacje obrony terytorialnej w rejonach szczególnego zagrożenia wspólnie z siłami pozamilitarnymi (policja, straż miejska i inne). Równie ważnym zadaniem wojsk OT w ramach operacji połączonej, będzie zwalczanie sił desantowych przeciwnika w strefie tyłowej. Biorąc jednak pod uwagę możliwości bojowe wojsk OT, zadanie to będą realizować w ograniczonym zakresie lub wspólnie z odwodami wojsk operacyjnych. Głównym ich celem będzie lokalizacja, blokowanie i utrudnianie desantom osiągnięcia gotowości bojowej. Możliwe też będzie oddziaływanie na desant podczas przelotu, w czasie jego lądowania oraz w czasie łączenia się oddziałów desantujących na różnych lądowiskach. W pierwszej kolejności do działań przeciwdesantowych, powinny być użyte wszystkie możliwe siły znajdujące się w pobliżu miejsca desantowania, co wynika z konieczności natychmiastowego blokowania rejonu desantowania, okrążenia go systemem posterunków a następnie stopniowego rozpoznania, rozbijania i likwidacji.

W zależności od rodzaju prowadzonych działań przeciwdywersyjnych (interwencyjne, pościgowe, rozpoznawczo-szturmowe i inne), wielkości rejonów działania dla poszczególnych jednostek OT, mogą być następujące:

- brygada może prowadzić działania przeciwdywersyjne w rejonie odpowiedzialności 10 – 40 km²;
- pułk – otrzymuje rejon odpowiedzialności do 10 km²;
- batalion – może prowadzić działania w rejonie odpowiedzialności od 5 do 8 km²¹.

¹ R. Jakubczak, Przygotowanie..., wyd. cyt. s. 126.

W operacji połączonej prowadzonej na obszarze kraju, wyjątkowo ważnym zadaniem będzie ochrona i obrona obiektów w strefie tyłowej obszaru. Tego typu działania ochronno-obronne są pomocniczym rodzajem działań, a przewaga elementów ochronnych lub obronnych zależy od charakteru obiektu, jego dyslokacji, stopnia zagrożenia i wielkości sił, jakie należy wydzielić. Na podstawie wyników badań sądzić należy, iż głównym celem działań ochronno-obronnych będzie dozоровanie i fizyczna obrona obiektów.

Biorąc zatem pod uwagę zakres zadań wojsk obrony terytorialnej, można sformułować wniosek, że wojska te powinny składać się z jednostek mobilnych i stacjonarnych. Natomiast ze względu na specyfikę realizowanych zadań, w strukturach tych sił powinny wystąpić następujące rodzaje oddziałów (pododdziałów):

- oddziały (pododdziały) przeznaczone do działań zbrojnych (obrony) w rejonach odpowiedzialności;
- pododdziały przeznaczone do obrony i ochrony obiektów wojskowych i cywilnych o znaczeniu obronnym;
- oddziały i pododdziały specjalistyczne (inżynieryjne, logistyczne, przeciwchemiczne, itp.).

Oddziały (pododdziały) przeznaczone do prowadzenia działań obronnych w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności powinny posiadać lokalne możliwości manewrowe, niezbędne w celu rozwinięcia i zorganizowania obrony na wyznaczonych rubieżach (w rejonach). Działania pododdziałów przeznaczonych do obrony i ochrony obiektów będą miały charakter stacjonarny (pozycyjny) i najczęściej nie będą wymagały manewru sił i środków. Znacznie większe zapotrzebowanie na środki transportu i maszyny wystąpi w oddziałach i pododdziałach specjalistycznych, a zwłaszcza w jednostkach inżynieryjnych (przeznaczonych do zabezpieczenia manewru wojsk w określonych obszarach) oraz logi-

stycznych. Jednakże i w tym przypadku źródłem pozyskania większości środków transportu, maszyn i urządzeń będzie gospodarka narodowa.

Reasumując, zakres i skala udziału wojsk obrony terytorialnej w operacji połączonej na obszarze kraju, będą uwarunkowane wieloma czynnikami, a przede wszystkim możliwościami tych wojsk, przyjętą koncepcją ich wykorzystania i rozmieszczeniem względem kierunków zagrożeń oraz umiejętności wykorzystania walorów obronnych terenu na obszarze działania.

3.3. MOŻLIWOŚCI WOJSK LĄDOWYCH W SOJUSZNICZYCH (WIELONARODOWYCH) OPERACJACH POZA TERYTORIUM KRAJU

Przynależność Polski do sojuszu obronnego oraz jego nowa strategia wskazują, że wydzielone kontyngenty Wojsk Lądowych RP mogą uczestniczyć w operacjach łączonych prowadzonych poza granicami kraju. Mogą to być operacje o charakterze militarnym (organizowane w celu obrony terytorium państw sojuszniczych) lub pokojowe (organizowane w obszarach o niskiej stabilności polityczno-militarnej). Przykładem takich operacji z udziałem polskich Sił Zbrojnych jest obecna operacja stabilizacyjna w Iraku.

W słowniku terminów i definicji NATO AAP-6 z 2002 roku definicja sojuszniczej operacji połączonej (*Allied Joint Operation*) brzmi następująco: (...) *operacja prowadzona przez siły dwóch lub więcej państw NATO, w której uczestniczą elementy z więcej niż jednego rodzaju sił zbrojnych (...)*. Jeśli natomiast w operacji biorą udział nie tylko państwa członkowskie to wtedy określa się ją mianem wielonarodowej operacji połączonej¹.

Z charakteru wielonarodowych, sojuszniczych operacji łączonych wynika, że wojska lądowe składać się będą z jednostek o różnej przynależności narodowej. Siły te powinny być przygotowane do prowadzenia wspólnych działań, wg tych samych zasad. Powyższy warunek można osiągnąć – między

¹ Wielonarodowa operacja łączona (combined/multinational joint operation) to operacja prowadzona przez siły dwóch lub więcej państw, w której uczestniczą elementy, co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. Patrz: AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions, 2002.

wg tych samych zasad. Powyższy warunek można osiągnąć – między innymi – dzięki wcześniejszym wspólnym ćwiczeniom, wspólnemu szkoleniu oraz innym formom współpracy. Należy zatem sądzić, że osiągnięcie wysokiego poziomu interoperacyjności formacji wielonarodowych jest podstawą przygotowania i prowadzenia efektywnych działań wojsk lądowych, prowadzonych w ramach operacji połączonych.

W strukturze sił NATO wyróżnić można sojusznicze dowództwa szczebla operacyjnego, siły wydzielone przez państwa członkowskie do użycia w operacjach sojuszniczych oraz pozostałe siły narodowe członków sojuszu, które w razie konieczności również mogą być angażowane w takich operacjach za zgodą władz państwowych.

W czasie pokoju funkcjonują cztery kategorie dostępności dla sił NATO¹:

- siły będące w strukturach NATO (*NATO Command Forces*) – dowództwa i siły wyznaczone przez poszczególne państwa i będące w relacji OPCON w stosunku do Głównego Dowódcy NATO;
- wyznaczone siły (*Assigned Forces*) – dowództwa i siły, które państwa zgodziły się wyznaczyć pod OPCON² w stosunku do Głównego Dowódcy NATO w określonym czasie (szczegółowe unormowania są zawarte w specjalnych porozumieniach);
- rezerwowe siły (*Earmarked Forces*) – dowództwa i siły przewidziane w przyszłości do NATO w relacji OPCON lub OPCOM³;
- inne siły dla NATO (*Other Forces for NATO*) – dowództwa i siły, które mogłyby być w relacji OPCON lub OPCOM w stosunku do Głównego Dowódcy

¹ Tamże, s. 1-6.

² Zakres władzy przyznany dowódcy do kierowania przydzielonymi mu siłami w celu wykonania określonego zadania, ograniczony zwykle co do rodzaju, miejsca i czasu. Pozwala na kierowanie operacją, sprawowania lub przekazania kontroli taktycznej nad tymi jednostkami bez możliwości stawiania nowych zadań dla części tych sił. Uprawnienia te nie obejmują odpowiedzialności administracyjnej ani logistycznej.

³ Uprawnienia dowódcy do stawiania zadań podległym dowódcom, rozwijania jednostek do działań, do zmiany ich podporządkowania oraz przekazywania części uprawnień dowodzenia (kontroli operacyjnej i/lub taktycznej). Uprawnienia te nie obejmują odpowiedzialności logistycznej i administracyjnej.

cy NATO w określonych okolicznościach lub inne siły, które mogłyby współpracować z siłami NATO.

W ramach zintegrowanej struktury militarnej NATO istnieją trzy podstawowe modele organizacji sił zależnie od charakteru formacji wielonarodowej¹:

- w pełni zintegrowane (*Fully Integrated*) siły cechują się proporcjonalnym rozdziałem sił każdego państwa z narodowymi komponentami i w pełni zintegrowanymi dowództwami. Dowódcy takich wielonarodowych jednostek są zwykle wyznaczani w systemie rotacyjnym;

- dwa lub wielonarodowe (*Bi- or Multi-national*) formacje mogą być utworzone na podstawie porozumień uczestniczących państw i mogą obejmować różne poziomy integracji w określonych dowództwach;

- siły utworzone głównie w oparciu o jedno państwo (*Framework Nation*) są dowodzone przez oficera z tego państwa. Łączność i logistyka są zapewniane przez to państwo, skąd również pochodzi znacząca część sztabu i dowództwa. Stąd też językiem roboczym, jest język tego państwa. Procedury, chociaż oparte o sojusznicze standardy, także noszą znamiona narodowe.

Wojska lądowe w sojuszniczych (wielonarodowych) operacjach połączonych, mogą prowadzić wiele różnorodnych działań. Należy jednak podkreślić, że niezależnie od posiadanej struktury organizacyjnej, uzbrojenia i wyposażenia bardzo ważna będzie umiejętność prowadzenia wspólnych działań z komponentami (jednostkami) innych rodzajów sił zbrojnych (lotnictwem, marynarką wojenną, siłami specjalnymi). Potrzeba takiego współdziałania będzie uzależniona głównie od rodzaju i charakteru operacji, przyjętej koncepcji jej przeprowadzenia, specyfiki obszaru działań, konkretnych zadań operacyjnych oraz możliwości operacyjnych komponentów wchodzących w skład zgrupowania. W różnych rodzajach lub fazach operacji jeden z rodzajów sił zbrojnych może spełniać rolę

¹ Tamże, s. 1-7.

wiodącą (główną) a pozostałe wspierającą. W typowych operacjach lądowych taką wiodącą rolę zwykle spełniają będą wojska lądowe wspierane przez siły powietrzne. Dotyczy to zarówno operacji o charakterze militarnym jak i pokojowym. Przykładem tego może być wojna w Iraku.

Podstawowymi elementami komponentu wojsk lądowych w wielonarodowych operacjach sojuszniczych będą *siły pancerne, zmechanizowane i siły lotnictwa wojsk lądowych*. Siły te charakteryzują się wysokimi możliwościami ogniowymi i manewrowymi, zdolnością do przetrwania i odpornością na uderzenia. Mogą one prowadzić skuteczne działania obronne i zaczepne w różnych warunkach terenowych. Są zdolne opanować i utrzymać lub odzyskać utracone rejony.

W wielonarodowej operacji połączonej poszczególnym siłom może zostać określony obszar działania, na podstawie koncepcji operacji oraz wymogów stawianych przez dowódców komponentów, czy rodzajów sił zbrojnych uczestniczących w operacji. Wielkość tego obszaru powinna zapewnić swobodny manewr i dogodny ugrupowanie sił. Z kolei w granicach tego obszaru dowódcy sił lądowych wyznaczają, stosownie do potrzeb, rejony w obrębie których działać będą podporządkowane im siły. W związku z tym, należy także określić boczne, przednie i tylne linie rozgraniczenia w celu zdefiniowania poszczególnym siłom lądowym obszarów działania. Obszary takie mają określoną przestrzeń, kształt i pozycję w celu umożliwienia dowódcom związków taktycznych i oddziałów sił lądowych wykonanie zadań, z jednoczesnym zapewnieniem bezpieczeństwa.

W ramach operacji połączonych wojska lądowe zwykle otrzymują - sprecyzowany przez dowódcę połączonych sił (*JFC*) obszar działania (*AOO – Area of Operations*) lub odpowiedzialności (*AOR – Area of Responsibility*), wynikający z przyjętej koncepcji operacji oraz wymogów (priorytetów), określonych przez dowódców innych komponentów. Powinien on być wypadkową potrzeb wynikających z zapewnienia głębokości umożliwiającej dokonanie szybkiego i skrytego manewru oraz prowadzenia walk na dogodnych rubieżach terenowych. Na

podstawie otrzymanego zadania dowódca komponentu sił lądowych (*JFLCC – Joint Force Land Component Commander*) wyznacza – stosownie do potrzeb – obszary (pasy, rejony), w obrębie, których działały będą podporządkowane mu siły. Obejmują one obszary operacji bezpośrednich, tyłowych i głębokich, a także inne (np. obszary wyznaczone jako potencjalne cele działania desantu morskiego, itp.). W wojskach lądowych, jako zasadę przyjmuje się, że dowódcy operacyjni przygotowują i prowadzą działania zakrojone na szerszą skalę, w celu osiągnięcia celów strategicznych czy też operacyjnych, wytyczonych przez JFC. Natomiast dowódcy taktyczni rozgrywają walki i boje, dążąc do zrealizowania zadań wynikających z planu operacji (bitwy).

W celu zdefiniowania siłom lądowym obszaru działania (odpowiedzialności) JFC zwykle określa boczne, przednie i tylne linie rozgraniczenia. Powstały w ten sposób obszar (pas, rejon) posiada określone parametry przestrzenne (szerokość i głębokość), kształt i położenie w stosunku do sąsiadów oraz przeciwnika. Należy zaznaczyć, że powinien on zapewniać zarówno możliwość wykonania otrzymanego zadania, jak i zachowanie bezpieczeństwa własnych (podległych) wojsk. W przypadku prowadzenia operacji połączonej na obszarach nadmorskich określa się zwykle linie rozgraniczenia wojsk lądowych z siłami marynarki wojennej i desantu morskiego. Powinny one zapewnić właściwą koordynację prowadzonych działań i zachowanie bezpieczeństwa własnych wojsk.

W ramach otrzymanego obszaru działania (odpowiedzialności) dowódca komponentu wojsk lądowych będzie zwykle określał (identyfikował) swój obszar zainteresowania (*AOI – Area of Interest*). Jego parametry przestrzenne (głębokość i szerokość) będą większe od przydzielonego obszaru odpowiedzialności. W jego obrębie dowódca, posiadanyimi siłami i środkami będzie prowadził rozpoznanie w celu zidentyfikowania i monitorowania wszelkich czynników (w tym działań przeciwnika), które mogą wpływać na przygotowanie i prowadzenie bieżących lub przyszłych operacji.

Dotychczas prowadzone rozważania upoważniają do wniosku, że wojska lądowe posiadają zdolność do prowadzenia szerokiego spektrum działań na poziomie operacyjnym (operacje militarne i operacje wsparcia pokoju) oraz działań bojowych, z użyciem wszystkich rodzajów broni. Nie bez znaczenia jest to, że wojska lądowe mają możliwość współpracy z siłami powietrznymi, marynarką wojenną, siłami specjalnymi oraz innymi komponentami. Ich specyficzną cechą jest także to, iż mają możliwość w krótkim czasie ześrodkować siły, wykonać zadanie i następnie rozśrodkować posiadane siły i środki.

Jak pokazują najnowsze doświadczenia, charakter współczesnych operacji niejednokrotnie wymagał będzie, by wojska lądowe prowadziły całodobową walkę w trudnych warunkach klimatycznych i terenowych, a także by posiadały zdolność do opanowania i długotrwałego utrzymywania określonego obszaru. Należy wszakże podkreślić, że będzie to możliwe jedynie w ramach operacji połączonych, w warunkach utrzymywania ścisłego współdziałania z innymi komponentami, uczestniczącymi we wspomnianej operacji (siłami powietrznymi, siłami specjalnymi, a na wybrzeżu – także z marynarką wojenną).

Jednym z istotnych warunków osiągnięcia celów operacji połączonych jest zapewnienie siłom lądowym wsparcia ze strony sił powietrznych. Siły te umożliwiają realizację koncepcji działań dowódcy komponentu wojsk lądowych poprzez:

- zdobywanie i utrzymywanie panowania w powietrzu (osłonę wojsk lądowych);
- niszczenie naziemnych obiektów przeciwnika w głębi jego ugrupowania;
- zapewnianie wsparcia lotniczego;
- zdobywanie danych o obiektach i działaniach sił przeciwnika
- zabezpieczanie transportu lotniczego.

Obszar wielonarodowej operacji obejmuje wymiar lądowy i powietrzny, a często i morski, stąd potrzebna jest integracja działań prowadzonych w róż-

nych wymiarach. Przestrzeń powietrzna będzie wykorzystywana przez wszystkie komponenty uczestniczące w operacji. Dlatego też kontrola tej przestrzeni powinna zapewnić efektywne i bezpieczne użycie różnych sił.

W celu umożliwienia elementom wielonarodowej operacji połączonej efektywnej koordynacji ich działań, przy jednoczesnym zachowaniu maksimum elastyczności, niezbędne jest posługiwanie się harmonijnymi procedurami operacyjnymi. Stosowanie ich usprawnia zaopatrzenie oraz kontrolowanie wzajemnego wsparcia, co może być niełatwym zadaniem, zwłaszcza wśród gwałtownie zmieniających się wielu priorytetów. Procedury te powinny mieć przede wszystkim wymiar praktyczny, a zatem powinny być jasno sformułowane według uzgodnionej terminologii.

W związku z tym przyjmuje się, iż koordynacja działań w operacji połączonej powinna przebiegać według zasad *operacji połączonych* (ROE). Zasady te są zbiorem wskazówek i instrukcji w ramach dyrektyw politycznych adresowanych dla dowódców. Określają one sposób, w jaki powinny wojska działać; są one jednocześnie narzędziem zapewniającym dokładne kontrolowanie użycia sił. W zasadach tych zawarte są informacje dla dowódców o stopniu ograniczeń lub swobody działania dozwolonej w czasie wykonywania przydzielonych im zadań. Przyjęcie jednolitych zasad obowiązujących wszystkich dowódców sił wielonarodowych różnych państw, ma na celu ujednoczenie dowodzenia operacją.

W podsumowaniu należy podkreślić, że w operacjach połączonych konieczna jest rzetelna ocena możliwości bojowych poszczególnych komponentów biorących udział w operacji i formułowanie dla nich zadań zgodnych z tymi możliwościami. Należy przy tym pamiętać również, że niedostatek możliwości jednego komponentu może być uzupełniany (wsparty) możliwościami innego. Tak więc wiele zadań operacyjnych może być realizowane połączonym wysiłkiem różnych rodzajów wojsk, co w praktyce stanowi istotę współczesnych operacji połączonych.

4. KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Problem badawczy podjęty w niniejszym rozdziale dotyczy koordynacji działań komponentu lądowego z pozostałymi komponentami zgrupowania sił połączonych. Rozwiązanie powyższego problemu jest niezwykle istotnym elementem w całokształcie problematyki dotyczącej zorganizowanego działania na polu walki, szczególnie w działaniach połączonych. Z tego też względu powyższa problematyka znajduje odzwierciedlenie w wielu obowiązujących dokumentach standaryzacyjnych, a ponadto w dokumentach normatywnych i szkoleniowych sił zbrojnych państw NATO. Formułując określone rozwiązania w tym zakresie, wykorzystano także wnioski i doświadczenia z ćwiczeń i konfliktów zbrojnych. Ponadto zaznaczyć należy, że poniżej zaprezentowane wyniki badań dotyczą przede wszystkim roli sztabu, głównie pionu operacyjnego w zakresie koordynacji działań w operacji połączonej.

4.1. TEORETYCZNE ASPEKTY KOORDYNACJI DZIAŁAŃ

W procesie dowodzenia elementy koordynacji postrzegane są jako działalność zorganizowana, służąca osiągnięciu celu operacji. Szczególnym punktem zainteresowania były treści informacyjne, które przyczyniają się bezpośrednio do uzyskania kooperacji i synchronizacji działań wojsk różnych komponentów podczas prowadzenia działań połączonych.

Koordynacja jest terminem wymagającym w obecnych uwarunkowaniach szerszego wyjaśnienia. Możemy w tym zakresie wykorzystywać sprawdzone wzorce efektywności stosowane w armiach krajów NATO. Funkcjonują tam zasady koordynacji wsparcia ogniowego na szczeblach taktycznych i operacyjnych. Termin „koordynacja” zaczyna funkcjonować również w narodowych rozwiązaniach, np. koordynacja wsparcia ogniowego, oficer koordynator walki ogniowej. Obok rozwiązań szczegółowych, techniczno-ogniowych, chodzi tu

głównie o podział kompetencyjny działalności ogniowej na poszczególnych szczeblach dowodzenia¹.

W aspekcie zadań Sojuszu działania wspólne (*ang. join*), połączone (*ang. combine*) i wielonarodowe (*ang. multinational*) wymagają wszechstronnej koordynacji w celu efektywnego wykorzystania potencjału różnych rodzajów sił zbrojnych i osiągnięcia celu operacji przy możliwie najmniejszych stratach własnych. Wprowadzenie Sił Zbrojnych RP w struktury NATO, jest równoczesne z koniecznością dostosowania narodowej terminologii do potrzeb partnerów koalicyjnych. Dotychczasowy termin współdziałanie stał się mało komunikatywny i został zastąpiony nowymi pojęciami: koordynacja i synchronizacja.

Przeprowadzona analiza porównawcza merytorycznej zawartości terminu „współdziałanie” wskazuje, że w dokumentach normatywnych sojuszu jest on zawężony tylko do wzajemnej pomocy uczestników walki nie będących w zależnościach organizacyjnych. Współdziałać na polu walki, to inaczej działać, funkcjonować wspólnie, z kim albo, z czym, pomagać w działalności². Współdziałanie, z punktu widzenia prakseologicznego, rozumiane jest jako kooperacja pozytywna, działanie wielopremiotowe, którego uczestnicy wzajemnie sobie pomagają³. W realizacji zadań na polu walki będzie to wzajemne świadczenie określonych „usług” o charakterze wsparcia (ogniowego), zabezpieczenia (logistycznego) i wzmocnienia wybranych elementów ugrupowania bojowego. Współdziałanie organizował dowódca z udziałem zastępców, oficerów sztabu, szefów rodzajów wojsk oraz dowódców podległych oddziałów (pododdziałów). Było ono organizowane w terenie lub na stanowisku dowodzenia. W czasie organizacji współdziałania dowódca koordynował działanie wojsk na rzecz tych sił, które przewidziane były do walki w „rejonie głównego wysiłku” obrony lub na „kierunku głównego uderzenia”. Dowódca synchronizował również działania

¹Zob. M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999, wyd. Adam Marszałek, s. 42.

²Por. *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa, wyd. PWN 1993, s.1041.

³T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław, Ossolineum 1978, s. 273.

w czasie wykonywania kolejnych zadań bojowych; precyzował warianty prowadzenia walki w zależności od charakteru możliwego działania przeciwnika; sprawdzał, czy wszyscy podwładni jednoznacznie zrozumieli cel walki, zadania bojowe i sposoby ich wykonania oraz czy znają ustalone sygnały.

Współdziałanie było również postrzegane jako zasada sztuki wojennej, polegająca na ześrodkowaniu wysiłków i działań różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych, co do zadań, czasu i miejsca w myśl ogólnego zamiaru osiągnięcia celu operacji¹. Terminem pośrednim, zastępującym współdziałanie było nowe określenie wprowadzone do teorii walki zbrojnej – synergiczność².

Pod pojęciem efektu synergicznego rozumiano skutki wspólnego działania, które są większe niż suma działań każdego uczestnika walki z osobna. Synergiczność działania wyrażana była w dokładnym uzgodnieniu i ustaleniu czasu, miejsca i sposobu działania sił uczestniczących w realizacji danego zadania. Ponieważ żaden z uczestników walki nie jest samowystarczalny, stąd korzysta z pomocy (wsparcia, wzmocnienia ogniem, zabezpieczenia) innych jednostek specjalistycznych. Uczestnicy walki w działaniu synergicznym wzajemnie uzupełniają swoje braki i słabości i dzięki temu osiągają przewagę nad przeciwnikiem³.

Reasumując powyższe wnioski, można skonstatować, że terminy koordynacja i synchronizacja nie są nowe, jednak ich zastosowanie w terminologii wojskowej przeżywa swoisty renesans. Według ATP-35(B) wszystkie zagadnienia związane z uzgodnieniem poszczególnych etapów walki i zakresu realizowanych zadań dokonywane w ramach przygotowania i prowadzenia walki noszą nazwę koordynacji działań sił połączonych. Koordynacja działań jednego podmiotu polega na doborze takiej kolejności działań, które nie kolidują z innymi działaniami tego samego podmiotu⁴. Zatem koordynacja to integrowania działań

¹ *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, Warszawa, wyd. MON1979, s. 476.

² S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa Bellona, 1993.

³ *Por. tamże*, s. 87.

⁴ W. Lidwa, *Współdziałanie wojsk lądowych*, Toruń 2000, s.84.

różnych elementów organizacji, którą są siły połączone, ale którą także mogą być poszczególne komponenty. Im większa specjalizacja w walce, tym większy powinien być zakres integracji. Każdy z uczestników otrzymuje zadanie zgodnie ze swoją specjalnością i możliwościami. Natomiast wykonywane zadania przez poszczególne elementy ugrupowania określonej organizacji powodują, że osiąga ona założone cele.

Analiza założeń teoretycznych ATP-35(B) wskazuje, że działanie dowódcy komponentu jest skierowane przede wszystkim na potrzebę koordynacji własnych elementów ugrupowania bojowego. W działaniach taktycznych mamy do czynienia z jednością celu, czasu i miejsca działania. Natomiast w sztuce operacyjnej występuje jedność celu, ale może mieć miejsce rozdzielność działań w czasie i miejscu¹. Analiza treści AJP-1(A) pozwala na ustalenie szeregu istotnych aspektów operacyjnych dotyczących koordynacji działań wojsk w obszarze operacji. Zwykle celem współczesnych operacji nie jest bezpośrednie zniszczenie przeciwnika w walce, lecz stworzenie takich warunków, by przeciwnik odstąpił od swojego zamiaru. W takim układzie, w sztuce operacyjnej dominować powinien manewr, natomiast w taktyce walka, czyli bezpośrednie starcie z przeciwnikiem².

Celem dowodzenia na szczeblu działań połączonych jest, więc koordynacja działań różnych komponentów w przestrzeni i czasie³. Wobec powyższego można wnioskować, że w rozumieniu sojuszniczym, rozdzielona została funkcja planistyczna sztabu (koordynacja przestrzenna) od funkcji wykonawczej wojsk (synchronizacja czasowa i przestrzenna) realizujących działania taktyczne⁴.

Koordynacja, jak wynika z teorii organizacji i zarządzania jest funkcją kierowniczą. Stąd wynika, że funkcja organizowania walki jest jednocześnie eta-

1 S. Mossor, *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986.

2 M. Wiatr, *Między strategią a taktyką*, Toruń, wyd. Adam Marszałek 1999, s. 93.

3 Tamże, s. 80

4 Por. S. Sadowski, *Organizacja współdziałania w okresie przygotowania operacji obronnej korpusu, studium*, Warszawa, wyd. AON, 1998.

pem, w którym praktycznego kształtu nabiera koordynacja. W złożonych strukturach organizacyjnych, jakimi są niewątpliwie poszczególne komponenty właściwa koordynacja determinuje ich efektywność. Szczególnego aspektu terminu koordynacja należy się doszukiwać w działalności poszczególnych pionów funkcjonalnych dowództwa. Spełniają one, bowiem funkcję koordynacyjną w stosunku do podległych elementów ugrupowania. Pojawienie się w sztabie funkcji koordynatora wsparcia ogniowego czy grup oficerów łącznikowych jest najlepszym dowodem na prawdziwość tezy, że zasadnicze elementy koordynacji walki nabierają realnych kształtów w etapie opracowywania wariantów działania podległych wojsk.

Koordynacja postrzegana w aspekcie procesu organizowania jest integrowaniem zadań odrębnych elementów zgrupowania w celu sprawnego osiągnięcia celu operacji. Stąd też stanowi funkcję regulującą działanie każdego układu złożonego. Z racji spełniania funkcji regulujących, koordynacja uznawana jest nawet za metafunkcję¹. Natomiast w funkcji kontrolnej procesu dowodzenia koordynacja sprowadza się do reagowania na zaistniałe zmiany w sytuacji². Wraz ze wzrostem stopnia specjalizacji uczestników walki wzrastać będzie rola koordynacji. Rolę tę szczególnie eksponują dokumenty z zakresu dowodzenia Sojuszu, gdzie wyszczególniono w ramach poziomów dowodzenia – uprawnienia do koordynacji (*ang. coordinating authority*). Uprawnienia dotyczą władzy przyznanej osobie odpowiedzialnej za koordynację określonych funkcji lub działań zaangażowanych sił różnych państw, dowództw lub rodzajów sił zbrojnych.

Reasumując powyższe treści można stwierdzić, że w aspekcie sojuszniczym, koordynacja oznacza integrację wysiłków uczestników walki, zmierzających wspólnie do jednego celu i wykonujących różne zadania wynikające z tego samego planu. Natomiast synchronizacja to doprowadzenie dwóch lub więcej zja-

1 S. Sadowski, *Organizacja współdziałania ...* Warszawa, AON 1999.

2 W. Lidwa, *Współdziałanie wojsk lądowych*, Toruń 2000, s. 85.

wisk, procesów, czynności do zgodności ich przebiegu w czasie¹. Tak więc proces synchroniczny to inaczej – zachodzący w tym samym czasie. Istotą synchronizacji, według regulaminu armii USA - FM 101-5, jest użycie w czasie i przestrzeni, posiadanych przez dowódcę taktycznego sił i środków, wydzielonych ze szczebla operacyjnego, dla uzyskania maksymalnego potencjału bojowego w przewidywanym punkcie ciężkości działań. Szczegółowa analiza treści publikacji FM 101-5 wskazuje również, że drogą do osiągnięcia synchronizacji w działaniach praktycznych jest przeciwiczenie, czyli swoiste „przegranie” (*ang. rehearsals – próby*) scenariusza walki. Temu zagadnieniu poświęcono cały rozdział wspomnianego regulaminu. Powyższe „przegranie” może nastąpić na mapie, w terenie, przez techniczne środki łączności lub na stole plastycznym, wszystko uzależnione jest od posiadanego czasu na przygotowanie walki².

W znacznie szerszym zakresie zagadnienie synchronizacji znajduje swoje odbicie w „Doktrynie działań sił lądowych” – ATP-35(B)³. W rozdziale pierwszym (*ang. The Fundamentals*), obejmującym postanowienia ogólne, znajduje się podrozdział trzeci (*ang. Synchronization on the battlefield*), w którym zawarte zostały zasadnicze problemy synchronizacji działań komponentu lądowego na polu walki. Podkreśla się tam, że sama koordynacja nie gwarantuje synchronizacji, jeśli dowódcy nie zdefiniują końcowych celów, jakie należy osiągnąć oraz w jaki sposób podzielić zadania dla realizacji założonych celów. Synchronizacja, według ATP-35(B), zachodzi w umyśle dowódcy, który musi zrozumiale wyjaśnić podległym sobie dowódcom i sztabom swoją wizję przebiegu działań.

W przytaczanej już też doktrynie operacji połączonych AJP-1(A) w części, poświęconej synchronizacji operacji lądowych, eksponowany jest efekt synergii, który uzyskuje się w rezultacie zintegrowanego i zsynchronizowanego manewru z uderzeniami lotnictwa. Potęgowanie efektów działania różnych czynników jest

1 *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa, wyd. PWN 1995, s.1063.

2 FM 101-5, Staff organization and operations, s. G-1 – G-11.

3 Land Force Tactical Doctrine

zatem zjawiskiem charakterystycznym nie tylko dla działań taktycznych, ale również operacyjnych i realizowane jest poprzez jednoczesne (zsynchronizowane) oddziaływanie różnymi środkami rażenia na przeciwnika. Synergiczność stanowi w tym aspekcie źródło istotnej przewagi, zarówno na szczeblu operacyjnym, jak i taktycznym.

W zasadach ogólnych AJP-1(A), podkreśla się, że wspólne działania wymagają pieczołowitej synchronizacji w celu osiągnięcia skutecznej płynności zabezpieczenia logistycznego całego zgrupowania i jego elementów, wzajemnego wsparcia, efektywnego użycia wszelkich dostępnych sił i środków, a ostatecznie wykorzystania rodzajów wojsk i sił zbrojnych do osiągnięcia celów strategicznych. Zatem synchronizacja, to zdolność do skupienia „zasobów” (sił i środków) oraz działań w czasie i w przestrzeni w celu uzyskania przewagi nad przeciwnikiem w decydującym miejscu¹.

Z powyższej definicji wynika, że synchronizacja kumuluje skutki wykorzystania możliwości bojowych wojsk (manewru i ognia) w określonym punkcie ciężkości walki, zapewniając uzyskanie zdecydowanej przewagi nad przeciwnikiem. Obejmuje ona zintegrowane efekty użycia rodzajów wojsk i ich systemów rażenia w rozstrzygającym miejscu i czasie.

W scenariuszu walki zakłada się, że wiele działań synchronizowane jest przez dowódców tylko w aspekcie czasu, jako osobne etapy walki, na przykład:

- oślepienie punktów oporu przeciwnika w czasie forsowania;
- ogniowe zabezpieczenie podejścia i rozwinięcia wojsk do natarcia;
- przemieszczenie odwodów oraz wprowadzenie oddziałów wydzielonych.

Synchronizacja niezbędna jest również, gdy prowadzone są działania demonstracyjne mające na celu wprowadzenie w błąd przeciwnika, co do kierunku uderzenia. W tym przypadku synchronizacji podlega zarówno manewr jednostki

¹ ATP-35 (B), ratification draft, s. 1-7, pkt. 0109.

pozorującej działania zaczepne jak i manewr zgrupowania uderzeniowego. Dowódcy łączą i koordynują wszystkie zadania poszczególnych elementów ugrupowania w jedną całość aby synchronizować działania, co do celu w czasie i w przestrzeni. Biorąc pod uwagę różnorodność działań wojsk w operacji, synchronizacja powinna obejmować:

- manewr wojsk w obszarze operacyjnym;
- wsparcie ogniowe wojsk;
- rozpoznanie przeciwnika;
- obronę powietrzną i przeciwlotniczą wojsk i obiektów;
- zabezpieczenie logistyczne wojsk.

W podsumowaniu problemu dotyczącego synchronizacji warto podkreślić, że w operacji i walce uzyskuje się ją w praktycznym działaniu, w wyniku sprawnego dowodzenia. W każdym przypadku podstawą jej przeprowadzenia jest dobrze opracowany plan operacji, w którym zostały skoordynowane wysiłki różnych elementów zgrupowania w czasie i przestrzeni z uwzględnieniem celu tej operacji.

Reasumując powyższe rozważania można stwierdzić, że koordynacja a następnie synchronizacja wysiłków wojsk w czasie i przestrzeni jest w operacjach połączonych istotą tych operacji. Wykonawcy zadań, ze względu na swoją specjalizację, realizują różne zadania cząstkowe, które odpowiednio skoordynowane prowadzą pośrednio lub bezpośrednio w celu operacji.

Natomiast współdziałanie, to uzgodnione działanie na korzyść jednego z kooperantów dla realizacji wspólnego celu. Istota współdziałania, w aspekcie sojuszniczym, sprowadza się do działania wspólnego przy zachowaniu autonomii wykonawców działania. Między współdziałającymi nie zachodzi stosunek podległości służbowej, a działania są dobrowolnie uzgadniane z racji wspólnej

realizacji określonego celu¹. Wszechstronna wymiana informacji w ramach współdziałania jest konieczna, gdy zachodzi potrzeba wprowadzenia lub utrzymania koordynacji między współdziałającymi w walce. Uczestnicy muszą powiadamiać się wzajemnie o sytuacji, realizowanych zadaniach i zamiarach. Tak, więc współdziałanie jest pojęciem ogólnym i odnosi się do działań, które połączone są wspólnym celem. O współdziałaniu można, więc mówić na przykład przy realizacji zadań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

Nowego wymiaru nabiera natomiast termin współdziałanie w działaniach połączonych w ramach operacji pokojowych. Istnieje wówczas konieczność podejmowania wspólnych działań z całym komponentem cywilnym, w skład którego wchodzi organizacje rządowe, przedstawiciele lokalnej społeczności i organizacje międzynarodowe.

4.2. KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W UJĘCIU PRAKTYCZNYM

Zebrana wcześniej teoretyczna wiedza dotycząca pojęć: współdziałanie, koordynacja i synchronizacja działań ma swoje praktyczne odzwierciedlenie w dokumentach normatywnych sojuszu. Przede wszystkim podkreśla się w nich, że za organizację współdziałania oraz koordynację i synchronizację działań wojsk w operacji odpowiedzialni są dowódcy różnych szczebli dowodzenia. Przy tym, w zależności od szczebla dowodzenia, różny będzie zakres tej odpowiedzialności.

Przyjmuje się, że w procesie planowania oraz realizacji operacji połączonej NATO zawsze będzie uczestniczyć jedno z Dowództw Strategicznych. Ogólne zasady organizacji, relacji wewnętrznych w strukturze dowodzenia i rodzaj użytych sił najbardziej pasujących do konkretnego zadania, powinny być ustanowione przez Radę Północnoatlantycką. Natomiast Dowództwo Strategiczne, jest

¹ W. Lidwa, *Współdziałanie wojsk lądowych*, Toruń 2000, s. 90.

odpowiedzialne za: prowadzenie operacji, koordynację wsparcia logistycznego, rotację jednostek i personelu na obszarze operacji oraz zapewnienie bezpośredniej łączności ze szczeblem polityczno-wojskowym Sojuszu. W przypadku organizowania operacji na dowództwie strategicznym spoczywają następujące obowiązki:

- Przedstawienie Komitetowi Wojskowemu NATO (*Military Committee-MC*) stosownej do danej sytuacji struktury dowodzenia. Organizując strukturę dowodzenia szczebla strategicznego Dowódca Strategiczny może wyznaczyć Dowództwa Regionalne (*Regional Command-RC*) lub połączone dowództwa podległe dowództwom regionalnym (*Joint Sub-Regional Command-JSRC*).
- Zaproponowanie i wyznaczenie kandydata na dowódcę sił połączonych, który musi być zatwierdzony przez Komitet Wojskowy i podany do wiadomości Radzie Północnoatlantyckiej (NAC), a także właściwym jej władzom wojskowym.
- Określenie rejonu operacji i przedstawienia go do zatwierdzenia przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Wojskowy.
- Wdrożenie planu operacji, po jego wcześniejszym zatwierdzeniu i uruchomienia procesu tworzenia dyrektyw dla dowódcy sił połączonych. Dyrektywy powinny zawierać: cele do osiągnięcia; zakres działań, który należy podjąć; jak również zakres władzy dowódcy.
- Zorganizowanie struktury wywiadowczej, łączącej narodowe centra wywiadu z Kwaterą Główną NATO, w celu zapewnienia dowódcy jednolitych, terminowych i dokładnych danych, o rozwoju sytuacji podczas wszystkich faz operacji.
- Wyznaczenie sił oraz zaproponowanie struktur dowodzenia nimi w celu wykonania zadania. Siły oraz struktury dowodzenia są rekomendowane Komitetowi Wojskowemu i powinny odpowiadać potrzebom z uwzględnieniem rozwoju sytuacji.

- Przyjęcie rekomendowanych przez władze NATO zasad użycia sił (ang. *Rules of Engagement - ROE*), kierując się potrzebami dowódcy sił połączonych oraz przebiegiem operacji;

- Uzyskanie środków finansowych do prowadzenia operacji.

- Uzyskanie i ogłoszenie pozwoleń dyplomatycznych.

- Ustanowienie zintegrowanego systemu informatycznego i łączności (CIS), łączącego dowództwa Sojuszu, komponenty narodowe, poszczególne rodzaje sił oraz dowództwa elementów wsparcia. Systemy łączności dla potrzeb dowodzenia i kierowania (ang. *Command and Control Communication System - C2CS*) powinny zapewniać terminową, pewną i spójną łączność zapewniającą bezpieczne przekazywanie informacji niejawnych podczas planowania, prowadzenia i kontrolowania działalności sił połączonych. Systemy informatyczne powinny zapewnić powszechną i elastyczną strukturę baz danych, umożliwiając władzom wojskowym sprawowanie efektywnego dowodzenia i kierowania.

- Ustanowienia współpracy stosownie do wymagań prowadzenia operacji;

- Monitorowanie rozwoju sytuacji i dostarczanie Komitetowi Wojskowemu właściwych informacji.

- Przygotowanie informacji operacyjnych (ang. *INFO OPS*) jako wytycznych dla połączonych sił Sojuszu.

- Określenie polityki informacyjnej wobec mediów (*Public Information-PI*) w odniesieniu do sił połączonych i ich zadań.

Z powyższych ustaleń wynika, że Dowództwo Strategiczne w odniesieniu do operacji połączonych będzie sprawowało przede wszystkim funkcję nadzorującą i kontrolną. Ponadto będzie zapewniało warunki do współdziałania dowódcy sił połączonych z otoczeniem (władzami cywilnymi, organizacjami).

Natomiast do obowiązków dowódcy sił połączonych będzie należało przede wszystkim zgrywanie elementów dowodzenia, wydzielonych z poszczególnych państw, z wszystkimi komponentami sił oddanych do jego dyspozycji. Dowódca

powinien również określić uprawnienia w zakresie koordynacji władzy nad wszystkimi siłami pozostającymi pod kierownictwem narodowym oraz siłami, które działają lub chwilowo znajdują się w jego rejonie operacyjnym. Kompetencje koordynacyjne powinny obejmować zwłaszcza tyłowy obszar bezpieczeństwa, gdzie należy koordynować dyslokację, manewr wojsk, wsparcie logistyczne, kierowanie ruchem wojsk oraz ochronę i obronę ważnych obiektów.

Do zadań dowódcy sił połączonych należy również:

- ustalenie, w porozumieniu z podległymi dowódcami oraz władzami lokalnymi, wspólnej struktury dowodzenia siłami połączonymi;
- przygotowanie i postawienie zadań dla dowódców komponentów stosownie do potrzeb;
- ustalenie punktów (grup) łącznikowych współdziałających ze stanowiskami (punktami) dowodzenia oraz władzami, działającymi w ramach wspierania operacji, lub funkcjonującymi niezależnie na terenie powierzonego obszaru działania.

Podstawowe elementy koordynacji działań w operacji połączonej zawarte będą w dyrektywach, rozkazach oraz wytycznych dowódcy kierowanych do podległych dowódców komponentów. Zwykle będą one zawierały:

- zamiar przeprowadzenia operacji, plan operacji oraz rozkaz operacyjny;
- organizację dowodzenia, uwzględniającą przyjęty system dowodzenia, zasady kompetencyjności dowódców, rozmieszczenie personelu, instytucji lub elementów, które umożliwią dowódcom niższego szczebla efektywne zarządzanie zasobami w celu wypełnienia zadań w operacji;
- zasady użycia sił (*Rules of Engagement - ROE*) w odniesieniu do danej operacji;
- szczegóły dotyczące zasobów i środków o charakterze operacyjnym i administracyjnym, zgromadzonych w celu przeprowadzenia operacji;

- decyzje dotycząca zależności pomiędzy dowódcą wspieranym i wspierającym.

W większości sojuszniczych operacji połączonych, siły wydzielane przez różne państwa są podporządkowane dowódcy sił połączonych, który praktycznie dowodzi nimi za pośrednictwem ich dowódców narodowych. Metoda ta nazywa się metodą dowodzenia pośredniego. Rozpiętość dowodzenia, z którą efektywnie może radzić sobie dowódca, zależy głównie od wielkości jego połączonego dowództwa oraz zaplecza technicznego będącego w jego dyspozycji. Dowódca powinien uwzględniać zarówno faktyczną jak i potencjalną rozpiętość systemu dowodzenia oraz zakres swego zaangażowania w szczegóły związane z prowadzeniem operacji. Dowódca sił połączonych będzie miał zazwyczaj powierzone mu siły pod kontrolą operacyjną (OPCON). Może on delegować elementy swej władzy na podwładnych dowódców, jeśli sytuacja tego wymaga. Natomiast w operacjach na małą skalę, dowódca może sprawować swoją władzę bezpośrednio. W takim przypadku musi on być wspomagany przez odpowiednio zorganizowany i przygotowany sztab połączony.

Dowództwo komponentu obejmuje sztab i niezbędne elementy wsparcia oraz system łączności i informatyki. Dowództwa te podlegają bezpośrednio dowództwu wielonarodowych sił połączonych (*ang. CJTF HQ*) i są wykorzystywane do dowodzenia przydzielonymi im wojskami. W pełni zorganizowane wielonarodowe siły połączone (*ang. CJTF*) zwykle posiadają następujące dowództwa komponentów: dowództwo komponentu lądowego (*ang. CJFLCC*), dowództwo komponentu powietrznego (*ang. CJFACC*) i dowództwo komponentu morskiego (*ang. CJFMCC*). W wyniku potrzeb operacyjnych mogą być tworzone inne dowództwa komponentów do celów specjalnych. W zależności od rozmachu operacji oraz liczebności przydzielonych wojsk mogą być tworzone dowództwa komponentów takich jak: dowództwo komponentu strefy tylowej

(ang. *CJFRACC*)¹, dowództwo komponentu operacji specjalnych (ang. *CJFSOCC*) lub dowództwo komponentu operacji psychologicznych CJF (ang. *CJFPOCC*).

Komponent funkcjonalny (np. komponent sił lądowych) składa się z wojsk o podobnych lub uzupełniających się możliwościach. Jego skład może być narodowy lub wielonarodowy. Dowodzenie poprzez komponenty funkcjonalne ułatwia scentralizowane dowodzenie i zdecentralizowaną realizację zadań w operacji.

Skład każdego komponentu będzie zależał od:

- celów politycznych, jakie mają zostać osiągnięte;
- potencjału militarnego przeciwnika;
- geograficznych, geofizycznych i środowiskowych warunków w obszarze

działań.

Dowódca komponentu jest odpowiedzialny między innymi za:

- realizację dowodzenia stosownie do pełnomocnictw otrzymanych od dowódcy sił połączonych;
- określenie zadań dla podległych wojsk;
- koordynację działań podległych wojsk i współdziałanie z dowódcami innych komponentów zgodnie z planem operacji i wytycznymi przełożonego;
- planowanie działań komponentu zgodnie z otrzymanymi dyrektywami;
- zapewnienie wsparcia pomiędzy komponentami stosownie do ustaleń przełożonego i uzgodnień z władzami narodowymi;
- wysłanie grupy łącznikowej do sztabu dowódcy sił połączonych;
- informowanie przełożonego i dowódców innych komponentów o sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem zmian, które mogłyby wymagać zmiany koncepcji operacji lub dodatkowych zasobów.

¹ Dowódca CJF może wyznaczyć Połączoną Strefę Tyłową (JRA) w ramach własnego JOA, pod kontrolą JFRACC dla ułatwienia koordynacji operacji w JRA wspierających całe CJTF.

Z dokumentów normatywnych wynika, że koordynacja działań komponentu lądowego będzie przebiegła prawidłowo, jeżeli w trakcie planowania zostaną ustalone podstawowe elementy dowodzenia i koordynacji, adekwatne do przyjętego sposobu wykonania zadania. Należy zatem zdefiniować pojęcie „elementy koordynacji” (*ang. control measure*). Są nimi linie, obiekty, punkty, rejony wskazane w obszarze działań, które określają wzajemne zależności pomiędzy wykonawcami zadań (bojowych, zabezpieczenia i wsparcia) i służą efektywnemu wykorzystaniu możliwości poszczególnych uczestników działań taktycznych w realizacji celu głównego.

Każda linia wyznaczona w terenie powinna być ustalona na podstawie łatwych do zidentyfikowania obiektów terenowych. Wykorzystane w tym celu mogą być: szlaki kolejowe, drogi, rzeki i kanały, miejscowości, granice lasów, ogrodów i upraw. Szczęólnego znaczenia w tym kontekście nabierają takie cechy terenu, które determinują działanie formacji pancerno-zmechanizowanych, jak masywy leśne, pasma górskie, wyżyny.

W procesie planowania działań i dowodzenia wyróżnia się następujące elementy koordynacji działań:

Linia przejęcia odpowiedzialności (*ang. Hand – over Line - HL*) – rubież terenowa najlepiej zgodna z łatwymi do określenia cechami terenu, na której odpowiedzialność za prowadzenie działań bojowych zostaje przekazana od jednej jednostki do drugiej. Przeprowadzone analizy przebiegu ćwiczeń i treningów sztabowych wskazują, że linię tę obsadzają z zasady jednostki bojowe lub rozpoznania, umożliwiając oderwanie się wojsk własnych od przeciwnika lub podejmując – nawiązując kontakt bojowy z jego pododdziałami.

Przednia linia obrony (*ang. Forward Edge Of The Battle Area – FEBA*) pierwsza linia rozmieszczenia jednostek bojowych sił lądowych z wyjątkiem rejonów, w których działają siły osłonowe lub blokujące, utworzona w celu koordynacji wsparcia ogniowego, obsadzenia pozycji lub kierowania manewrami. Oznacza w działaniach taktycznych rozbudowane i zajęte przez wojska pozycje

bojowe – rejon obrony batalionów pierwszego rzutu. Zwykle linia ta będzie występowała w działaniach o charakterze obronnym.

Wysunięta linia wojsk własnych (*ang. Forward Line Of Own Troops – FLOT*) rubież wskazująca najbardziej wysunięte pozycje wojsk własnych w operacji wojsk lądowych, w określonym czasie. Linia ta spełnia istotną funkcję w działaniach dynamicznych, w których na skutek różnicy potencjałów bojowych linia kontaktu pomiędzy wojskami własnymi i przeciwnika ulega zmianom w jednostce czasu. Linie FLOT mogą zajmować jednostki prowadzące działania opóźniające, obronne i zaczepne. Każdorazowo jej położenie jest uaktualniane i ustalane w centrum dowodzenia stanowiska dowodzenia.

Linia kontaktu bojowego (*ang. Line of Contact – LC*) rubież określająca ogólne położenie jednostek bojowych przeciwstawnych stron walczących, odzwierciedlająca styczność bojową jednostek prowadzących walkę.

Granica działania (*ang. Limit of Advance – LOA*) - łatwo rozpoznawalna rubież w terenie, której nacierające wojska nie mogą przekroczyć bez zgody przełożonego. Linia ta, jako element koordynacyjny jest szczególnie istotna w przypadku prowadzenia działań zmierzających do odblokowania sił będących w okrążeniu lub nacierających w celu połączenia się z wojskami własnymi. Oznacza całkowity zakaz ruchu poza wyznaczoną w terenie rubież (linię). Może być wyznaczona zarówno dla bezpieczeństwa nacierających wojsk jak i z konieczności przestrzegania ustaleń międzynarodowych. Na przykład, natarcie związku taktycznego może zostać zatrzymane na granicy państwowej, bowiem zgodnie z prawem jej przekroczenie, może zostać uznane przez społeczność międzynarodową za przejaw agresji wobec sąsiada.

Linia (rubież) rozwinięcia (*ang. Line Of Departure – LD*) zakres organizacyjny tego terminu posiada dwa współistniejące znaczenia:

- w działaniach lądowych – linia koordynacji wyjścia poszczególnych elementów nacierających sił;

• w działaniach desantowo-morskich - wyznaczona w morzu linia koordynacyjna ułatwiająca pojazdom lądowanie na wyznaczonych plażach o wyznaczonym czasie.

Linia ta jest elementem koordynującym sprawny ruch jednostek w kierunku linii styczności z przeciwnikiem, umożliwia jednoczesne rozwinięcie formacji zmechanizowanych i pancernych w ugrupowanie przedbojowe, bojowe i podjęcie walki.

Linia fazowa działań (*ang. Phase Line – PL*) – linia etapów, faz operacji/walki do kontroli i koordynacji działań wojskowych na lądzie. Zwykle są to wybrane obiekty terenu rozmieszczone w poprzek pasa (rejonu) działania. Zakładając, że działania operacyjne są prowadzone w czasie i przestrzeni, to położenie wojsk (linii styczności z przeciwnikiem) będzie różne w kolejnych etapach i fazach operacji. Stąd też linia fazowa wskazuje stopień wykonania zadania w przestrzeni (rubież osiągniętą przez wojska).

Linia koordynacji wsparcia ogniowego (*ang. Fire support coordination line – FSCL*) jest to linia przebiegająca przed FLOT, określająca granice obszaru, w którym wsparcie lotnicze musi być dokładnie uzgodnione z działaniami własnych sił lądowych. Rubież FSCL ustala właściwy dowódca komponentu lądowego w uzgodnieniu z dowódcą komponentu powietrznego. W działalności taktycznej położenie tej linii wskazuje granice walki ogniowej korpusu i pozwala na skoordynowane użycie środków ogniowych przełożonego w pasach walki związków taktycznych.

Linie rozgraniczenia (*Boundary*) - rozgraniczają obszary działania, rozmieszczenia, odpowiedzialności sąsiednich jednostek. Dowódca taktyczny prowadzi działania bojowe w granicach określonych przez dowódcę operacyjnego. Stosownie do potrzeb każda jednostka otrzymuje pas (rejon) odpowiedzialności, w którym prowadzi walkę z przeciwnikiem i jednocześnie własnym systemem rozpoznania pozyskuje informacje rozpoznawcze. Linie rozgraniczenia wskazują zawsze przednią, tylną oraz boczne granice. Obszary określone granicami

umożliwiają dowódcom taktycznym samodzielną realizację zadań w rejonach odpowiedzialności.

W grupie punktów koordynujących wyróżniamy:

Punkt koordynacji działań (*Coordinating point – CP*) – wyznaczony obiekt terenu, w którym w przypadku podjęcia działań bojowych sąsiadujące jednostki, formacje muszą się skontaktować w celu uzgodnienia działań. Obowiązek nawiązania kontaktu spoczywa na obu stronach walczących wojsk, stąd też sąsiadujące jednostki wysyłają w oznaczone miejsce oficerów łącznikowych, a nawet gdy sytuacja tego wymaga - grupy operacyjne.

Punkt połączenia (*Linkup point – LP*) – łatwy do zidentyfikowania element terenowy, gdzie wojska wycofujące się spotykają jednostki wojsk własnych. W przypadku gdy jedna z jednostek zajmuje stałe pozycje bojowe, punkty połączenia wyznacza się na drogach podejścia do rejonu/rubieży obrony bądź na linii działania elementów ubezpieczenia. Punkt połączenia dla jednostek w ruchu (przemieszczanie, natarcie, działania opóźniające) wyznacza się na granicy przejścia odpowiedzialności za prowadzenie działań.

Punkt zwolnienia (wypuszczenia) (*Release point – RP*) – w działaniu wojsk lądowych określony element (obiekt) na drodze, w którym grupy marszowe lub kolumny przechodzą ponownie pod dowództwo swoich przełożonych. Po osiągnięciu tego punktu maszerująca grupa bojowa zostaje rozdzielona, a pododdziały z jej składu powracają do jednostek macierzystych lub zajmują osobne rejonny ześrodkowania. W transporcie powietrznym jest to punkt na ziemi, nad którym dokonywany jest zrzut pierwszego spadochroniarza lub ładunku.

Punkt kontaktowy (*Contact point – CP*) – w działaniach lądowych łatwy do zidentyfikowania obiekt w terenie, w którym dwie lub więcej jednostek powinno nawiązać kontakt. Nawiązanie kontaktu umożliwia podjęcie działań organizacyjnych w celu ustalenia sposobu zabezpieczenia skrzydeł, dróg manewru, linii rozgraniczenia i innych koniecznych elementów koordynacyjnych.

W operacji powietrznej - pozycja, w której dowódca zadania nawiązuje łączność radiową z agencją kontroli ruchu powietrznego.

Punkt kontrolny (*Checkpoint – CP*) – punkt określony za pomocą geodezyjnych pomiarów terenowych, pokrywający się z położeniem charakterystycznego obiektu w terenie. Punkt kontrolny stanowi także pozycja oznaczona boją lub łodzią, samolotem, charakterystycznym obiektem terenowym lub innym elementem, któremu nadana jest nazwa lub numer i który wykorzystywany jest w nawigacji lub kontroli pozycji statków powietrznych i morskich. W ruchu lądowym punkt kontrolny stanowi pozycja wzdłuż trasy marszu obsadzana przez żołnierzy w celu przekazywania informacji, instrukcji związanych z regulacją ruchu lub zaopatrzeniem.

Działanie komponentu lądowego koordynowane jest również obiektami występującymi w pasie (rejonie) prowadzonej walki. Występują one zwłaszcza w działaniach zaczepnych. Specyfikę obiektów jako elementów koordynacji uwzględnia także procedura działania rodzajów wojsk, np. w rozpoznaniu, gdzie każdy obiekt przeciwnika (element ugrupowania bojowego) podlega nadzorowaniu i lokalizacji. W stosunku do położenia obiektów na polu walki koordynowane są działania komponentów powietrznych i lądowych.

Elementy koordynacji okazują się istotne w czasie prowadzenia działań w specyficznym środowisku pola walki. Dotyczy to szczególnie działań prowadzonych w górach i terenie lesisto-jeziornym. Walka oddziałów wydzielonych i obejścia jest koordynowana według określonych obiektów, które stanowić mogą zarówno elementy ugrupowania przeciwnika, jak i kluczowe odcinki terenu w postaci dominujących wzgórz, ciałniń terenowych, węzłów komunikacyjnych lub mostów.

Najczęściej działalność bojowa jednostek koordynowana jest w oparciu o wyznaczone obiekty pośrednie i końcowe. Prowadząc obserwację ćwiczeń i analizując wnioski z ich przebiegu stwierdzono, że w przypadku forsowania i walki w terenie lesisto-jeziornym ćwiczący dowódcy koordynowali działania

zaczepne, wyznaczając obiekt pierwszy (podstawowy), drugi (pośredni) i trzeci (końcowy). Wyznaczanie tak wielu obiektów powodowało określone trudności w dowodzeniu (wielość kierunków), zabezpieczeniu logistycznym i wsparciu ogniowym.

Wśród elementów koordynacyjnych wyróżnia się także rejony. Są to fragmenty obszaru działania lub oddziaływania, spełniające funkcję usługową dla elementów ugrupowania bojowego w zakresie ruchu i ognia. Właściwością rejonów, według których koordynowany jest manewr ogniem i pododdziałami jest ich rozległość w pasie działania. Z zasady każdy rodzaj wojsk, jako odrębna formacja bojowa posiada charakterystyczne parametry związane z położeniem i przeznaczeniem. Stąd też złożoność i specyfika poszczególnych rejonów wymuszają na dowódcach szczegółowe rozwiązania dotyczące manewru wojsk w obszarach odpowiedzialności. Do tego rodzaju elementów koordynujących można zaliczyć:

Rejony zastrzeżone – wyodrębnione fragmenty terenu, gdzie planowane jest rozmieszczenie jednostek bojowych, wsparcia lub zabezpieczenia. W rejonach zastrzeżonych mogą być także wykonywane uderzenia ogniowo-elektroniczne na formacje przeciwnika. Ponadto rejony zastrzeżone wykorzystywane są w działalności rozpoznawczej. Wydzielone elementy rozpoznania lub sił specjalnych pozostają w rejonach zastrzeżonych, pozyskując konieczne w procesie planowania i kierowania walki informacje o położeniu i składzie bojowym wojsk przeciwnika.

Rejony ześrodkowania i rozmieszczenia – to rejony, w których jednostki przygotowują określone działania taktyczne: planują walkę, uzupełniają środki bojowe i materiałowe, prowadzą szkolenie zgrywające.

Rejony działań nieregularnych i sił OT – wyodrębnione rejony w strefie działań głębokich, w których prowadzą walkę stosowne formacje zbrojne w celu naruszenia systemu bojowego wojsk przeciwnika, zakłócenia jego manewru oraz ciągłości zaopatrzenia i dowodzenia.

Zarówno proces koordynacji, jak i synchronizacji działań komponentów
występujących w zgrupowaniu będzie ważny w elemencie procesu dowodzenia

Analizując przebieg ostatnich konfliktów zbrojnych łatwo zauważyć, że współczesne operacje połączone charakteryzują się zespolonym wysiłkiem wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Mimo, iż każdy z tych rodzajów sił zbrojnych funkcjonuje w innym środowisku i wykorzystuje inne środki walki, to wysiłek każdego z nich pozostaje w dyspozycji jednego dowódcy i może być użyty w dowolnym miejscu i czasie, w każdym środowisku. Pozwalają na to możliwości nowych środków uzbrojenia, będące w dyspozycji każdego rodzaju sił zbrojnych. Jednakże efektywne wykorzystanie takich możliwości rodzajów sił zbrojnych w operacjach połączonych wymaga szczegółowej koordynacji wysiłku różnych komponentów zgrupowania na etapie planowania operacji oraz ciągłej synchronizacji ich działań w toku operacji.

Uogólniając zatem, można sformułować następujące spostrzeżenia, dotyczące koordynacji działań taktycznych:

- Proces koordynacji podzielić można na dwa etapy: planistyczny (powstaje koncepcja walki) i wykonawczy (urzeczywistnienie opracowanych planów).
- Skuteczność koordynacji jest funkcją przygotowania teoretycznego oficerów sztabu i wyszkolenia wojsk realizujących ustalenia i wytyczne w ramach wspólnego wykonywania zadań.
- W koordynacji działań szczególne znaczenie mają elementy koordynujące, które stanowią o sposobie postępowania; ich jednolitość postrzegania i rozumienia jest warunkiem właściwego wykonania zadań specjalistycznych.
- Każdorazowo koordynację należy postrzegać przez pryzmat innych użytkowników pola walki i stosować zasady taktycznego wykorzystania jednostek rodzajów broni na korzyść sił wykonujących zadanie główne.

Zarówno proces koordynacji, jak i synchronizacji działań komponentów występujących w zgrupowaniu będzie ważnym elementem procesu dowodzenia w operacjach połączonych. Problemy te muszą mieć swoje odzwierciedlenie w strukturze organizacyjnej systemu dowodzenia organizowanego na czas operacji oraz w procedurach pracy głównych ogniw tego systemu. Z tych też powodów celowym będzie poddać analizie całość procesu dowodzenia w operacjach połączonych.

Przy tym, chodzi tu o szeroki zakres pojęcia tych systemów obejmujący ich struktury, środki techniczne, procedury i dokumenty. Podobna potrzeba kompatybilności systemów dowodzenia występuje między rodzajami sił zbrojnych biorących udział w operacji połączonej. Jest to niewątpliwie jeden z warunków decydujących o połączeniu działań. Ponadto o sprawnym użyciu wojsk lądowych w takich operacjach decydować będzie wewnętrzny system dowodzenia tego komponentu i jego powiązanie informacyjne z dowództwem operacji połączonej.

Dokonując identyfikacji i poszukując optymalnych rozwiązań w obszarze dowodzenia w operacjach połączonych, należy uwzględnić następujące warunki: ce zarówno strukturę systemu, jak i sam proces dowodzenia. Niewątpliwie jednym z podstawowych takich czynników będą ustalenia standaryzacyjne i dokumenty normatywne obowiązujące w sojuszu. Określają one organizację systemu oraz procesy w nim zachodzące podczas planowania działań i kierowania nim.

Na dowodzenie komponentem wojsk lądowych w operacjach niezwykle istotny wpływ ma organizacja dowodzenia powoływana do realizacji celów operacji. W związku z tym istotne są zasady tworzenia takich dowództw, ich rodzaje oraz struktura i także procedury planistyczne.

Nowe zadania sojuszu w dziedzinie rozwiązywania sytuacji kryzysowych zrodziły w NATO koncepcję wielonarodowych sił połączonych. Koncepcja ta zapewnia spójny i jednolity proces przygotowania i organizowania dowództw do udziału w operacjach prowadzonych w ramach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Zapewnia to nie tylko sprawne dowodzenie w operacji, ale

5. PLANOWANIE DZIAŁAŃ KOMPONENTU WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Wcześniejsze analizy jednoznacznie sugerują, że istota operacji połączonych materializuje się głównie w sferze organizacji i funkcjonowania systemu dowodzenia podległymi komponentami. Z tych też powodów, zmierzając do interoperacyjności w ramach sojuszu, podkreśla się głównie potrzebę kompatybilności systemów dowodzenia. Przy tym, chodzi tu o szeroki zakres pojęcia tych systemów obejmujący ich struktury, środki techniczne, procedury i dokumenty. Podobna potrzeba kompatybilności systemów dowodzenia występuje między rodzajami sił zbrojnych biorących udział w operacji połączonej. Jest to niewątpliwie jeden z warunków decydujących o łączności działań. Ponadto, o sprawnym użyciu wojsk lądowych w takich operacjach decydował będzie wewnętrzny system dowodzenia tego komponentu i jego powiązania informacyjne z dowództwem operacji połączonej.

Dokonując identyfikacji i poszukując optymalnych rozwiązań w obszarze dowodzenia w operacjach połączonych, należy uwzględnić czynniki warunkujące zarówno strukturę systemu, jak i sam proces dowodzenia. Niewątpliwie jednym z podstawowych takich czynników będą ustalenia standaryzacyjne i dokumenty normatywne obowiązujące w sojuszu. Określają one organizację systemu oraz procesy w nim zachodzące podczas planowania działań i kierowania nimi.

Na dowodzenie komponentem wojsk lądowych w operacjach niezwykle istotny wpływ ma organizacja dowództwa powoływanego do realizacji celów operacji. W związku z tym istotne są zasady tworzenia takich dowództw, ich rodzaje oraz struktura a także procedury planistyczne.

Nowe zadania sojuszu w dziedzinie rozwiązywania sytuacji kryzysowych zrodziły w NATO koncepcję wielonarodowych sił połączonych. Koncepcja ta zapewnia spójny i jednolity proces przygotowania i organizowania dowództw do udziału w operacjach prowadzonych w ramach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Zapewnia to nie tylko sprawne dowodzenie w operacji, ale

również integrację kolejnych poziomów struktur dowodzenia sojuszu. Proces ten był kształtowany przez szereg lat i jest wciąż doskonalony.

Założenie zbiorowej obrony rodzi także potrzebę doskonalenia sposobów planowania obronnego, ale również planowania operacji reagowania kryzysowego w sytuacji sporów i konfliktów międzynarodowych. Proces ten (planowanie) w zasadzie dokonuje się dwuetapowo:

- Etap I opracowywania planu obejmuje ocenę sytuacji, w której można wyodrębnić: analizę zadania, identyfikację i ocenę różnych sposobów wykonania zadania, wybór jednego z wariantów działania i opracowanie zamiaru operacji (CONOPS). Zamiar stanowi podstawę do opracowania koncepcji operacji, która powinna zawierać: opis sytuacji, określenie celu działania, zarys sposobu wykonania zadania (włącznie z zamiarem dowódcy, przebiegiem operacji, podziałem sił) a także zarys koncepcji wsparcia działań i wsparcia dowodzenia.
- Etap drugi obejmuje proces opracowania, w zależności od sytuacji, określonego rodzaju planu.

Planowanie operacji prowadzone jest zwykle równolegle na kilku szczeblach dowodzenia. Na każdym z tych szczebli biorą udział różne zespoły. Z tych względów, celowym będzie w pierwszej kolejności poznać ogólną strukturę i organizację systemu dowodzenia w operacjach połączonych a następnie przebieg procesu planowania realizowanego przez te struktury. Podstawę do identyfikacji tych elementów i funkcji systemu dowodzenia stanowiły głównie dokumenty normatywne Sojuszu.

5.1. ORGANIZACJA SYSTEMU DOWODZENIA W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Analizując koncepcję wielonarodowych sił połączonych i zawarte w niej zasady tworzenia dowództwa komponentu lądowego, można stwierdzić, że opracowana ona została poprzez kompilację różnych metod. Zastosowano tu głównie

metodę naśladowniczą poprzez adaptację już istniejących rozwiązań w strukturach dowodzenia NATO. Jednakże często do struktury organizacyjnej dowództw wydzielane są grupy oficerów z dowództw macierzystych (narodowych) rodzajów sił zbrojnych. Stanowią one swoisty szkielet tworzonych dowództw połączonych lub komponentów, włączanych w strukturę funkcjonalną systemu dowodzenia sojuszu na okres operacji.

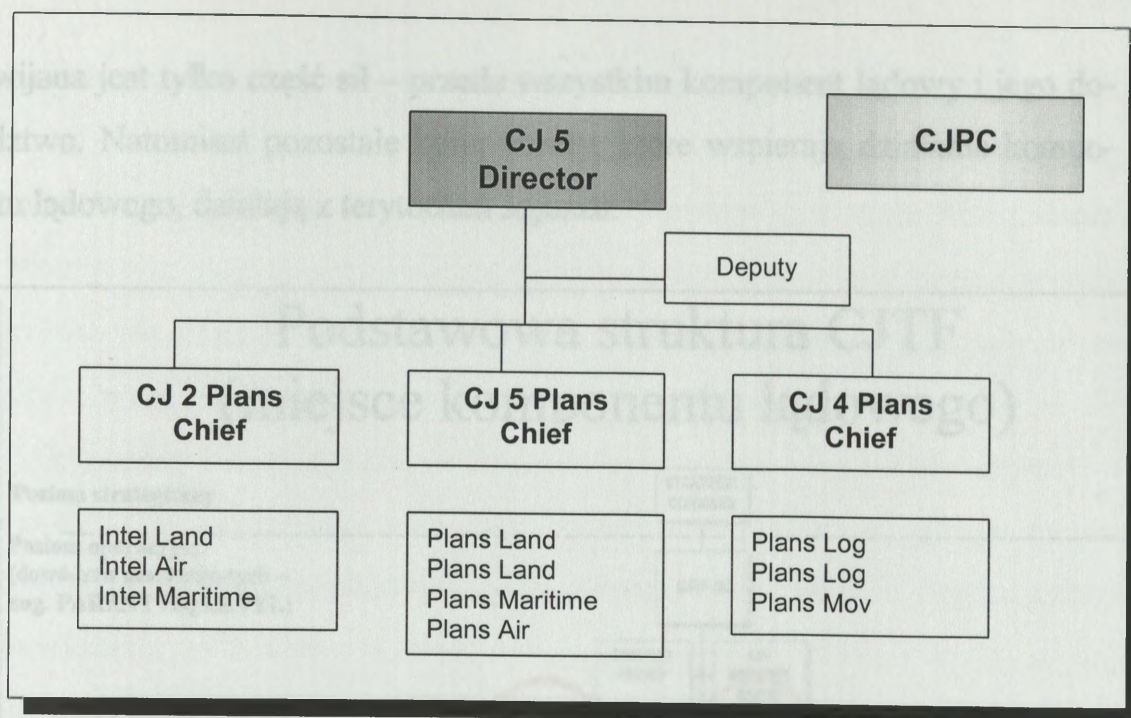
Analiza literatury przedmiotu dotycząca organizacji dowodzenia w działaniach połączonych wskazuje, że sposób tworzenia systemu dowodzenia w takich przypadkach określają następujące dokumenty:

- MC (skrót od *Military Committee*) 389/1 MC Policy on NATO's CJTF Capability, July 2000;
- Functional Planning Guides, 1996;
- SCs GOP (skrót od ang. *Strategic Commanders Guidelines for Operational Planning*), October 1998;
- CCIP (CJTF Concept Implementation Plan), October 1999;
- MC 133/3 NATO's Operations Planning Architecture, 1999;
- Bi-SC (skrót od ang. *Bilateral-Strategic Commander*) Concept for CJTF Operations, 2001;
- Allied Joint Publication AJP-01 (B);
- Alliance Strategic Concept.

Na podstawie analizy przedstawionych powyżej dokumentów można stwierdzić, że zadania oraz siły dla poszczególnych komponentów, planuje wielonarodowa, połączona komórka planistyczna funkcjonująca w ramach CJTF HQ¹, której skład jest następujący (rys. 5.1.):

- Kierownik zespołu (jest nim kierownik CJ 5);
- Zastępca kierownika zespołu;

¹ CJTF HQ – Stanowisko dowodzenia Wielonarodowych Sił Połączonych.

Rys. 5.1. Struktura Wielonarodowego Połączonego Zespołu Planistycznego
(Źródło: opracowanie własne)

- Zespół planowania (wydzielony z CJ2 w skład, którego wchodzi specjaliści do spraw rozpoznania reprezentujący każdy z komponentów);
- Zespół planowania (wydzielony z CJ4);
- Zespół CJ5 (przedstawiciele z każdego komponentu wchodzącego w skład sił połączonych).

Zespół taki opracowuje warianty użycia poszczególnych komponentów uwzględniające między innymi: relacje dowodzenia, siły i środki do realizacji założonych celów i wynikających z nich zadań.

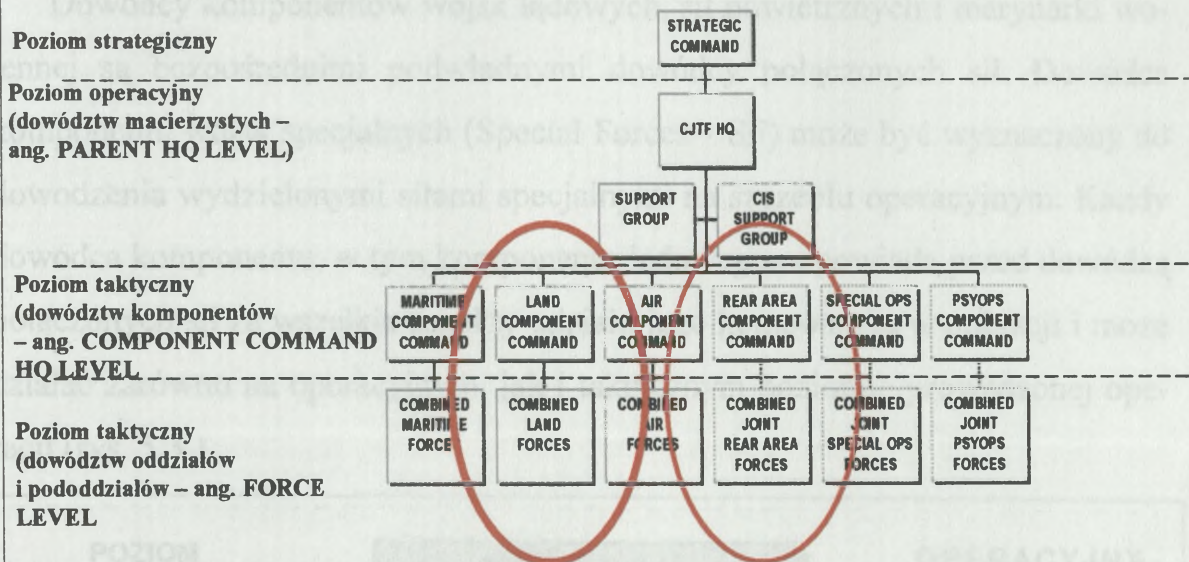
Ogólną strukturę wielonarodowych sił połączonych i miejsce komponentu lądowego w tej strukturze przedstawia rys. 5.2.

Zaznaczyć również należy, że proponowany sposób dowodzenia siłami połączonymi (poszczególnymi komponentami) zależy od rejonu prowadzenia operacji. W przypadku, gdy operacja prowadzona jest wewnątrz obszaru NATO, lub jego bezpośrednim sąsiedztwie¹, w rejonie prowadzenia operacji najczęściej

¹ Np. rejon byłej Jugosławii.

rozwijana jest tylko część sił – przede wszystkim komponent lądowy i jego dowództwo. Natomiast pozostałe komponenty, które wspierają działanie komponentu lądowego, działają z terytorium sojuszu.

Podstawowa struktura CJTF (miejsce komponentu lądowego)

**KOMPONENT LĄDOWY ZAWSZE
ROZMIESZCZANY JEST W REJONIE OPERACJI**

Rys.5.2. Ogólna struktura wielonarodowych sił połączonych i miejsce komponentu lądowego
(Źródło: opracowanie własne)

W przypadku operacji poza obszarem NATO, wszystkie komponenty rozwijane są w rejonie prowadzonej operacji¹.

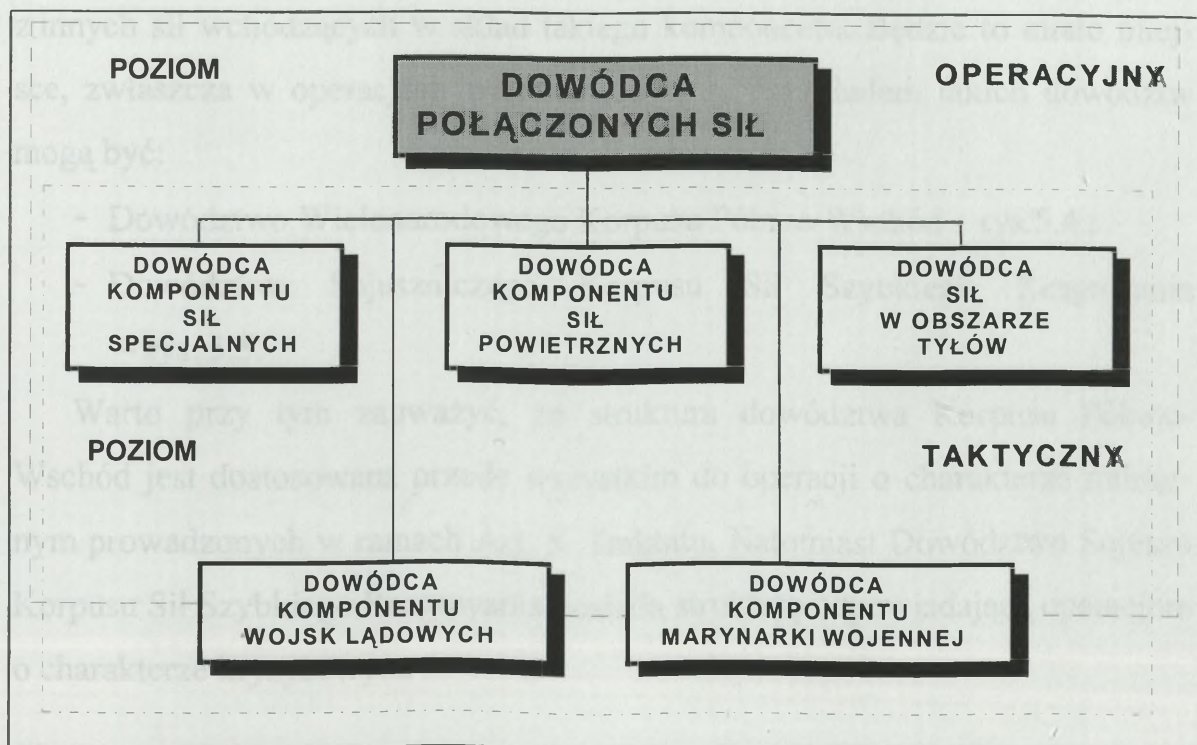
Dowódca połączonych sił (Joint Force Commander – JFC) jest odpowiedzialny za planowanie i realizację planu operacji oraz sprawuje on OPCON² nad wszystkimi przydzielonymi komponentami. Określa on również strukturę i or-

¹ Np. operacja w Afganistanie.

² OPCON – dowodzenie operacyjne.

organizację systemu dowodzenia oraz zasady zabezpieczenia logistycznego. Zarówno w trakcie planowania, jak i prowadzenia operacji, powinien on znać sytuację polityczną, kulturową i religijną w swoim rejonie, a także brać pod uwagę interesy mieszkańców w obszarze działań. Informując przełożonego o sytuacji, przedstawia własną ocenę jej prawdopodobnego rozwoju i wynikających z tego koniecznych zmian w planie operacji.

Dowódcy komponentów wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej są bezpośrednimi podwładnymi dowódcy połączonych sił. Dowódca komponentu wojsk specjalnych (Special Forces – SF) może być wyznaczony do dowodzenia wydzielonymi siłami specjalnymi na szczeblu operacyjnym. Każdy dowódca komponentu, w tym komponentu lądowego odpowiada przed dowódcą połączonych sił za wszelkie aspekty udziału jego komponentu w operacji i może działać zarówno na operacyjnym, jak i taktycznym poziomie prowadzonej operacji (rys. 5.3.).

Rys.5.3. Struktura dowodzenia CJTF w operacji
(Źródło: opracowanie własne)

Dodatkowo obok dowódców komponentów może być wyznaczony dowódca odpowiedzialny za dowodzenie siłami wszystkich służb wsparcia w obszarze tyłów. Chociaż główny wysiłek w tym obszarze jest skupiony na logistyce, to w zakresie odpowiedzialności tego dowódcy będzie fizyczna obrona i ochrona wszystkich sił i instalacji w tym obszarze. Jednocześnie przestrzegana jest zasada, że dowódca połączonych sił nie może być jednocześnie dowódcą któregoś z komponentów. Jedynym wyjątkiem może być sytuacja, gdy operacja jest zdecydowanie ukierunkowana na środowisko lądowe, morskie lub powietrzne, a zaangażowanie jednego lub dwóch pozostałych rodzajów sił zbrojnych jest niewielkie¹.

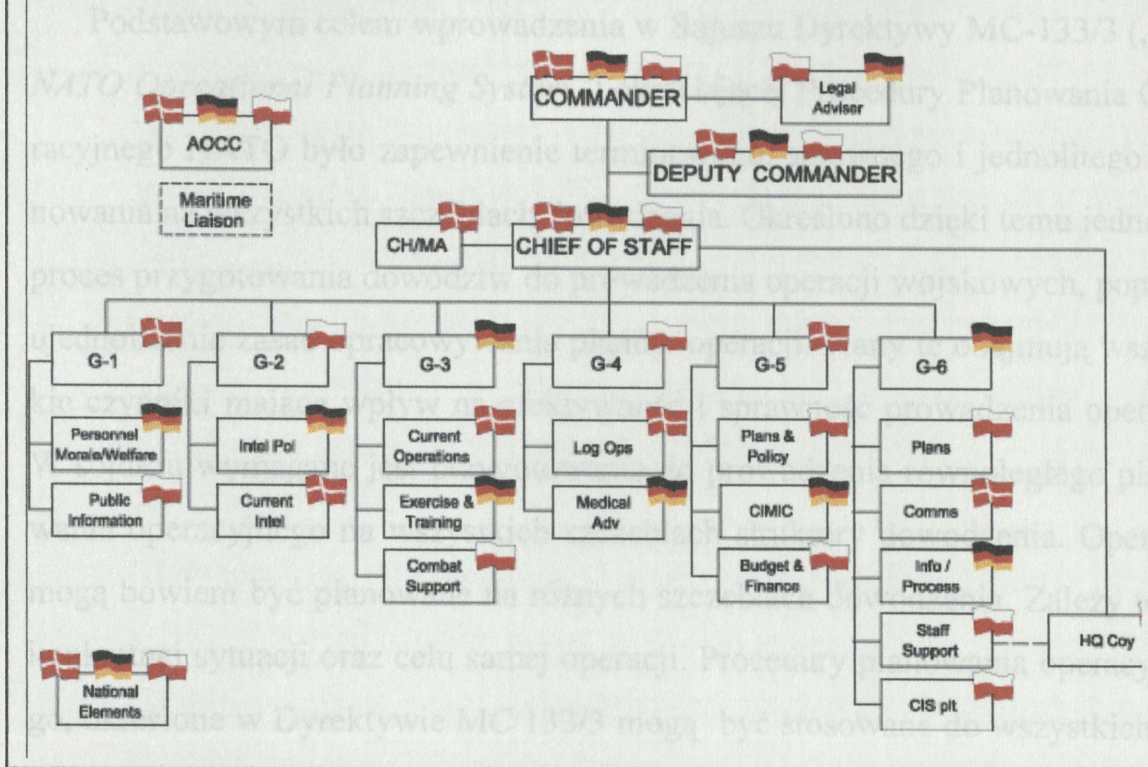
Z analizy dokumentów sojuszniczych oraz ćwiczeń można wnioskować, iż funkcjonujące w strukturach NATO dowództwa korpusów stanowią dobrą podstawę do tworzenia dowództw komponentów lądowych w operacjach połączonych. W zależności od potrzeb mogą one być uzupełniane grupami oficerów z innych sił wchodzących w skład takiego komponentu. Będzie to miało miejsce, zwłaszcza w operacjach wielonarodowych. Przykładem takich dowództw mogą być:

- Dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód – rys.5.4.;
- Dowództwo Sojuszniczego Korpusu Sił Szybkiego Reagowania – rys. 5.5.

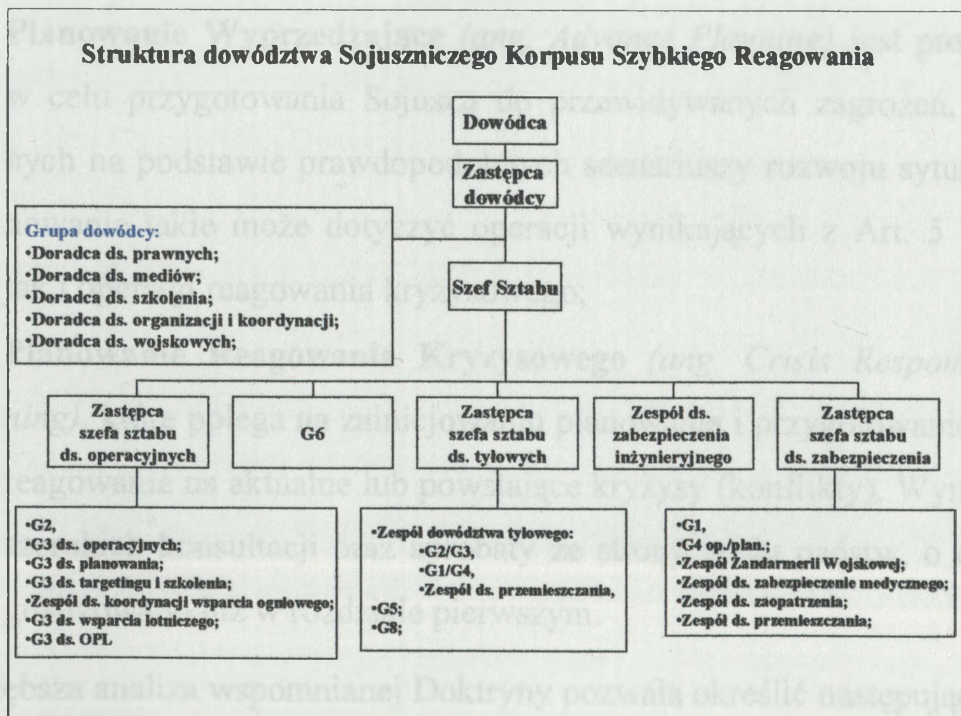
Warto przy tym zauważyć, że struktura dowództwa Korpusu Północ-Wschód jest dostosowana przede wszystkim do operacji o charakterze militarnym prowadzonych w ramach Art. 5. Traktatu. Natomiast Dowództwo Sojuzhu Korpusu Sił Szybkiego Reagowania posiada strukturę odpowiadającą operacjom o charakterze kryzysowym.

¹ Przykładem może być aktualna operacja w Iraku.

Struktura dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północ Wchód

Rys. 4.4. Struktura dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód
(Źródło: opracowanie własne)

Rys. 4.5. Struktura dowództwa Sojuszniczego Korpusu Szybkiego Reagowania
(Źródło: opracowanie własne)

5.2. OGÓLNE ZASADY PLANOWANIA UŻYCIA KOMPONENTU LĄDOWEGO

Podstawowym celem wprowadzenia w Sojuszu Dyrektywy MC-133/3 („*The NATO Operational Planning System*”) określającej Procedury Planowania Operacyjnego NATO było zapewnienie terminowego, sprawnego i jednolitego planowania na wszystkich szczeblach dowodzenia. Określono dzięki temu jednolity proces przygotowania dowództw do prowadzenia operacji wojskowych, poprzez ujednoczenie zasad opracowywania planów operacji. Plany te obejmują wszystkie czynniki mające wpływ na efektywność i sprawność prowadzenia operacji. W sojuszu wymagane jest przygotowanie do prowadzenia równoległego planowania operacyjnego na wszystkich szczeblach struktury dowodzenia. Operacje mogą bowiem być planowane na różnych szczeblach dowodzenia. Zależy to od konkretnej sytuacji oraz celu samej operacji. Procedury planowania operacyjnego, określone w Dyrektywie MC 133/3 mogą być stosowane do wszystkich kategorii planów. Zgodnie z aktualnymi poglądami i praktyką stosowaną w sojuszu, wyróżniamy dwa podstawowe rodzaje planowania:

- **Planowanie Wyprzedzające** (*ang. Advance Planning*) jest prowadzone w celu przygotowania Sojuszu do przewidywanych zagrożeń, określonych na podstawie prawdopodobnych scenariuszy rozwoju sytuacji. Planowanie takie może dotyczyć operacji wynikających z Art. 5 Traktatu, jak i operacji reagowania kryzysowego;
- **Planowanie Reagowania Kryzysowego** (*ang. Crisis Response Planning*), które polega na zainicjowaniu planowania i przygotowaniu planów reagowania na aktualne lub powstające kryzysy (konflikty). Wymaga ono szerokiej konsultacji oraz aprobaty ze strony wielu państw, o czym sygnalizowano już w rozdziale pierwszym.

Głębsza analiza wspomnianej Doktryny pozwala określić następujące rodzaje planów operacji, które zapewniają sojuszowi zachować gotowość do podejmowania zadań obronnych i w ramach reagowania antykryzysowego:

1. W ramach Planowania Wyprzedzającego:

- **Plany Alternatywne** (wariantowe) (*ang. Contingency Plans – COPs*) – przeznaczone są do zapewnienia zdolności reagowania na możliwe, różne zagrożenia bezpieczeństwa. Podstawą do opracowania takiego planu, oprócz *Planning Situation – PSs*, może być dokument Komitetu Wojskowego „*Ogólna ocena rozpoznawcza*” (*The General Intelligence Estimate*). Opracowanie tego rodzaju planów zawsze opiera się na pewnej liczbie założeń planistycznych i prognozowanych. Stąd szczegółowość takiego planu może być niewystarczająca i będzie aktualizowana wraz z rozwojem sytuacji.
- **Obowiązujące (stałe) Plany Obrony** (*ang. Standing Defence Plans – SDPs*). Plany takie opracowuje się w celu zapewnienia zdolności Sojuszu do reagowania na nagłe niespodziewane zagrożenia (w ramach Artykułu 5). SDP stanowią całkowicie opracowane plany, gotowe do wprowadzenia w życie, łącznie z siłami wyznaczonymi do ich realizacji oraz ustalonymi relacjami dowodzenia na wszystkich szczeblach. Istotna przy tym jest koordynacja prac dowództw sojuszniczych i narodowych.

2. W ramach Planowania Reagowania Kryzysowego:

- **Plan Operacji (Działania)** (*ang. Operational Plan – OPLAN*) – Plan taki przygotowuje się w razie konieczności reakcji na powstały lub narastający kryzys, wymagający zaangażowania sił sojuszu. W przypadku, jeżeli kryzys był prognozowany w ramach jednej z przewidywanych sytuacji i został w stosunku do tej sytuacji opracowany Plan Wariantowy (COP) – to wystarczy tylko go uaktualnić lub zaadoptować do konkretnej sytuacji i założonego celu operacji. Natomiast w przypadku, gdy kryzys nie był przewidziany wcześniej, OPLAN musi zostać opracowany w całości w stosunku do zaistniałej sytuacji. OPLAN jest planem całościowym i szczegółowym, określającym również niezbędne siły umożliwiające realizację zadań w operacji.

- **Plany Uzupełniające (Wspierające)** (ang. *Support Plans - SUPLANs*). Wykonuje się je w celu aktualizacji i uzupełnienia planów głównych, przygotowanych wcześniej. Plan Uzupełniający musi być spójny zarówno z częścią zasadniczą planu głównego, jak i jego załącznikami.

W trakcie każdego procesu planowania działań dowódca oraz podległe mu dowództwa muszą znaleźć odpowiedzi na cztery zasadnicze pytania:

- jakie warunki militarne muszą zostać spełnione, by osiągnąć cele strategiczne i operacyjne?
- jaka kolejność działań jest najbardziej odpowiednia, by zrealizować te warunki?
- jak powinny być zastosowane środki militarne, by najlepiej zrealizować działania w takiej kolejności?
- czy towarzyszące temu ryzyko jest akceptowalne?

Natomiast poszczególne zespoły funkcjonalne dowództwa, w trakcie planowania powinny kontrolować swoją uwagę na:

- zadaniu do wykonania (ang. *mission*);
- pożądanym stanie końcowym i kryteriach powodzenia;
- środkach ciężkości (ang. *Centres of Gravity - COGs*);
- jedności dowodzenia;
- jedności wysiłków;
- elastyczności;
- możliwości podtrzymywania działań;
- dostarczeniu podwładnym niezbędnych informacji do planowania działań na niższych szczeblach.

Wyjątkowo ważnym zadaniem w procesie planowania będzie ustalenie podstawowych elementów określających zamiar rozegrania operacji. Do takich elementów w dokumentach sojuszniczych zwykle zalicza się: środek ciężkości,

punkty decydujące, punkt kulminacyjny, działania bezpośrednie i pośrednie, linie operacyjne, tempo działań.

Jako, że w literaturze polskiej są to pojęcia nowe i często różnie definiowane, zatem warto przybliżyć ich znaczenie.

Środki ciężkości występują na poziomie strategicznym, operacyjnym oraz taktycznym i są rozumiane jako centra (ośrodki) siły lub zdolności do prowadzenia skutecznych działań. Środkami ciężkości w operacji mogą być określone siły (np. odwody w operacji obronnej) obiekty, systemy (np. system dowodzenia i rozpoznania) które decydują o powodzeniu zamiaru. Utrata środka ciężkości zwykle prowadzi do dezorganizacji przyjętego zamiaru, pozbawienia możliwości osiągnięcia celu operacji. Z tych też powodów, w każdej operacji należy dążyć do zachowania własnego środka ciężkości oraz identyfikacji i wyeliminowania tego elementu u przeciwnika. Dla przykładu, w zaczepnej operacji połączonej wyeliminowanie u przeciwnika jego obrony przeciwlotniczej i wykorzystanie własnej przewagi raketowo-lotniczej, zapewnia szybkie osiągnięcie celu tej operacji.

Z kolei **punkty decydujące**, stanowią klucz do osiągnięcia środków ciężkości. Kontrolowanie tych punktów zapewnia dowódcom przewagę nad siłami strony przeciwnej i pozwala wpływać na przebieg działań. Punkty decydujące mogą obejmować infrastrukturę lub te cechy terenu, które są istotne dla dalszego kontynuowania działań czy też szybkiej zmiany kierunku działania i „otwierają drogę” dla posuwających się naprzód sił. Choć są to zwykle punkty geograficzne, mogą być nimi także zdolności do określonego działania. Punkty decydujące pozwalają dowódcom uzyskać inicjatywę, zachować swobodę manewru, utrzymać tempo i inicjatywę. Planistyczne komórki sztabu muszą przeanalizować wszystkie potencjalne punkty decydujące i określić, które z nich oferują najlepsze możliwości do ewentualnego uderzenia na środek ciężkości sił strony przeciwnej. Najważniejsze punkty decydujące stają się zwykle pośrednimi obiektami działania, do opanowania których wyznacza się niezbędne siły i środki.

Działania bezpośrednie prowadzą zwykle wprost do pozbawiania przeciwnika jego punktów ciężkości i zarazem obrony własnych. W operacji zaczepnej będzie to zwykle natarcie sił pierwszorzutowych na kolejne obiekty, a w obronie – obrona bezpośrednia tych obiektów.

W **działaniach pośrednich** dąży się do wykorzystania słabych punktów strony przeciwnej, nie atakując bezpośrednio jego głównych elementów. Przykłady stanowić mogą: uderzenia na skrzydła, obszary tyłowe, linie komunikacyjne lub elementy systemu dowodzenia.

Linie operacyjne określają kierunek i sposób działania w czasie i przestrzeni względem sił strony przeciwnej. Integrują i koordynują działania różnych sił i środków w celu skupienia wysiłku na najważniejszych zadaniach zmierzających do celu operacji.

Punkt kulminacyjny – to punkt w czasie i przestrzeni (czas i miejsce) w którym zwykle następuje zwrot w rozwoju sytuacji, przełom w realizacji zadania. W działaniach zaczepnych może on się zbiegać z pokonaniem określonej rubieży obrony (opaniem ważnego obiektu) i wyzwoleniem manewru w głąb obrony przeciwnika lub też załamaniem tego natarcia (zaprzestaniem ataku na obiekt). Zatem w punkcie kulminacyjnym określone siły mogą zyskać znacznie większą przewagę nad przeciwnikiem i kontynuować zamiar w większym tempie albo utracić zdolność do dalszych skutecznych działań zgodnie z przyjętym zamiarem.

Tempo to miara określająca szybkość działania (osiągania celu operacji). Będzie ono zależało od posiadanej przewagi oraz przyjętego sposobu prowadzenia działań, a także warunków w których są one prowadzone.

Przedstawione w niniejszym rozdziale terminy i pojęcia z zakresu planowa działań NATO stanowią niezbędne minimum konieczne dla zrozumienia istoty tego procesu. Stanowią one jednocześnie podstawę do opracowywania wariantów działania, zamiaru oraz samego planu.

5.3. PRZEBIEG PROCESU PLANOWANIA DZIAŁAŃ KOMPONENTU LĄDOWEGO

Analiza struktury dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego pozwala na stwierdzenie, iż dowództwa NATO, a w tym dowództwo komponentu lądowego, to z założenia organizacje wielonarodowe. W ich składzie pracują przedstawiciele różnych państw członkowskich sojuszu, a niekiedy także państw sprzymierzonych. Wspólne rozwiązywanie skomplikowanych problemów militarnych, sporządzanie dokumentów planistycznych oraz realizacja codziennych zadań byłoby trudne bez uzgodnienia jednolitych procedur działania. Aby rozwiązać ten problem, w dowództwach sojuszu opracowano szereg publikacji mających charakter wytycznych (instrukcji) do planowania działań. Zasadniczym celem tych dokumentów było jednoznaczne określenie procedur i odpowiedzialności w zakresie przygotowania, zatwierdzania, dystrybucji, wdrażania oraz weryfikacji dokumentów planowania działań. Stwierdzono, że główną rolę w sformalizowaniu i ujednoczeniu realizacji tych przedsięwzięć odgrywają właśnie wspomniane już *Wytyczne do planowania działań NATO (GOP)*, uzupełniane i uszczegóławiane przez szereg wynikających z nich dokumentów takich jak:

- Funkcjonalne wytyczne do planowania (*ang. Functional Planning Guides – FPG*);
- Regionalne wytyczne do planowania (*ang. Regional Planning Guides – RPG*);
- Szczegółowe wytyczne do planowania (*ang. Specific Planning Guides – SPG*).

Należy jednak podkreślić, że wśród publikacji o charakterze doktrynalnym, właśnie GOP odgrywa rolę dokumentu o charakterze podstawowym, stanowiącym bazę do opracowania kolejnych, ukierunkowanych na konkretne dowództwa lub obszary funkcjonalne.

Analiza treści wspomnianych dokumentów normatywnych pozwoliła stwierdzić, iż proces planowania działań połączonych/wielonarodowych działań połączonych (*ang. Operational Planning Process – OPP*) jest niczym innym jak skoordynowanym procesem pracy sztabowej, mającym na celu identyfikację najlepszego sposobu wykonania otrzymanego zadania lub planowanie na rzecz przyszłych, prawdopodobnych zadań.

Planowanie przebiega zazwyczaj w warunkach niedostatecznej ilości informacji oraz ograniczonego czasu i środków. Zatem proces planowania skonstruowany został tak, aby umożliwić logiczną, analityczną pracę prowadzącą do podjęcia właściwej decyzji nawet w niejasnych sytuacjach czy innych niesprzyjających warunkach.

Wyniki analiz treści AJP – 01 (B), AJP -3 oraz GOP wskazują, iż proces planowania działań połączonych obejmuje pięć, kolejno po sobie następujących, faz planistycznych. Wynik końcowy każdej z tych faz stanowi podstawę do rozpoczęcia następnej. Są to:

- faza wstępna (*ang. Initiation stage*);
- faza początkowa (*ang. Orientation stage*);
- faza opracowania zamiaru działania (*ang. Concept development stage*);
- faza opracowania planu działania (*ang. Plan development stage*);
- faza weryfikacji planu (*ang. Plan review stage*).

Proces planowania działań może być prowadzony prawie równolegle na kilku szczeblach dowodzenia. Zależać to będzie zarówno od charakteru planowanych działań jak i od zakresu prowadzonych prac planistycznych. Należy więc zdawać sobie sprawę, jak wielką w takiej sytuacji rolę odgrywać będzie ścisła koordynacja pomiędzy poszczególnymi dowództwami oraz poszczególnymi państwami partycypującymi w wielonarodowych siłach połączonych.

Np. *Defensive Requirements Review Planning Situation (D&R PS)*, GDF 2004, s. 4-2.

5.3.1. Faza wstępna planowania

Zarówno zapisy normatywne jak i rzeczywiste wydarzenia ostatnich lat wskazują, iż proces planowania działań może zostać rozpoczęty, jako reakcja na polityczne czy też militarne wydarzenia. Ponadto, dowódcy mogą sami zainicjować proces planowania, jeżeli wymuszają to na nich zmieniające się okoliczności.

Naczelnny Dowódca Sił Sojuszniczych (ang. *Supreme Allied Commander – SAC*) otrzymywał będzie zazwyczaj polityczne wytyczne od Rady Północnoatlantyckiej, Komitetu Planowania lub od Komitetu Wojskowego NATO. Jednakże w dowództwach strategicznych (SC) możliwe jest rozpoczęcie planowania działań militarnych przed otrzymaniem takiej dyrektywy, zgodnie z właściwymi dokumentami normującymi takie sytuacje¹. Na kolejnych szczeblach dowodzenia, w dowództwach regionalnych (RC) i niżej, proces planowania rozpoczyna się dopiero po otrzymaniu dyrektywy wstępnej, zawierającej zwykle następujące informacje:

- ocena sytuacji;
- środek (środki) ciężkości (już zidentyfikowane przez dowództwo wydające dyrektywę), przewidywania, prognozy rozwoju sytuacji (założenia);
- polityczne i militarne zakazy i nakazy;
- cele strategiczne;
- pożądany stan końcowy (polityczny, militarny);
- zadania prowadzące do celu;
- zasady użycia siły (Rules of Engagement – ROE);
- logistyka i kluczowe problemy zasilania.

W ślad za tym, w pierwszej (wstępnej) fazie planowania konieczne będzie:

- przyjęcie i ujednoczenie właściwych procedur dowodzenia;

¹ Np. Defensive Requirements Review Planning Situation (DRR PS), GOP 2001, s. 4-2.

- przyjęcie stosownych rozwiązań w zakresie organizacji dowództw i dowodzenia;
- zapoznanie z dyrektywą i analiza zadania;
- dokonanie wstępnej oceny sytuacji;
- powołanie grupy planowania w składzie odpowiadającym treści zadania;
- zgromadzenie niezbędnych informacji.

Jak widać, faza wstępna obejmuje głównie czynności o charakterze organizacyjnym i przygotowawczym procesu planowania.

5.3.2. Faza początkowa planowania

Wyniki analizy treści wytycznych do planowania wskazują, że po otrzymaniu dyrektywy wstępnej dowódca dokładnie określa, co musi być osiągnięte. W zależności od sytuacji, zapoczątkowanie procesu planowania może nastąpić w wyniku otrzymania dyrektywy, ustnych wytycznych lub założeń wypracowanych przez grupę dowódcy. Niezależnie od sposobu rozpoczęcia procesu planowania, konieczne jest dokładne zrozumienie myśli przewodniej przełożonego, oraz jasne sprecyzowanie pożądanego stanu końcowego. Efektem finalnym tej fazy są wytyczne dowódcy do planowania.

Analiza zadania, która może być prowadzona metodą „burzy mózgów”, ukierunkowuje cały proces planowania. Przeprowadza się ją w celu określenia istoty problemu i sprecyzowania celu operacji. Dowódca jest osobiście odpowiedzialny za prowadzenie analizy zadania.

Zgodnie z wymaganiami zawartymi w wytycznych, w trakcie analizy zadania powinny zostać rozpatrzone następujące problemy:

- przyjęte procedury dowodzenia¹;
- rozwiązania dotyczące wewnętrznej organizacji dowództw;

¹Zwłaszcza w operacjach wielonarodowych.

- sytuacja polityczno-militarna w obszarze odpowiedzialności, w tym prawdopodobny cel (cele) oraz możliwości strony przeciwnej;
- myśl przewodnia przełożonego;
- ograniczenia w procesie planowania;
- przewidywania, założenia i możliwe prognozy rozwoju sytuacji;
- czynniki wpływające na realizację zadania;
- silne i słabe strony;
- środki ciężkości;
- punkty decydujące;
- zadania;
- cele;
- pożądany stan końcowy;
- kryteria powodzenia.

Ocena aktualnej sytuacji w obszarze odpowiedzialności postrzegana jest jako przegląd okoliczności, które doprowadziły do obecnej sytuacji lub stanowią przesłankę przyszłego zagrożenia. Przedsięwzięcie to obejmuje również wiadomości o zamiarach i potencjalnych możliwościach strony przeciwnej, uzyskane ze wszelkich dostępnych źródeł wywiadowczych.

Analiza ustaleń sojuszniczych zawartych w GOP oraz AJP – 01 (B) (AJP – 3) wskazuje wyraźnie, iż właściwa interpretacja i pełne zrozumienie myśli przewodniej przełożonego jest szczególnie istotne. Stanowi ono podstawę wszystkich dalszych rozważań i przedsięwzięć planistycznych. Dlatego jej właściwa interpretacja powinna być potwierdzona przez przełożonego.

Wymaganym minimum jest w tym zakresie, dokładne zrozumienie zadania przełożonego, celów i pożądanego stanu końcowego.

Ograniczenia w procesie planowania mogą przybrać trzy formy: zakazów, nakazów i wstępnych warunków powodzenia.

Zakazy definiują działania, których nie wolno uwzględniać w procesie planowania. Przykładem tego typu ograniczeń może być stwierdzenie: „...nie zezwala się na żadną akcję uprzedzającą...”.

Nakazy z kolei narzucają konkretne przedsięwzięcia, które muszą zostać zrealizowane. Jako przykład tego typu ograniczeń przytoczyć można zapis: „...przeciwuderzenie musi rozpocząć się przed 31 SIERPNIĄ 2000...”.

Przewidywania (założenia) podawane są w przypadku braku znajomości faktów. Muszą one być prawdopodobne, uzasadnione i realistyczne. Dotyczą spraw, na które dowódca nie ma wpływu, ale bez których proces planowania nie może zostać przeprowadzony. Jeżeli przyjęte przewidywania są tak istotne, że powodzenie opracowanego wariantu działania zależy właśnie od nich (np. wywiązanie się państwa ze zobowiązań sojuszniczych) to może być uzasadnione przygotowanie planu alternatywnego do realizacji na wypadek, gdy rzeczywistość okaże się inna, niż zakładali to twórcy planu.

Do czynników, które należy wziąć pod uwagę w trakcie analizy zadania należą: czas, charakterystyka geograficzna obszaru działań, otoczenie i inne. Przyjmuje się jednak, iż na tym etapie prac planistycznych czynniki te powinny być uwzględniane tylko w takim zakresie, w jakim bezpośrednio wpływają na przygotowanie wytycznych dowódcy do planowania.

Zadania, zarówno **sprecyzowane** jak i **wynikające** mają swe źródło w dyrektywie wstępnej lub ustnych wytycznych przekazanych dowódcy oraz w przeprowadzonych szczegółowych analizach. Zadania sprecyzowane (ang. *Specified Tasks*) są to zadania jednoznacznie określone przez przełożonego w otrzymanych od niego dokumentach normatywnych. Natomiast zadania wynikające (ang. *Implied Tasks*) rzadko bywają bezpośrednio określone, lecz zawsze są ważne dla osiągnięcia celu. Są one powiązane lub wypływają z zadań sprecyzowanych. Muszą być zidentyfikowane w trakcie analizy zadania i rozważone we wczesnej fazie procesu planowania.

Cele precyzują, co dowódca chce osiągnąć poprzez oddziaływanie na środki ciężkości, czyli określają dokładnie oczekiwane rezultaty. Na przykład celem operacyjnym może być zniszczenie lub zneutralizowanie środka ciężkości strony przeciwnej. Cele **nie powinny być** prostym powtórzeniem pożądanego stanu końcowego działań.

Stan końcowy charakteryzowany jest jako zespół warunków politycznych i militarnych, których osiągnięcie oznacza, że zadanie zostało wykonane. Warunki te powinny być sformułowane dość ogólnie po to, by nie ograniczać dowódcy w wyborze sposobu wykonania zadania. Zazwyczaj jednak, ze względu na ogólność formułowania pożądanego stanu końcowego, trudno jest ustalić, czy został już osiągnięty założony cel. Dlatego często niezbędne jest zastosowanie konkretnych, mierzalnych **kryteriów powodzenia**, które pozwolą jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie.

Sprecyzowane zadanie własne jest jasnym, zwięzłym stwierdzeniem określającym: **kto** będzie prowadził określone działanie, **co** jest do wykonania, **kiedy** to będzie miało miejsce, **gdzie** to będzie realizowane i **jaki jest cel** realizacji zadania.

Sprecyzowane zadanie własne jest jednym z zasadniczych wyników analizy otrzymanego zadania. Precyzowanie zadania jest analitycznym procesem trwającym tak długo, aż każdy czynnik mający wpływ na realizację zadania otrzymanego od przełożonego zostanie rozpatrzony.

Z punktu widzenia ciągłości planowania korzystne jest, aby we wczesnym jego etapie rozpocząć identyfikację (określenie) potrzebnych sił. Ocena ta będzie prowadzona dalej, bardziej szczegółowo, podczas pracy nad wariantami działania. Jej wczesne zapoczątkowanie jest istotne, ze względu na potrzebę przygotowania sił wydzielonych do zgrupowania operacyjnego.

Odprawa informacyjna prowadzona jest w celu zapoznania dowódcy z wnioskami uzyskanymi w trakcie analizy zadania oraz wydania wytycznych dowódcy do dalszego planowania.

Konsekwencją fazy początkowej są **wytyczne dowódcy do planowania**. Inicjują one proces planowania na własnym szczeblu dowodzenia jak i w podległych dowództwach. Pełne wytyczne dowódcy do planowania – obejmują trzy główne grupy problemów:

- myśl przewodnią dowódcy;
- jego pogląd na pożądany stan końcowy;
- sprecyzowane zadanie własne.

Informacje te pozwalają przejść do kolejnej fazy planowania.

5.3.3. Faza opracowania zamiaru działania

Opracowanie zamiaru działania rozpoczyna się z chwilą wydania wytycznych do planowania przez dowódcę. Wytyczne ustalają zasadnicze kierunki pracy oraz stanowią podstawę dla sztabu do przeprowadzenia oceny czynników wpływających na wykonanie zadania (ang. *Situation analysis* – analiza sytuacji), a także do pracy nad opracowaniem wariantów działania.

Opracowanie zamiaru działania odbywa się poprzez wszechstronną, logiczną ocenę czynników wpływających na wykonanie zadania i opracowanie oraz porównanie szeregu możliwych wariantów działania. W tej fazie możemy wyróżnić cztery etapy:

- ocena czynników wpływających na wykonanie zadania (analiza sytuacji);
- planowanie wariantów działania;
- odprawa decyzyjna;
- opracowanie zamiaru działania.

Celem oceny czynników wpływających na wykonanie zadania jest zbadanie faktów i czynników mających wpływ na wykonanie zadania. W wyniku tego:

- ustala się czy zadanie jest wykonalne;
- opracowuje się potencjalne warianty działania.

Proces opracowania wariantów działania stanowi w praktyce ciągłą wymianę informacji pomiędzy komórką planistyczną, a innymi komórkami sztabu.

Wariant działania to możliwy sposób, w jaki dowódca będzie mógł wykonać postawione zadanie. Początkowo powstaje w ogólnych zarysach, następnie jest uszczegółowiany o informacje pojawiające się podczas dalszej pracy.

W konsekwencji analizy sytuacji komórka planistyczna sporządza określoną ilość wariantów działania, które prowadzą do wykonania zadania i są zgodne z wydanymi już wytycznymi dowódcy. Analiza treści dokumentów normatywnych oraz doświadczenia z ćwiczeń wskazują, iż w zasadzie nie powinno się ograniczać liczby wariantów działania. Takie podejście zapewnia dużą elastyczność w wykorzystaniu posiadanego potencjału oraz szeroki wybór możliwości wykonania zadania. W praktyce są to zwykle 2-4 warianty.

Uwzględniając potencjalne działania przeciwnika, rozważa się najbardziej prawdopodobny i najniebezpieczniejszy możliwy sposób jego działania. Zazwyczaj jest to obszar odpowiedzialności komórki prowadzącej dokładną analizę strony przeciwnej (G-2).

Sprawdzając realność wariantów dąży się do upewnienia, czy zidentyfikowane warianty działania rzeczywiście prowadzą do wykonania zadania i są w stanie skutecznie przeciwstawić się potencjalnym sposobom działania strony przeciwnej. Zawarta w GOP procedura sprawdzająca zaleca wykorzystanie następującej listy pytań:

- Czy realizacja wariantu działania doprowadzi do wykonania zadania?
- Czy posiadane środki są wystarczające do realizacji wariantu działania?
- Czy posiadane środki będą efektywnie wykorzystane, czy poziom ryzyka jest dopuszczalny, a potencjalne straty akceptowalne?
- Czy wariant działania różni się w sposób jednoznaczny od pozostałych, tak aby móc następnie porównać ich wady i zalety?
- Czy wariant działania jest spójny i kompletny, czy odpowiada jednoznacznie na pytania: kiedy, kto, co, gdzie i jak?

Zalecanym sposobem oceny wariantów działania jest ich symulacja. Zazwyczaj do symulacji przyjmuje się najbardziej prawdopodobny i najgroźniejszy sposób działania strony przeciwnej. Symulacja pozwala na identyfikację wad i zalet poszczególnych wariantów działania.

Porównanie wariantów działania polega na zestawieniu i porównaniu wyników symulacji, wad i zalet oraz ocen poszczególnych wariantów działania z uwzględnieniem przyjętych kryteriów oceny wariantów, sformułowanych przez dowódcę. Wyniki porównania wariantów działania wraz z propozycją wariantu rekomendowanego przedstawia się następnie dowódcy podczas odprawy decyzyjnej. W trakcie odprawy decyzyjnej dowódca dokonuje wyboru lub modyfikuje wariant, który będzie następnie doprowadzony do postaci zamiaru działania. Niekiedy, w zależności od otrzymanych wytycznych, niezbędne może być zorganizowanie dodatkowej odprawy w celu potwierdzenia przyjętych założeń zanim konkretny wariant działania zostanie wybrany przez dowódcę.

Podczas odprawy dowódca rozważa informacje przedstawione przez planistów i wydaje wytyczne do opracowania zamiaru działania. Dowódca może też zdecydować, że powinien zostać opracowany dodatkowy wariant (warianty) albo, że konkretne aspekty różnych wariantów działania należy połączyć lub włączyć do konkretnego, zmodyfikowanego wariantu działania.

Wybrany przez dowódcę w trakcie odprawy decyzyjnej wariant działania doprowadza się z kolei do postaci zamiaru działania. Zamiar działania musi zawierać niezbędne szczegóły wyrażające pogląd dowódcy na prowadzenie przyszłych działań. W praktyce, zamiar działania powinien:

- uwzględniać założenia i przewidywania określone przez przełożonego;
- obrazować sposób myślenia dowódcy w poszukiwaniu drogi do osiągnięcia celów;
- informować szczebel nadrzędny o zamiarach dowódcy;

- informować podległych dowódców, sztab i elementy wspierające o zakresie, charakterze, prawdopodobnych zadaniach i wymaganiach, które powinny być uwzględnione podczas planowania;
- określać jednoznacznie jakie siły i jakie możliwości są potrzebne do wykonania zadania;
- identyfikować z wyprzedzeniem zasadnicze terminy (z określonym stopniem ogólności) przyszłych działań;
- określać potrzeby przygotowywania planów szczegółowych (*SUPLANs*)¹, których sporządzanie powinno się rozpocząć tak szybko, jak to możliwe.

Zamiar działania powinien zostać przedstawiony do akceptacji na tym szczeblu dowodzenia, który zapoczątkował proces planistyczny poprzez wysłanie dyrektywy wstępnej.

5.3.4. Faza opracowania planu działania

Finałem prac planistycznych jest zatwierdzony plan działania. W fazie jego opracowania można wyróżnić następujące główne przedsięwzięcia:

- fizyczne opracowanie/koordynacja sporządzania planu;
- przedstawienie planu do zatwierdzenia przełożonym;
- wydanie planu.

Podstawą opracowanego planu jest sporządzony i zatwierdzony (zaakceptowany) w trakcie poprzedniej fazy zamiar działania.

W trakcie przygotowania planu wykorzystywane są wszystkie informacje pozyskane przez planistów w ramach *OPP*. Ważne jest, aby pisemne przygotowywanie poszczególnych fragmentów planu nie było odkładane do czasu rozpo-

¹ Plany te dostarczają dokładnych danych niezbędnych w konkretnych obszarach planowania. Odnoszą się one do konkretnego planu działania stanowiąc oddzielny dokument lub załącznik do planu. Plany uzupełniające sporządzane są przez struktury zapewniające wsparcie w określonym obszarze problemowym, akceptowane są przez szczebel nadrzędny i dostarczane wspieranym dowódcom. *GOP*, s. 2-3.

częcia fazy IV. Poszczególne elementy planu muszą być przygotowywane natychmiast po uzyskaniu niezbędnych do tego informacji. W takiej sytuacji kluczowe znaczenie ma ciągła wymiana informacji pomiędzy różnymi komórkami sztabu i podległymi dowódcami.

Przyjmuje się, że na szczeblu dowództw strategicznych (*SC*) plany alternatywne (*COP*) wymagają zazwyczaj akceptacji Komitetu Wojskowego (*MC*), natomiast plany działania (*OPLAN*) i obowiązujące plany obronne (*SDP*) powinny być zatwierdzone przez Radę Północnoatlantycką (*NAC*). Wszystkie plany alternatywne i plany szczegółowe (*SUPLAN*) wymagają akceptacji szczebla dowodzenia, który nakazał rozpoczęcie procesu planowania.

Aby zapewnić podstawy do dalszych, szczegółowych prac planistycznych w pierwszej kolejności do akceptacji przedstawia się opracowany w III fazie zamiar działania (*CONOPS*). Natomiast całokształt problemów związanych z publikacją planu zawierany jest w tak zwanym piśmie przewodnim (*Letter of Promulgation*) stanowiącym jedną z części planu działania.

5.3.5. Faza weryfikacji planu

Faza weryfikacji planu obejmuje dwa zasadnicze etapy: **sprawdzanie i ocenę**. W konsekwencji tych przedsięwzięć może zajść niekiedy potrzeba przeprowadzenia dodatkowej odprawy decyzyjnej.

Sprawdzanie planu pod względem zgodności z aktualnymi wymaganiami i wyzwaniem stojącymi przed dowódcami sojuszu, realizowana jest dwutorowo, poprzez sprawdzanie ciągłe i okresowe.

W trakcie działań plan musi być sprawdzany w sposób ciągły, gdyż pojawiające się zmiany w sytuacji powodować będą konieczność uaktualnienia planu. Uaktualnienie takie może zostać zarządzane także przez szczebel nadrzędny. W każdym przypadku konieczna jest ocena, czy wystarczające będzie uaktualnienie planów już istniejących, czy też konieczne stanie się sporządzenie no-

wych. Aktualizacja koncentrowana jest głównie na nowych zagrożeniach, dyspozycyjności sił, poprawności planów alternatywnych itp. Po dokonaniu weryfikacji planu, dowódca zostaje zapoznany z wynikami tego przedsięwzięcia, łącznie z propozycjami działań jakie powinny być podjęte w związku ze zmianami sytuacji. Istotne jest, iż każda zmiana o charakterze zasadniczym wprowadzona do planu wymagała będzie ponownej akceptacji tak zmodyfikowanego dokumentu przez właściwy szczebel nadrzędny.

Sprawdzanie okresowe wynika z kolei z założenia, iż wszystkie plany mają ograniczony „termin ważności”, wynikający ze zmieniających się ciągle okoliczności stanowiących podstawę ich opracowania. Sprawdzanie okresowe stanowi kompleks przedsięwzięć realizowanych cyklicznie w poszczególnych dowództwach, w celu zapewnienia aktualności planów, pomimo następujących zmian w sytuacji.

Ocena planu prowadzona jest na podstawie jego szczegółowego sprawdzenia w czasie ćwiczeń i poprzez symulację. Szczególnie zaleca się w tym celu stosowanie symulacji komputerowych. Ważne są również oceny dokonywane przez doświadczonych oficerów. Wybór metody oceny planu podyktowany jest zawsze czynnikami czasu i dostępnością środków symulacji komputerowej.

Jeżeli ocena planu wykaże, iż wymagane są w nim zasadnicze zmiany, zaś posiadany czas jest wystarczający, proces planowania rozpoczynany jest ponownie, zaczynając od fazy II. Wymaga to analizy wszystkich niezbędnych czynników i w efekcie przynosi propozycje niezbędnych modyfikacji. Zmiany te zostają następnie przedstawione dowódcy w trakcie dodatkowej odprawy decyzyjnej. Jeśli natomiast czas jest ograniczony, wówczas weryfikacja może zostać skrócona i koncentrować się na ocenie zmienionej sytuacji, jej potencjalnym wpływie na istniejący plan oraz zawierać propozycje niezbędnych zmian.

Faza piąta kończy przebieg procesu planowania działań. Szczegółowa analiza problemów rozpatrywanych podczas weryfikacji planu prowadzi do wniosku, iż przedsięwzięcia związane z planowaniem realizowane są w sposób ciągły i obejmują: przygotowanie nowych planów lub aktualizację istniejących.

Przedstawione wyżej zasady planowania mają zastosowanie na wszystkich szczeblach dowodzenia w sojuszu i obejmują także ogniwa dowodzenia występujące w operacjach połączonych: dowództwo sił połączonych, dowództwa komponentów oraz podległe im dowództwa. Wprowadzenie i przestrzeganie tych zasad w narodowych systemach dowodzenia jest jednym z warunków interoperacyjności w ramach sojuszu.

Charakterystyczną cechą takich operacji wojskowych jest wysoce międzynarodowa. Będzie ona występowała już na poziomie komponentów sił zbrojnych, czego przykładem może być aktualna operacja humanitarna w Iraku. Dotyczy to będzie zwłaszcza komponentów wojsk lądowych, które w takich operacjach zwykle spełnia rolę podstawową.

Polska od wielu lat jest czynnie zaangażowana w operacjach wspierania pokoju, a aktualna narodowa doktryna obronna oraz obecność w sojuszu potwierdzają takie zaangażowanie również w przyszłości. Także prognozy wynikają także z treści nowej strategii sojuszu. Należy również dodać, że zarówno w przeszłości, jak i obecnie, do składu wielonarodowych operacji kierowane są głównie wydzielone siły wojsk lądowych. Zapewne tak będzie i w przyszłości, stawia to przed wojskami lądowymi określone wyzwania. Wojska te (ich wydzielone siły) powinny być zdolne do wykonania podstawowych zadań, jakie przewiduje się dla nich w operacjach połączonych. Aby spełnić te wymagania, wydzielone do zgrupowania siły powinny się charakteryzować:

- wysoką mobilnością;
- zdolnością do samodzielnego działania w trudnych warunkach;

ZAKOŃCZENIE

W opracowaniu zebrano wyniki analiz dotyczące wybranych problemów użycia wojsk lądowych w operacjach połączonych. Analizy te wskazują przede wszystkim na dużą różnorodność takich operacji, które w praktyce mogą być prowadzone w dowolnym rejonie świata i w różnym celu. Zwykle będą to operacje wielonarodowe, w tym sojusznicze, organizowane za przyzwoleniem ONZ (OBWE) zmierzające do likwidacji różnego rodzaju zagrożeń i przywrócenia bezpieczeństwa w obszarach kryzysowych. Przykładami takich obszarów z ostatnich lat są tereny byłej Jugosławii oraz rejonu Zatoki Perskiej (Bliski Wschód).

Charakterystyczną cechą takich operacji wojskowych jest wspomniana już wielonarodowość. Będzie ona występowała już na poziomie komponentów sił zbrojnych, czego przykładem może być aktualna operacja stabilizacyjna w Iraku. Dotyczyć to będzie zwłaszcza komponentu wojsk lądowych, który w takich operacjach zwykle spełnia rolę podstawową.

Polska od wielu lat jest czynnie zaangażowana w operacjach wspierania pokoju, a aktualna narodowa doktryna obronna oraz obecność w sojuszu potwierdzają takie zaangażowanie również w przyszłości. Takie prognozy wynikają także z treści nowej strategii sojuszu. Należy również dodać, że zarówno w przeszłości, jak i obecnie, do składu wielonarodowych operacji kierowane są głównie wydzielone siły wojsk lądowych. Zapewne tak będzie i w przyszłości, stawia to przed wojskami lądowymi określone wyzwania. Wojska te (ich wydzielone siły) powinny być zdolne do wykonania podstawowych zadań, jakie przewiduje się dla nich w operacjach połączonych. Aby spełnić te wymagania, wydzielone do zgrupowania siły powinny się charakteryzować:

- wysoką mobilnością;
- zdolnością do samodzielnego działania w trudnych warunkach;

- dużą skutecznością ogniową w odniesieniu do celów naziemnych i powietrznych oraz odpornością na ogień przeciwnika;
- skutecznym systemem rozpoznania.

Podstawowym modulem w operacji spełniającym takie wymagania powinien być batalion, który w razie potrzeby może być odpowiednio wzmocniony i stanowić taktyczne zgrupowanie zdolne do samodzielnego wykonania zadań taktycznych, a niekiedy nawet operacyjnych. Zgrupowanie takie w walce powinno mieć zapewnione wsparcie z powietrza.

Niezależnie od tego, podstawowym warunkiem sprawnego funkcjonowania wydzielonych sił w zgrupowaniu operacyjnym w wielonarodowych operacjach połączonych, będzie jednolity system dowodzenia organizowany na czas takich operacji. W praktyce oznacza to, że wojska lądowe muszą dysponować środkami dowodzenia, które mogą bez przeszkód funkcjonować w sojuszniczym systemie wymiany informacji. Ponadto dowództwa i sztaby będą organizowały i realizowały proces dowodzenia zgodnie z dokumentami i procedurami obowiązującymi i procedurami obowiązującymi w sojuszu. Zatem przygotowanie dowództw i wojsk do udziału w wielonarodowych operacjach musi być realizowane w sferze organizacyjnej, szkoleniowej i technicznej. W sferze szkoleniowej ważną rolę będą spełniały ćwiczenia sojusznicze, w których powinny uczestniczyć dowództwa sił przewidywanych do udziału w takich operacjach.

Ze zbioru zadań wojsk lądowych nie można wykluczyć również ich udziału w ewentualnych narodowych operacjach obronnych, wspieranych przez siły sojusznicze. Choć dziś prawdopodobieństwo zaistnienia takich operacji jest znikome, to przy tempie zmian zachodzących w świecie, nie można ich wykluczyć w przyszłości. Z prowadzonych analiz wynika, że również w takich operacjach wojskom lądowym przypada szczególna rola i główne zadania obronne. Przy tym, o ile mogą one liczyć na wsparcie sił sojuszniczych z powietrza, to działa-

nia lądowe, przynajmniej w pierwszej fazie takich operacji, będą posiadały wymiar narodowy.

Głębsza analiza możliwości struktur Wojsk Lądowych RP w operacjach połączonych, w których będą zmuszone samodzielnie stanowić komponent lądowy, nie pozwala sformułować optymistycznych wniosków. Przede wszystkim struktury te nie posiadają praktycznie żadnych możliwości do prowadzenia działań w strefie głębokiej. Zaledwie w ograniczonym zakresie będą mogły prowadzić wsparcie własnych pododdziałów w strefie działań bezpośrednich (na głębokość batalionu, najwyżej brygady). Przyczyną takiego stanu jest brak w wojskach lądowych nowoczesnych środków rozpoznania i precyzyjnego rażenia zdolnych do wykonania zadań w głębi ugrupowania przeciwnika. Oznacza to, że bez silnego wsparcia z powietrza nie będzie możliwości oddziaływania na odwody i ważne obiekty w głębi ugrupowania przeciwnika, a to uniemożliwi wykonanie zadań w strefie działań bezpośrednich.

Problemy te wymagają dalszych dogłębnych, systemowych analiz, w wyniku których będzie można weryfikować aktualne poglądy na modernizację sił zbrojnych i w miarę możliwości finansowych podnosić zdolność wojsk lądowych do udziału w operacjach połączonych.

Przy okazji takich analiz warto również zastanowić się dlaczego dość liczne siły Iraku o podobnym uzbrojeniu nie były w stanie zorganizować skutecznej obrony.

16. Wojskowa nr 6/1995

18. Kaczmarek W., Wojsk lądowe w operacji połączonej, w: *Praktyczne założenia operacji połączonej*, Instytut Studiów i Analiz, Warszawa 2000.

19. Kraska P.: Schild und Schwert – Gedanken zum Zusammenhang von Gegenkonzentration, Defensive und Offensive, „Truppenwaffenwettbewerb“ 1995, nr 6.

20. Krauze M. (red.): *Działania połączone*, t. 3, Dowództwo w operacjach połączonych, Wymiar narodowy i społeczny, Wjg. 4/19-2003.

21. *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979.

Liddell-Hart B.H., *Obrona dynamiczna*, Londyn.

22. *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1999.

23. MC 133/2 NATO's Operational Planning System.

BIBLIOGRAFIA

1. AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions, 2002.
2. AJP-01(B) Allied Joint Doctrine, 2001.
3. AJP-3 Allied Joint Operations, 2000.
4. Allied Joint Doctrine AJP-01(B).
5. Allied Joint Operations – AJP-3.
6. Balcerowicz B., Wybrane problemy obronności państwa. Materiał studyjny, Warszawa 1999.
7. Bi-SC Directive 80-80. Joint Command and Control within NATO Military Command Structure.
8. Bojarski R., Czupryński A., Polak A., Operacyjne aspekty działań pośrednich w obronie. Wyd. AON 1999.
9. Czupryński A., Działania pośrednie w operacji obronnej, Wyd. AON 1999.
10. Diehl K.A.: Operative Planung Aufgaben des Befehlshabers, Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg 2002 (skrypt wykładu).
11. Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-35(B).
12. Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych. Materiały z sympozjum naukowego. Wyd. AON 1998.
13. Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych. Materiały z sympozjum naukowego. Wyd. AON 1998.
14. Field Manual FM 100-5, „Operations”, Washington 1993.
15. Gagor F., Paszkowski K.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP, Warszawa 1998.
16. Hofeditz K. M., Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa 5/1998.
17. Kaczmarek W., Kierunki rozwoju środków walki wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 6/1995.
18. Kaczmarek W., Wojsk lądowe w operacji połączonej, w: Podstawowe założenia operacji połączonych (red. nauk. Jerzy Zieliński), Warszawa 2000.
19. Kraska P.: Schild und Schwert – Gedanken zum Zusammenhang von Gegenkonzentration, Defensive und Offensive, „Truppenpraxis/Wehrausbildung” 1995, nr 6.
20. Krauze M. (red.): Działania połączone. Cz. III. Dowodzenie w operacjach połączonych. Wymiar narodowy i sojuszniczy. Wyd. AON 2003.
21. Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1979.
Liddell-Hart B.H., Obrona dynamiczna, Londyn.
22. Mały słownik języka polskiego, Warszawa 1999.
23. MC 133/3 NATO's Operational Planning System.

24. MC 389/1 MC Policy on NATO's Combined Joint Task Force (CJTF) Capability.
25. MC 402 MC Guidance for the Military Implementation of Alliance strategy.
26. Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych, Warszawa 1997.
27. Operacje połączone, Sztab Generalny WP, Warszawa 2001.
28. Praca zbiorowa pod red. A. Tomaszewski: Operacje połączone – cz.I. Podstawowe uwarunkowania organizacji i prowadzenia operacji połączonej. Wyd. AON, 2000.
29. Praca zbiorowa pod. red. A. Tomaszewski: Operacje i zadania wojsk lądowych na obszarze kraju. Wyd. AON, 2001.
30. Reader Zentrum Gemeinsamer Operationen, Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg 2000.
31. Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999.
32. Ścibiorek Z., Kierunki przeobrażeń w sztuce operacyjnej i taktyce wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 3/1997.
33. Słownik terminów i definicji NATO AAP-6(U), Warszawa, MON 1998.
34. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Wyd. AON 2002.
35. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Wyd. AON 1996.
36. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2000.
37. Tomaszewski A.: System dowodzenia wojsk obrony terytorialnej. Wyd. AON 2001.
38. Wiatr M., Charakterystyka współczesnych operacji wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 5/1998.
39. Wiatr M., Zasady i procedury przygotowania oraz prowadzenia kampanii/operacji wielonarodowych połączonych sił Sojuszu. Wyd. AON, 2000.
40. Wróblewski R. (red.): Operacje reagowania kryzysowego. Studium teoretyczne, AON 2002.
41. Zieliński J. (red.), Podstawowe założenia operacji połączonych, Wyd. AON, 2000.
42. Zieliński J. (red.): Podstawowe założenia operacji połączonych. Wyd. AON 2000.
43. Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej Wojsk Lądowych Rzeczypospolitej Polskiej. Wyd. Toruń 1998.
44. Zieliński J.: Podstawowe problemy polskiej sztuki operacyjnej, „Myśl Wojskowa” 1966, nr 3.

